

ကျိပ်ဒီးကညီဖိ

တဂ်ယုသုဉ်ညါဘဉ်ယးကျိဉ်အဂုဂ်

ကျိုင်းစီးကညီဖိ - တၢ်ဃုသ့ၣ်ညါဘၣ်ဃးကျိုၣ်အဂ့ၢ်

The Bronze Drum and The Karen People (Karen version)

Drum Publication Group
P.O Box 66
Kanchanaburi, 71000
Thailand

drum@drumpublications.org
www.drumpublications.org

ဆံးဆၣ်လါ, ၂၇၅၀ ကညီနံၣ်
October, 2011

ISBN 978-616-7225-34-0

လံာ်ကုခိၣ်တၢ်ဂီၤ - တၢ်ပိာ်ကျိၣ်ဖဲကညီနံၣ်ထီၣ်သီအမူး (တၢ်ဂီၤမံၣ်ညါ, ပံးန့ၢ်
လၢကညီတၢ်ကစီၣ်ဝဲၤလီၢ်ခိၣ်သ့ၣ်အပုၣ်ယဲၤသန့), ကျိၣ်မံၣ်သ့ၣ်အဂီၤလၢတၢ်မၤ
န့ၢ်အီၤလၢစၢၢ်ဘိအလွဲၢ် (တၢ်ဂီၤလီၢ်ခံ, Figure 11. #313, DS II, T, P- 106,
The Karen Bronze Drums of Burma, Richard M. Cooler)

တၢ်ဂ့ၢ်ခိၣ်တီ

အဆၢဒိၣ်(၁) ကျိၣ်အကလုာ်ကလုာ်	၁
၁.၁ ကျိၣ်လၢအ့ၣ်တၢ်စံာ်စိၤတဖၣ်အပူၤ	၂
၁.၂ ကျိၣ်အက့ၢ်အဂီၤလီၤဆိတဖၣ်	၃
အဆၢဒိၣ်(၂) ကျိၣ်ဒီးကညီကလုာ်	၆
၂.၁ ကျိၣ်အဂ့ၢ်ထံးခိၣ်ဘိၣ်လၢပုၤကညီအတၢ်ပူၤ	၆
၂.၂ ကျိၣ်လၢပုၤကညီအလုာ်ဖိထီဖိ, အတၢ်စံာ်ယဲၤတဲယဲၤအပူၤ	၉
၂.၃ တၢ်ကၢကျိၣ်	၁၄
၂.၄ တၢ်ကၢကျိၣ်တဆိဘၣ်တဆိ (ယုာ်ဒီးတၢ်ဂီၤတဖၣ်)	၁၇
၂.၅ တၢ်ကၢကျိၣ်အလီၢ်အကျဲ	၃၈
၂.၆ ကျိၣ်အက့ၢ်အဂီၤ, အက့ၢ်ပနီၣ်ဒီးအခိပညီတဖၣ်	၄၁
၂.၇ ကညီကျိၣ်အကလုာ်တဖၣ်	၅၁
၂.၈ ကညီကျိၣ်လၢအမံၤဟူသၢ်ဖျါတဖၣ်	၅၂
အဆၢဒိၣ်(၃) တၢ်စူးကါကျိၣ်	၅၃
၃.၁ တၢ်စူးကါကျိၣ်လၢကညီလုာ်လုာ်ထူသန့, တၢ်ဆဲးတၢ်လၢတဖၣ်အပူၤ	၅၃
၃.၁.၁ ကျိၣ်ဒီးတၢ်ကိးလီၤမူခိၣ်စူၤထံအမူး	၅၆
၃.၁.၂ ကျိၣ်ဒီးတၢ်သုၣ်ဖုံသးညီအမူးတဖၣ်	၅၈
၃.၁.၃ ကျိၣ်ဒီးတၢ်ဒုးတၢ်ယၤ	၅၉
၃.၁.၄ ကျိၣ်ဖဲတၢ်ယုၤမုၢ်အဆၢကတီၢ်	၅၉
၃.၁.၅ တၢ်စူးကါကျိၣ်ဖဲမုၢ်မဆါတနံၤအံၤ	၆၀
၃.၁.၆ တၢ်စူးကါကညီကျိၣ်လၢကလုာ်ဂၤတၢ်ဆဲးတၢ်လၢအကျါ	၆၀
အဆၢဒိၣ်(၄) တၢ်ကတိၢ်ကတီၢ်, တၢ်ကွၢ်ထွဲကျိၣ်ဒီးတၢ်ဒုၣ်တၢ်ထုဘၣ်ယးကျိၣ်	၆၃
၄.၁ ကျိၣ်အသူးအသုၣ်ဒီးတၢ်ပိာ်ကျိၣ်	၆၄
၄.၂ ကညီဖိအတၢ်ဒုၣ်တၢ်ထုဘၣ်ယးကျိၣ်	၆၆
အဆၢဒိၣ်(၅) ကျိၣ်အလုာ်အပူၤဒီးကျိၣ်အပူၤလၢခူခါခဲအံၤတဖၣ်	၆၈
၅.၁ ကျိၣ်အလုာ်အပူၤတဖၣ်	၆၉
၅.၂ တၢ်ထံၣ်ခူခါခဲအံၤလၢကျိၣ်အဖီခိၣ်တဖၣ်	၇၁

တၢ်ကတိၤလၢညါ

ဒ်ကျိၣ်တၢ်ရၤလီၤလံာ်လံာ်တၢ်မၤကရူၢ်တၢ်ပညိၣ်အိၣ်လၢကထူးထီၣ်ရၤလီၤဘၣ်လံာ်လၢအဘၣ်ထွဲဒီးတၢ်ဆဲးတၢ်လၢကိးန့ၣ်ဒီးအသိးတနံၣ်အံၤပရဲၣ်ကျဲၤထူးထီၣ်လံာ်လၢအဘၣ်ထွဲဒီးကျိၣ်အဂီၢ် “ကျိၣ်ဒီးကညိဖိ” န့ၣ်လီၤ. ကညိဖိတဖၣ်သ့ၣ်ညါဝဲလၢကျိၣ်န့ၣ်မ့ၢ်ကညိအတၢ်ဒုတၢ်အူဒီးတၢ်ဆဲးတၢ်လၢအပနီၣ်လၢအဟံၤဖျါထီၣ်ကညိဒိတကလုာ်န့ၣ်လီၤ. ဘၣ်ဆၣ်ကျိၣ်အတၢ်ဟဲလီၤစၢၤသးအဂီၢ်အိၣ်လဲၣ်န့ၣ်တမ့ၢ်လၢပုၤကိးဂၤဒီးကသ့ၣ်ညါဒီးဟံၤသ့ၣ်ဟံၤသးဘၣ်အယိပသးအိၣ်ထူးထီၣ်ရၤလီၤဘၣ်တၢ်ဂ့ၢ်အံၤလၢတနံၣ်အံၤအပူၤန့ၣ်လီၤ.

ဒ်သိးလံာ်ဖိတဘျုးအံၤကမ့ၢ်တၢ်လၢအကြးအဘၣ်ကတၢ်အဂီၢ်, ပဂုၢ်ကျဲးစးယုသ့ၣ်ညါတၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိၤတဖၣ်လၢတၢ်လီၤအါတီၤ, တၢ်ကွဲးဖုၣ်အါယုၢ်တဖၣ်လၢအကွဲးဘၣ်ယး “ကညိကျိၣ်အဂီၢ်” ဒီးပကွဲးဖိုၣ်က့ၤအီၤဒ်လံာ်ကွၢ်သတြၢတဘျုးအသိးန့ၣ်လီၤ. လၢပတၢ်ယုသ့ၣ်ညါအပူၤ, ပထံၣ်န့ၢ်လံာ်လုာ်ဒိၣ်ပုၤဒိၣ်တဘျုးလၢအကွဲးဘၣ်ယး “The Karen Bronze Drums of Burma” အဂီၢ်လၢပုၤကွဲးတၢ်ဖိရံးခွဲးအဲ(မ)ခုလၢာ် (Richard M. Cooler) န့ၣ်လီၤ. ပဟံးန့ၢ်တၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိၤအါတက့ၢ်လၢအဝဲအတၢ်ကွဲးအပူၤ, တနီၤပဟံးန့ၢ်အီၤလၢအ့တၢ်နဲးအပူၤဒီးပကွၢ်သတြၢက့ၤတၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိၤလၢတၢ်ကွဲးတဖၣ်အပူၤဒီးပထူးထီၣ်လံာ်ဖိအံၤန့ၣ်လီၤ. လၢပတၢ်ယုသ့ၣ်ညါအံၤအပူၤ, မ့ၢ်လၢတၢ်ယုသ့ၣ်ညါအတက့ၢ်တလဲၣ်ကဲးဆိးဘၣ်အယိ, ဘၣ်သ့ၣ်သ့ၣ်ပတၢ်လီၤတုၣ်လီၤကံာ်ကအိၣ်ဝဲလီၤ. ပယုသ့ၣ်ညါစ့ၢ်ကိးကညိဖိအါဂၤအတၢ်ထံၣ်ဘၣ်ယးကျိၣ်လၢမ့ၢ်မဆါတနံၣ်အံၤစ့ၢ်ကိးန့ၣ်လီၤ.

လၢခံကတၢ်, ပသးအိၣ်စံးဘျုးဘၣ်ရံးခွဲးအဲ(မ)ခုလၢာ်လၢအဟ့ၣ်ပုၤအခွဲးလၢပကစူးကါဘၣ်တၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိၤဒီးတၢ်ဂီၤတၢ်ဖိၣ်တနီၤလၢအလံာ်ပူၤဖဲပအဲၣ်ဒီးအသိးန့ၣ်လီၤ. ပဆၢမ့ၢ်လၢလံာ်ဖိအံၤကကဲဘျုးလၢပုၤလၢအယုသ့ၣ်ညါတၢ်ဖိတဖၣ်အဂီၢ်, လၢတီၤထီၣ်အပူၤဒီးပုၤလၢအဖးဘၣ်လံာ်အံၤတဖၣ်ကိးဂၤဒီးအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.

လၢ-ကျိၣ်တၢ်ရၤလီၤလံာ်လံာ်တၢ်မၤကရူၢ်
လၢအိးကထိဘၣ် ၂၀၁၁ နံၣ်

အဆာဒိန် -၁-

ကျိပ်အကလုာ်ကလုာ်

ဖဲပတဲ “ကျိပ်” န့ၣ်ပကထံၣ်မ့ၣ်ပပုၤကညိအ “ကျိပ်” န့ၣ်လီၤ. မ့ၢ်လၢ “ကျိပ်” မ့ၢ်ဝဲတၢ်ဆဲးတၢ်လၢတၢ်ပိးတၢ်လီၤတခါလၢအအိၣ်စံာ်အိၣ်ကျၢၤတၢ်လံၤလၢ ပုၤကညိဖိတဖၣ်အကျါလၢပျၢၤလံၤလံၤလံၤအယိၣ်န့ၣ်လီၤ. ဘၣ်ဆၣ်ဖဲပယုသ့ၣ်ညါ ကျိပ်အဂ့ၢ်အံၤဒီးထံၣ်ဘၣ်လၢကျိပ်သ့ၣ်တဖၣ်အံၤဘၣ်တၢ်စူးကါအီၤလၢထံကီၢ်တ ဘျုးဘျုး, ကလုာ်တဘျုးဖုအကျါလီၤ. တၢ်တဲဘၣ်ယးကျိပ်အခိၣ်ထံးခိၣ်ဘိစ့ၢ် ကိးကအိၣ်ဝဲတဘျုးမံၤတဘျုးကလုာ်န့ၣ်လီၤ. ကျိပ်အခိၣ်ထံးခိၣ်ဘိအဂ့ၢ်တခါ အံၤကီၢ်လၢပကတဲပဲလီၤစၢၤလၢအံၤလၢန့ၣ်လီၤ. မ့ၢ်ဝဲမတၤအတၢ်တဲ, မ့ၢ်အမ့ၢ်ဝဲ တိဝဲလဲၣ်စ့ၢ်ကိးပတဲအီၤတဘၣ်လီၤတၢ်လီၤဆဲးဘၣ်. ဘၣ်ဆၣ်, တၢ်လၢပတဲအီၤ လီၤတၢ်လီၤဆဲးသ့န့ၣ်ကျိပ်အံၤဘၣ်တၢ်စူးကါအီၤလၢပမိၢ်ပဖဲဖုလၢပျၢၤသ့ၣ်တဖၣ် လံၤလံၤဒီးမ့ၢ်တၢ်န့ၢ်သါလုာ်ဒိၣ်ပုၤဒိၣ်လၢပဝဲဖိလံၤသ့ၣ်တဖၣ်အဂီၢ်လီၤ.

၁.၁ ကျိပ်လၢအုရှၢၣ်တၢ်စံၣ်စိၤတဖၣ်အပူၤ

မုၢ်မဆါတနံၤအံၤကျိပ်သ့ၣ်တဖၣ်အံၤဘၣ်တၢ်ထံၣ်န့ၢ်အိၤအအါကတၢၢ်လၢအုရှၢၣ် မုၢ်ထီၣ်ကလံၤထံးတကပၤထံးကီၢ်သ့ၣ်တဖၣ်လၢအမုၢ်ကီၢ်ပယီၤ, ကီၢ်ကွီၣ်တဲၣ်, ကီၢ်ဘၣ်ယဲးန့ၣ်, ကီၢ်လါအိၣ်, ကီၢ်ခဲၣ်ဘိၣ်ဒံၤယါ, ကီၢ်စံၣ် (တရူးကီၢ်), ကီၢ်အုဒယၣ်, ကီၢ်စံၣ်ရံးလဲၣ်ခဲၣ်, ကီၢ်အုၣ်ဒိၣ်နံၣ်ရါတဖၣ်န့ၣ်လီၤ. ဒံပထံၣ်ဘၣ်ကျိပ်လၢထံ ကီၢ်အါဘ့ၣ်, တၢ်လီၢ်အါတီၤအံၤအသိးကျိပ်အက့ၢ်အဂီၢ်ဒီးတၢ်စူးကါအိၤအကျဲတဖၣ်စ့ၢ်ကီးလီၤဆီလိာ်အသးန့ၣ်လီၤ. တၢ်ဂ့ၢ်အံၤပုၤအါဂၤယုထံၣ်သ့ၣ်ညါဝဲဒီးကွဲးတဲဘၣ်ဝဲအါမံၤအါကလုာ်န့ၣ်လီၤ.

သရၣ်ဒိၣ်စိရံးခွဲးအဲ(မ)ရူလၢၢ် (Richard M. Cooler) လၢအကွဲးတ့ၢ်ဝဲလံာ်တဘျီဘၣ်ယး “The Karen Bronze Drum of Burma” အပူၤစံးဝဲ, တၢ်စူးကါကျိပ်အံၤစးထီၣ်လၢ ချ.ခ.န ၆ ကလံၤစံးဘၣ်ယဲးန့ၣ်အပူၤ, ဒီးဘၣ်သ့ၣ်သ့ၣ်ကဆိန့ၢ်အန့ၣ်လီၤ. ကျိပ်တဖၣ်အံၤရၤလီၤအသးဆူကလံၤထံးတကပၤလၢအုၣ်ဒိၣ်နံၣ်ရါပီၣ်လဲၣ်ကၢၢ်နံၤတခီပၤဒီးလၢကလံၤစံးတခီလဲၤထီၣ်ဝဲဆူယူန့ၣ်, တရူးကီၢ်တခီပၤန့ၣ်လီၤ.

ကျိပ်လၢအရၤလီၤအသးဆူယူန့ၣ်, တရူးကီၢ်တခီပၤန့ၣ်ရၤလီၤအါထီၣ်ကဒီးအသးဆူကျဲခံဘိန့ၣ်လီၤ. ကျဲတၢ်တဘိမုၢ်ဝဲလဲၤထီၣ်ဆူကလံၤစံးတရူးကီၢ်တခီပၤ, ဒီးခံဘိတဘိန့ၣ်လီၤဆူကလံၤထံး, ကီၢ်ပယီၤအိၣ်တၢ်အလီၢ်တကပၤန့ၣ်လီၤ. ကျိပ်လၢအဟဲလီၤဆူကီၢ်ပယီၤတခီပၤအံၤဖျါလၢအဘၣ်တၢ်ဟဲစိၤအိၤလၢပုၤကညီကလုာ်အမိၢ်ပံၤဖုလၢအဟဲလီၤဆူထံးကီၢ်အံၤအပူၤန့ၣ်လီၤ.

လၢ Hall Conservation ကရူၢ်အတၢ်ကွဲးဖျါလၢပုၤယဲသန့အပူၤပာ်ဖျါဝဲဒၣ်လၢပုၤစူးကါကျိပ်သ့ၣ်တဖၣ်မုၢ်ကညီကလုာ်သန့ကွဲး, ပုၤကၢကျိပ်တဖၣ်မုၢ်ဝဲပုၤယီၤဖိ (တနီၤတဲစ့ၢ်ကီးလၢကညီဂီၢ်) တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. စံးဝဲလၢ, ဖဲလၢ ၁၉ ယၢဖျိၣ်နံၣ်အကတၢၢ်ဒီး ၂၀ ယၢဖျိၣ်နံၣ်အခိၣ်ထံးအခါတၢ်ခူၣ်န့ၢ်ကျိပ်လၢဟီၣ်ခိၣ်လၢဒီးက

လုာ်ဖျုာ်တနီၤအကျါလီၤ. စၤနံၣ်စၤလါဝံၤအလီၢ်ခံ, ပှၤယုထံၣ်သ့ၣ်ညါဝဲလၢကျိၣ်သ့ၣ်တဖၣ်အံၤအိၣ်ဝဲလၢကီၢ်ပယီၤ, ကီၢ်က့ၣ်တဲၣ်, ကီၢ်လါအိၣ်, ကီၢ်မလ့ၣ်ရှါ, ကီၢ်ခဲၣ်ဘိၣ်ဒီးကီၢ်အ့ၣ်ဒိၣ်နံၣ်ရှါန့ၣ်လီၤ. အယီၤ, ကျိၣ်တဖၣ်အံၤဘၣ်တၢ်ထံၣ်န့ၣ်အီၤလၢကီၢ်မိၢ်ပှၤအ့ၣ်ရှါမုၢ်ထီၣ်ကလံၤထံးတကပၤ (ပှၤကွံာ်ကီၢ်ဖိလံးပံၤ) ထံကီၢ်တဖၣ်ခဲလၢာ်အပူၤလီၤ. ကရူၢ်အံၤဟံၣ်ဖျါစ့ၢ်ကီးဝဲလၢ, ပှၤစးထီၣ်ကၢကျိၣ်ဒီးစူးကါအီၤလၢကီၢ်ဘၣ်ယဲးန့ၣ်အပူၤန့ၣ်မ့ၢ်ဝဲဖဲ ၁.၈ ၂-၃ လံၤလံၤန့ၣ်လီၤ. တၢ်ကၢကျိၣ်အလီၢ်အံၤပှၤသ့ၣ်ညါအီၤအါလၢအအိၣ်လၢဒိၣ်စီၣ်န့ၣ်လီၤ.

မုၢ်မဆါတနံၤအံၤပကထံၣ်ဘၣ်လၢကျိၣ်န့ၣ်ကဲထီၣ်တၢ်ကူၣ်လဲၤမၤကၤတကလုာ်လၢကီၢ်အ့ၣ်ရှါအပူၤဒီးဘၣ်တၢ်စီၣ်ဆါအီၤဆူထံဂုၤကီၢ်ဂၤတဖၣ်လံၤန့ၣ်လီၤ.

၁.၂ ကျိၣ်အကုၢ်အဂီၢ်လီၤဆိတဖၣ်

တၢ်ဂ့ၢ်အံၤပှၤဟံၣ်သ့ၣ်ဟံးသးအီၤဖဲ ၁၉၀၂ နံၣ်, ဖဲဖရဲးဟံးကၢၣ် (Franz Heger) ယုသ့ၣ်ညါကျိၣ်အကုၢ်အကျါဝံၤအလီၢ်ခံန့ၣ်လီၤ. ဒိဖျိကျိၣ်အကုၢ်အဂီၢ်ဒီးအတၢ်ကယၢကယဲတဖၣ်လီၤဆိလိာ်သးအဖီခိၣ်, အဝဲနီၤဖးလီၤဝဲကျိၣ်တဖၣ် (၄) ကရူၢ်ဒီးဟ့ၣ်ဝဲအမံၤဒ်အမုၢ်ဟံးကၢၣ် (Heger) ကရူၢ် ၁, ၂, ၃ ဒီး ၄ န့ၣ်လီၤ. လၢအကျါဟံးကၢၣ်ကရူၢ်-၁ မုၢ်အဆိကတၢ်တကရူၢ်ဒီးအကုၢ်အဂီၢ်လီၤဂၢ်ဒ်ကုၤအသိးလီၤ. ကျိၣ်တကလုာ်အံၤတၢ်ထံၣ်န့ၣ်အီၤလၢဒိၣ်စီၣ် (Dong Son) ဘၣ်ယဲးန့ၣ်ကလံၤစိးတကပၤန့ၣ်လီၤ. ဖရဲးဟံးကၢၣ် (Franz Heger) စံးဝဲ, ကျိၣ်အကရူၢ်လၢအမုၢ်ဟံးကၢၣ်နီၣ်ဂံၢ်-၁ အံၤတဆိဘၣ်တဆိဆိတလဲအသးဆူဟံးကၢၣ်နီၣ်ဂံၢ် ၂, ၃ ဒီး ၄ န့ၣ်လီၤ.

ကျိပ်ဒီးကညီဖိ

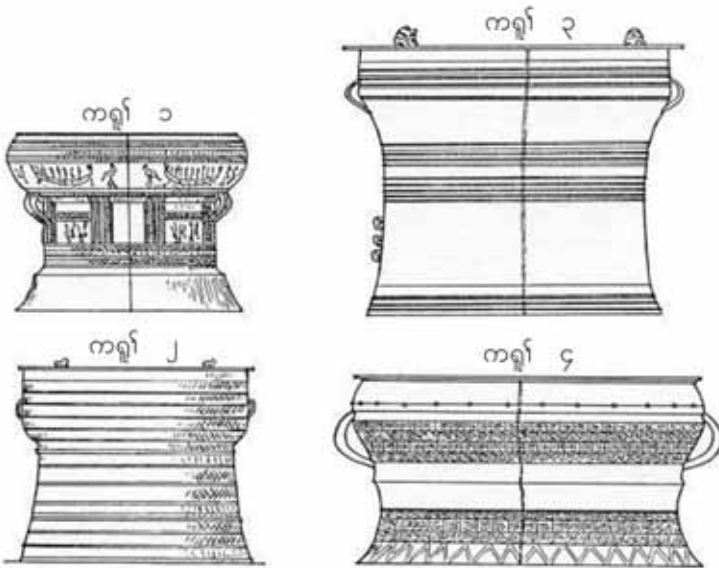
တၢ်နီၤဖးလီၤကျိပ်အကလုာ်သ့ၣ်တဖၣ်မွၢ်ဒ်လၢအသိးလီၤ.

ဟံးကၢၣ် (Heger) ကရူၢ်(၁) - ဘၣ်တၢ်စူးကါအီၤလၢပှၤဘၣ်ယဲးန့ၣ်ဖိ

ဟံးကၢၣ် (Heger) ကရူၢ်(၂) - ဘၣ်တၢ်စူးကါအီၤလၢပှၤမိ(c)(Muong)လၢအိၣ်လၢကီၢ်ဘၣ်ယဲးန့ၣ်

ဟံးကၢၣ် (Heger) ကရူၢ်(၃) - ဘၣ်တၢ်စူးကါအီၤလၢကညီဖိ

ဟံးကၢၣ် (Heger) ကရူၢ်(၄)- ဘၣ်တၢ်စူးကါအီၤလၢတရူးကီၢ်(ကီၢ်စံၣ်)တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. အဝဲစံးစ့ၢ်ကီးဝဲ, လၢအကျါကျိပ်လၢအကၢကတၢၢ်န့ၣ်မ့ၢ်ဝဲဟံးကၢၣ်ကရူၢ်(၂) န့ၣ်လီၤ.

တၢ်ဂီၤ (၁) ကျိပ်လၢတၢ်နီၤဖးလီၤအီၤလွၢ်ကရူၢ်

ကျိပ်တဖၣ်အံၤ, လၢယၤဖျိၣ်နီၣ် ၂၅၀ ကမိၢ်ကပၤန့ၣ်ကညီဖိတဖၣ်မၤဂုၤထီၣ်ပသီထီၣ်ကျိပ်အကွၢ်အဂီၤလၢအကစၢ်ဒၣ်ဝဲဒီးလၢခံစိၤတၢ်ဆိတလဲတဆိဘၣ်တဆိအဖီခိၣ်အကွၢ်အဂီၤကဲထီၣ်က့ၤဝဲဒ်ပထံၣ်ဘၣ်လၢမုၢ်မဆါတနံၤအံၤအသိးန့ၣ်လီၤ.

ကျိပ်အခိင်ထံးခိင်ဘိအဂ္ဂါအကျိအံပုအါဂါစံးဝဲအါမံဒီးအါကလုာ်လီၤ. တၢ်
စူးကါကျိပ်သ့ၣ်တဖၣ်အံၤစ့ၢ်ကီးရၤလီၤအသးလၢကလုာ်ဖျၢၣ်အါန့ၣ်, တၢ်လီၤအါ
တီၤ, ထံကီၢ်အါဘ့ၣ်အပူၤဒီးမ့ၢ်စ့ၢ်ကီးတၢ်ဖိတၢ်လံၤတကလုာ်လၢအဘၣ်တၢ်စူးကါ
အီၤတုၤလၢမုၢ်မဆါတနံၤညါအံၤစ့ၢ်ကီးလီၤ. လၢတၢ်ဆၢကတီၢ်အါန့ၣ်အါလါအပူၤ
တၢ်စူးကါဒီးပာ်လုာ်ပာ်ပူၤကျိပ်စ့ၢ်ကီးလီၤဆီလိာ်အသးန့ၣ်လီၤ.

အဆာဒိဉ် - ၂-

ကျိပ်ဒီးကညီကလုာ်

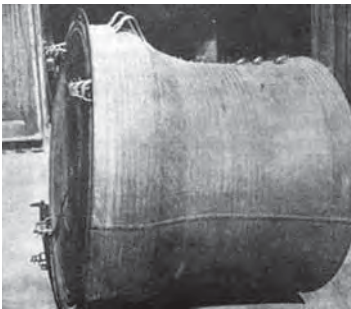
ပုၤယုသ့ၣ်ညါတၢ်ဖိလၢအယုသ့ၣ်ညါကျိပ်အဂ့ၢ်အကျိၤအါဂၤဟ်ဖျါဝဲဒၣ်
 လၢတၢ်မ့ၢ်အဲၣ်ဒီးယုသ့ၣ်ညါကညီဖိသ့ၣ်တဖၣ်အဂ့ၢ်န့ၣ်, တၢ်ကြးယုသ့ၣ်ညါ
 “ကျိပ်” အဂ့ၢ်လၢအဆိကတၢ်န့ၣ်လီၤ. ကျိပ်ဒီးကညီဖိ, ကညီဖိဒီးကျိပ်န့ၣ်တမ့ၢ်
 တၢ်လၢတၢ်နီၤဖးအီၤသ့ၣ်န့ၣ်လီၤ. ကညီနီၣ်တယၢ်, မ့ၢ်အယဲၤခွံဘိအလီၤစ့ၢ်ကိး
 ပကထံၣ်ဘၣ်လၢကျိပ်ထူတဖုအိၣ်ဖျါဝဲဆံၣ်ဖျါဖျါန့ၣ်လီၤ. ကျိပ်န့ၣ်မ့ၢ်ကညီအ
 တၢ်ဒုတၢ်အူတကလုာ်ဒီးမ့ၢ်စ့ၢ်ကိးလုာ်လၢထူသန့တၢ်ဆဲးတၢ်လၢတခါလၢအဟ်ဖျါ
 ထီၣ်ကညီဖိဒီးတကလုာ်အသူးအသ့ၣ်, အလၢကပီၤတကးဒီးဘၣ်အမဲာ်ညါဘၣ်
 တၢ်သ့ၣ်ညါအီၤလၢထံဂုၤကီၢ်ဂၤဒီးပုၤကလုာ်အဂၤတဖၣ်စ့ၢ်ကိးန့ၣ်လီၤ.

၂.၁ ကျိပ်အဂ့ၢ်ထံးခိၣ်ဘိလၢပုၤကညီအတၢ်ပူၤ

ကညီဖိတဖၣ်စးထီၣ်ဟံးန့ၣ်စ့ၢ်ကိးကျိပ်အံၤတချုးဖဲအဝဲသ့ၣ်စးထီၣ်သုးလီၢ်
 သုးကျဲလၢယုာ်န့ၣ်ဆူကီၢ်ပယီၤအပူၤဖဲ ၈ ယၢ်ဖိၣ်နံၣ်ယၢ်ယၢ်ဒီးဆိလီၤအလီၢ်
 အိၣ်လီၢ်ဆိးဖဲတၢ်ပၤခိၣ်, ကီၢ်ပယီၤ-ကိၣ်တဲာ်ကီၢ်ဆၢဒီးတကျိၤအခါလံန့ၣ်လီၤ.

လၢရံးခွးအဲ(မ)ခုလၢအတၢ်ကွဲးအပူၤ, ပၤဖျါထီၣ်ဝဲကျိပ်အကလုာ်ဒီးအတၢ်ဟဲ
လီၤစၢၤတဆိဘၣ်တဆိအကျါ, နီၤဖးလီၤဝဲကျိပ်အိၣ်လွံၣ်ကလုာ်န့ၣ်လီၤ. ကိးဝဲ
လၢ ဟံးကၢၣ် (Heger) ကရူၢ် ၁, ၂, ၃ ဒီး ၄ န့ၣ်လီၤ. ကျိပ်အဆိကတၢ်တက
လုာ် “ဟံးကၢၣ်ကရူၢ် ၁” န့ၣ်ဘၣ်တၢ်ယုထံၣ်န့ၣ်အီၤအဆိကတၢ်ဖဲကီၢ်ဘၣ်ယဲး
န့ၣ်အပူၤခီဖျိမံးစထၢၣ်ဖရဲးဟံးကၢၣ် (Franz Heger) န့ၣ်လီၤ. ကျိပ်တကလုာ်အံၤ
အက့ၢ်အဂီၢ်လီၤကၢ်ဒ်ကုၤအသိးန့ၣ်လီၤ. လၢခံစိၤအတၢ်ဆိတလဲအဖီခိၣ်, တၢ်ဆဲး
တၢ်လၢအံၤရၢလီၤအသးသကုၤဆးဒးလၢကီၢ်အ့ၣ်မုၢ်ထီၣ်ကလံၤထံးအပူၤဒီး
လၢခဲကညီဖိဟံးန့ၣ်စူးကါက့ၤဝဲကျိပ်ဒီးကၢၤက့ၤဝဲဒ်ကညီကျိပ်အက့ၢ်အဂီၢ်ဒီးစံး
ဝဲလၢကညီကျိပ်န့ၣ်အိၣ်လၢ “ဟံးကၢၣ် (Heger) ကရူၢ် ၃” အပူၤန့ၣ်လီၤ.

တၢ်ဂီၤ (၂) ကညီအကျိပ်

ပုၤကွဲးတၢ်ဖိလၢအကွဲးဘၣ်ယး “ကညီကျိပ်အဂ့ၢ်” အါဂၤ, လၢအဝဲသ့ၣ်အတၢ်
ကွဲးအပူၤစံးဝဲပုၤလၢအယုနီၤပၤကျိပ်အဂ့ၢ်တဖၣ်အုၣ်ကီၤပၤဖျါဝဲဒၣ်လၢကညီဖိတ
ဖၣ်စူးကါဝဲကျိပ်အံၤလၢအပူၤကွံာ်အနံၣ်သၢကထိလံၤလံၤန့ၣ်လီၤ. လၢရံးခွး
အဲ(မ)ခုလၢအလံာ်ပူၤ, ပုၤယုသ့ၣ်ညါတၢ်ဖိလၢထံၣ်ဂုၤကီၢ်ဂၤတနီၤတခါစံးဝဲ, ကျိပ်
န့ၣ်ဘၣ်တၢ်စူးကါအီၤလၢကညီဖိတဖၣ်ဘၣ်ဆၣ်ပုၤကွီၣ်တဲၣ်ဖိ, ပုၤယံၤကလုာ်န့ၣ်
ဖိတဖၣ်မုၢ်ပုၤလၢအစးထီၣ်ကါဝဲဒၣ်ကျိပ်လီၤ. တနီၤစံးဝဲဒၣ်လၢဖဲကညီဖိသ့ၣ်တ
ဖၣ်ဟဲန့ၣ်လီၤဆူကီၢ်ပယီၤပူၤအခါတၢ်ကၢကျိပ်အတၢ်သ့တၢ်ဘၣ်န့ၣ်ဟဲပၣ်ယုာ်ဝဲဒီး
ကညီဖိသ့ၣ်တဖၣ်လံၤန့ၣ်လီၤ. ဒ်ပုၤယုသ့ၣ်ညါတၢ်ဖိအါဂၤပၤဖျါဝဲဒၣ်အသိး, တၢ်
လၢကျိပ်အံၤအိၣ်ကၢအိၣ်ခိးလဲဝဲလၢကညီကလုာ်အတၢ်စံာ်စိၤတဲၣ်စိၤအပူၤဒီးတၢ်

စိန်မူစိန်ဝဲဒီးစူးကါအီတုလုလုမဆါတနံညါအံးန့ၣ်လီၤ.

၁၈၆၈ နံၣ်ဒီးကထာၣ်ဖရဲးစူးမ့ၢ်စံၣ်ကွဲးကျိပ်ထံဝဲကျိပ်လၢ “ကွဲးစံၣ်” လီၤ. အဝဲတဲဝဲ “ကွဲးစံၣ်” န့ၣ်ကညီဖိတဖၣ်ဒီးန့ၣ်ဝဲဒၣ်လၢပုၤယီၤဖိသ့ၣ်တဖၣ်အအိၣ်ဒီးကညီဖိသ့ၣ်တဖၣ်ဝဲဒၣ်နီၤဖးဝဲ “ကွဲးစံၣ်” သ့ၣ်တဖၣ်, နီၤဖးဝဲကျိပ်တဖၣ်ဆူအကလုာ် (၁၀) န့ၣ်လီၤ. အဝဲသ့ၣ်နီၤဖးလီၤဝဲ “ကွဲးစံၣ်” သ့ၣ်တဖၣ်လၢတၢ်အသိၣ်အဖီခိၣ်ဒီး “ကွဲးစံၣ်” လၢအကလုာ်သိၣ်မုၢ်န့ၣ်ကါအပူၤလၢရူဝံ ၁၀၀၀, ဒီး “ကွဲးစံၣ်” လၢအကလုာ်သိၣ်တမုၢ်တဖၣ်အပူၤအိၣ်ဒၣ်ထဲရူဝံ ၁၀၀ မိၤန့ၣ်လီၤ. လၢခံကတၢ်အဝဲစံးကဒီးဝဲ, “ကညီဖိအကျါပုၤလၢအအိၣ်ဒီးကွဲးစံၣ်န့ၣ်ပုၤဟံပနီၣ်အီၤလၢအမ့ၢ်ပုၤထူးပုၤတီၤလီၤ. ပုၤလၢတအိၣ်ဒီးကွဲးစံၣ်န့ၣ်ပုၤတဟံအီၤလၢအမ့ၢ်ပုၤထူးပုၤတီၤဘၣ်. အယီၤသတးဒီးပုၤလၢအအိၣ်ဒီးကျိပ်စုတဖၣ်ကျဲးစူးပူၤန့ၣ်ဝဲဒၣ်ကွဲးစံၣ်သ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. သဝီလၢအိၣ်ဒီးကွဲးစံၣ်အါအါဂီၢ်ဂီၢ်တဖၣ်န့ၣ်သဝီအဂုၤအဂၤတဖၣ်ကွၢ်တလီၤအဝဲသ့ၣ်ဘၣ်, ဒီးတဘျီဘျီခိဖျိလၢတၢ်သးလီၤကွဲးစံၣ်အယီၤတၢ်ဒုးလိာ်ယၢလိာ်အသးတဖၣ်အိၣ်ထီၣ်ဝဲန့ၣ်လီၤ.”

မ့ၢ်ဖရဲးဟံးကၢၣ်တဲဝဲ, ကညီဖိတနီၤတဲဘၣ်အီၤလၢတၢ်လၢကျိပ်န့ၣ်မၤန့ၣ်ဝဲဒၣ်လၢပုၤယုၢ်ဖိသ့ၣ်တဖၣ်အအိၣ်န့ၣ်လီၤ. ပုၤယုၢ်ဖိသ့ၣ်တဖၣ်လၢကညီဖိတဖၣ်စံးဝဲလီၤကံၤဒ်ပုၤကျုၣ် (Jung) မ့ၢ်တမ့ၢ်ယွၢ် (Yung) ဖိတဖၣ်လၢအထီၣ်ဒုးယုၢ်န့ၣ်ကီၢ်လၢပူၤအခါန့ၣ်လီၤ. တၢ်ဂ့ၢ်သ့ၣ်တဖၣ်အံၤလီၤကံၤဒ်အဒုးန့ၣ်ပုၤလၢကျိပ်အိၣ်ထံးခိၣ်ဘိ မ့ၢ်တမ့ၢ် တၢ်စူးကါတၢ်ကျိပ်လၢကီၢ်ယုၢ်န့ၣ်ဒီးဖဲလၢကညီမိၢ်ပၢ်ဖဲသ့ၣ်တဖၣ်အိၣ်လၢကီၢ်ယုၢ်န့ၣ်ဒီးဟဲလီၤလၢကီၢ်ပယီၤပူၤအခါန့ၣ်လီၤ. အဝဲအံၤမ့ၢ်တၢ်ထံၣ်တခါလၢအဘၣ်ယးကျိပ်အိၣ်ထံးခိၣ်ဘိခိဖျိဟံးကၢၣ်ဒီးပုၤအဂၤတဖၣ်အတၢ်ထံၣ်န့ၣ်လီၤ.

ဒီးကထာၣ်သၢထီလၢအမ့ၢ်တၢ်စံၣ်စိၤတဲစိၤအပူၤကူၣ်ဘၣ်ကူၣ်သ့မံၤဟူသၣ်ဖျါတဂၤစံးဝဲ-တၢ်ကၢကျိပ်အလီၢ်အကျဲသ့ၣ်တဖၣ်ဘၣ်သ့ၣ်သ့ၣ်ကအိၣ်ဝဲအါပူၤအါတီၤလီၤ. ဘၣ်ဆၣ်, လၢတၢ်ကွဲးဟံဖျါအပူၤဟံဖျါဝဲထဲတတီၤမိၤလၢအမ့ၢ်ကယါကီၢ်,

ငှာတိုင်တင်လီၤဒီးပှၤကကျိပ်ဖိသ့ၣ်တဖၣ်စံးဝဲလၢအမ့ၢ်ပှၤယီၤဖိတဖၣ်န့ၣ်လီၤ. အဝဲသ့ၣ်တဖၣ်စးထီၣ်ကကျိပ်လၢ ၁၈၂၀ နံၣ်တုၤလီၤဆူ ၁၈၈၉ နံၣ်ဖဲမ့ၢ်အူအိၣ်ကွံာ်ဝှံၤဒိတဖျၢၣ်ဖဲအဲကလံးပှၤမၤလဲၤအိၣ်ကီၢ်ဟဲန့ၣ်လီၤဆူကီၢ်ပယီၤအပူၤဒီးထံၣ်ကီၢ်သဲးတဂၢၢ်တကျါၤဘၣ်အကတီၢ်အခါလီၤ.

ဘၣ်ဃးဒီးကျိပ်အဂ့ၢ်အံၤပှၤယုထံၣ်သ့ၣ်ညါတၢ်ဖိအါဂၤဟံၣ်ဖျါဝဲဒၣ်လၢတၢ်ထံၣ်န့ၣ်ကျိပ်အဆိကတၢ်ဖဲကီၢ်ဘၣ်ဃးန့ၣ်, ဝှံၤဒိၣ်စီၣ်အပူၤဘၣ်ဆၣ်ကျိပ်အဂံၢ်ထံးခိၣ်ဘိဟဲလီၤစၢၤအသးနီၢ်နီၢ်ဖဲလဲၣ်န့ၣ်ပှၤတဲလၢအဂ့ၢ်တဘၣ်နီၣ်တဂၤဘၣ်. ဘၣ်ဆၣ်တၢ်လီၤဆိတမံၤလၢပကထံၣ်ဘၣ်န့ၣ်ကျိပ်အံၤဘၣ်တၢ်စူးကါတုၢ်အီၤလၢကညီကလုာ်အကျါစးထီၣ်လၢမိၢ်ပၢ်ဖံဖုလၢပျၢၤအစါဒီးတုၤလၢမုၢ်မဆါတနံၤအံၤန့ၣ်လီၤ. ဒီးကျိပ်အံၤဘၣ်တၢ်ထီၣ်အီၤလၢကညီဒိကလုာ်နီၣ်တယၢ်အလီၤဖဲ ၁၉၃၀-၄၀ နံၣ်အဘၢၣ်စၢၤ, သရၣ်စၣ်ဘီၣ်ကဲကညီဒိကလုာ်ကရၢအပှၤပၤလီၤဆၣ်နီၤဖဲအဝဲဒီးကညီကလုာ်အခိၣ်န့ၣ်အဂၤတဖၣ်ယုထီၣ်ဘျီၣ်ဒိၣ်လၢကဒုးအိၣ်ထီၣ်ဝဲကညီဒိကလုာ်နီၣ်တယၢ်, ယုာ်ဒီးကညီဒိကလုာ်တၢ်သးဝံၣ် ဒီးကညီဒိကလုာ်အနံၣ်ထီၣ်သီအဆၢကတီၢ်န့ၣ်လီၤ. အယံကညီဖိဒီးကျိပ်, ကျိပ်ဒီးကညီဖိန့ၣ်တၢ်မၤလီၤဖးအီၤတသ့ဝဲဘၣ်န့ၣ်လီၤ. နီၣ်အသိး, လၢပှၤကညီဘျၢထံၣ်ခဝုၣ်အလံာ်“ပှၤကညီအတၢ်ဆဲးတၢ်လၢအလံာ်ဃးယာ်” အပူၤဖုတီအူ(ဖုဘုမုၢ်) လၢအကွဲးကျိပ်အဂ့ၢ်ဒၣ်လဲာ်အုၣ်အသးဒီးစံးဝဲလၢကျိပ်အဂ့ၢ်လၢအဝဲတသ့ၣ်ညါဝဲတဖၣ်အိၣ်ဒီးဝဲအါမးန့ၣ်လီၤ.

၂.၂ ကျိပ်လၢပှၤကညီအလုာ်ဖိထီဖိ, အတၢ်စံာ်ယဲၤတဲယဲၤအပူၤ

လၢကညီဖိတဖၣ်အတၢ်ကွဲးအပူၤ, ကျိပ်အဂံၢ်ခိၣ်ထံးန့ၣ်ဟဲဝဲဒၣ်လၢတၢ်တဲမုၢ်န့ၣ်, လုာ်လၢထူသနူအလုာ်ဖိထီဖိလၢဘၣ်တၢ်စံာ်ယဲၤတဲယဲၤအီၤခီဖျိကညီမိၢ်ပၢ်ဖံဖုလၢပျၢၤတဖၣ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်စူးကါကျိပ်တနီၤန့ၣ်တၢ်မၤအီၤလၢထီၣ်အံၤန့ၣ်လီၤ-
ကျိပ်ဖိသီၣ်ကဒၢကဒၢ
သါလၢနီၢ်ဝှံၤတအိၣ်လၢၤ

ကျိပ်ဖိသိပ်သိလါနီသံ
 စိတနာမုတနာထံ
 လာထါအဂတဆာအပူစံးဝဲ, သါလါနပူကျိပ်န့လံ
 လိပ်ဒီးနဆးထိပ်အပျံ
 ဟ်ဖျါထိပ်ဝဲလါကညီအပူတဝါအိပ်ဒီးတံးကါ “ကျိပ်” တဖန်အံလီ.
 ကျိပ်တဖန်အံဘဉ်တံးယုထံန့အီအဆိကတံးလါကညီသးပုလါအမုဖုမိ
 တီအဂုန့အိပ်ဖျါဝဲဒ်ပူလါလံအံအသိန့လီ.

ဖုမိတီအပူ တံးစံးယဲဘဉ်ဃးကျိပ်အဂု

တံးစံးယဲဝဲဒ်, တဘျီပူသးပုအိပ်ဝဲဒ်လါသိသံတဂါအမံးဖုမိ
 တီလီ. ဖုအံအဖိအိပ်နွံလါအမုဝဲ – ဖုစကံ (လါခံတံးကိးကွါအမံးလါစ
 ယုန့ချိပ်), ဖုစယဲး (တံးကိးကွါအမံးလါထိးမဲဟ်), ဖုစလဲဩ, ဖုထီပျိဖိ, နီ
 တွံ, နီအနီနုဒီးဖုကတံး (ဖုတဒါ) လီ.

ဖုမိတ်တီဝဲဒုးလၢကစၢ်ကပၤကိးနံၣ်ဒဲး, ထိးဖးဒိၣ်တဖုဟဲမၤဟးဂီၤအဒုးအသံၣ်, တၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျးတဖုလီၤ. ဖုကစီၤဝဲထိးဖါတၢ်တဖုယံၣ်ယံၣ်ဒီးထံၣ်န့ၣ်ဝဲထိးအသ့ၣ်ဖဲ မူခိၣ်စူၤအါကတၢ်ဖဲလါခူးအပူၤ, ဒီးဖုမိတ်တီဆဲးသံထိးတဖုအံၤဝံၤက့ၤဟဲဘၣ်အ ဖိအလံၤလၢကဟဲဟံးက့ၤထိးအံၤအစိၣ်လီၤ. ဖိမုၣ်ဖိခွါဟဲလုဒီးတထံၣ်ထိးအစိၣ် ဘၣ်. ဖုမိတ်တီဟဲလၢအနီၤကစၢ်ဒၣ်ဝဲဒီးထံၣ်န့ၣ်ဝဲထိးမဲလုၢ်ဒိၣ်ပူၤဒိၣ်တဘျီလၢအ ကျိၤဝါဒ်စ့အိၣ်ဝဲတကပၤဒီးကျိၤအသးဘီၣ်ထူအိၣ်ဝဲတကပၤလီၤ. လၢခံက့ၤမ့ၢ် လၢထိးတဖုမၤဟးဂူၢ်ဟးဂီၤတၢ်အါလၢကံၣ်ဆိးအသိဖုဟးထီၣ်လၢသီသံၣ်ခိၣ်ဒီး လဲၤလီၤဝဲဆူကလံၤထိးဒီးအိၣ်ဝဲဆိးဝဲလၢတၢ်လီၤအသိတတီၤလီၤ. ဖဲတၢ်လီၤအံၤ အဝဲသ့ၣ်ဖဲဒုးဝဲသံၣ်ကဒီးတနံၣ်ဘၣ်တနံၣ်, ဒီးတၢ်အုးတၢ်သ့ၣ်ဟဲအိၣ်ဟဲအိၣ်ဒီး မၤဟးဂီၤအဒုးအသံၣ်လီၤ. မၤဘုဝံၤဟံၣ်တၢ်အဘုလၢဖိပူၤအခါတၢ်အုးတၢ်သ့ၣ်လၢ အခိၣ်အိၣ်လွံၤခိဟဲအိၣ်စဲယဲၤအဘုလၢဖိပူၤဒီးဖုထီၣ်န့ၣ်သြ့အဖိအလံၤစ့ၢ်ကိးဟဲဟ့ၣ် အိၣ်အဘုကိးနံၣ်ကိးလါဒီးလီၤ. ဖုထီၣ်န့ၣ်သြ့မ့ၢ်ပုၤကကျိၣ်သ့တဂၤဒီးအိၣ်ဝဲဆိးဝဲ ဘူးဒီးဖုမိတ်တီလီၤ. ဖျါစဲယဲၤလၢဖုထီၣ်န့ၣ်သြ့ဂ့ၤ, အဟံၣ်ဖိယိဖိမ့ၢ်ဂ့ၤအမဲၢ်အိၣ်ဒီး ပုၤစံၣ်ယဲၤတၢ်တဂၤဂ့ၤတဂၤဂ့ၤစံးဝဲလၢဖုမိတ်တီမၤန့ၢ်ကျိၣ်လုၢ်ဒိၣ်ပူၤဒိၣ်တဖုလၢ တၢ်အုးအအိၣ်န့ၣ်လီၤ.

တၢ်စံးဝဲဒၣ်မ့ၢ်အိၣ်ဝဲတနံၣ်, ဖုမိတ်တီလဲၤကွၢ်အဘုလၢဖိပူၤဒီးထံၣ်ဝဲလၢအဘုလၢဖိ ပူၤန့ၣ်ဟါမၤတစဲးညါဒီးထံၣ်ဘၣ်စ့ၢ်ကိးဝဲပုၤအခိၣ်လီၤတဖုလၢဘုကျိၣ်အမ့ၢ်ပုၤ ကညီအခိၣ်လီၤလီၤ. ဖုမိတ်တီကူၣ်ထီၣ်ဖးလီၤလၢအသးကံၢ်ပူၤလၢကလီၤသံအသး အဂီၢ်, မၤန့ၢ်ဝဲကံၢ်ဖိတဘိစိၢ်တံၢ်ဝဲခံကူၣ်ဒီးဆွံန့ၣ်ကံၢ်ဖိကူၣ်လၢတဖုဆူအနီၤဒု ပူၤဝံၤဟံၣ်အသးတထီၣ်ဒိၣ်ပုၤသံအသိးလီၤ. မ့ၢ်ဟဲထီၣ်ဖးထီၣ်ဒီးတၢ်အုးခံခိၣ်တရၢ ဟဲလံ, ထံၣ်ဘၣ်ဖုသးပုၤတဂၤသံတလူၤကူၤလၢဘုဖိအပူၤလီၤ. လဲၤကွၢ်ဝဲလီၤတၢ် လီၤဆဲးဒီးထံၣ်ဘၣ်ဝဲကံၢ်ဖိခံဘိအိၣ်လၢအနီၤစ့ၢ်အပူၤ, ဒီးအဝဲသ့ၣ်စံးလိာ်အသး လၢပုၤသးပုၤအံၤကံၢ်အ့ၣ်သံအီၤလီၤ. ပကက့ၤယိးအီၤဆူပအိၣ်တၢ်အလီၤဒီးပက ဟူကဟီၣ်အီၤ, မၤလုၢ်အုၣ်ထါ, ယၤကျိၣ်ယၤမိၤအီၤလီၤ. အၢၣ်လီၤသကိးဝဲဒ် န့ၣ်, ကတဲၢ်ကတီၤထီၣ်အီၤဒီးက့ၤယိးအီၤတုၤလၢအအိၣ်အဆိးအလီၤဖဲလုဖိခိၣ် လီၤ. တုၤနုၤတစုဖုထီၣ်န့ၣ်သြ့မၤအဖိအလံၤဟဲစိၢ်ထီၣ်ကျိၣ်ဂီၤဘိယိၣ်ဖိ, ဂီၤကျိၣ်

ကျိပ်ဒီးကညီဖိ

ထူ၊ ဂီၤကျိပ်စုသၢနအံၤရဲၣ်လီၤဝဲတဂ့ၢ်ယီ၊ ကယၢကယဲမၤယံမၤလၢတၢ်သံစဉ်အ
လီၢ်လၢတၢ်လုၢ်ဒိၣ်ပွၤဒိၣ်အကလုာ်ကလုာ်ဝံၤဟံၣ်ထီၣ်ဖုမိၢ်တီၢ်လၢကျိပ်ကယၢကယဲ
အဖီခိၣ်ဒီးကွၢ်လိာ်အမဲၣ်ကတိၤတၢ်လၢထီၣ်အကျိပ်ဒီးစံးဝဲ-

ထူးထီၣ်ကျိပ်ခဲလၢာ်ခဲဆု

အိၣ်တၢ်ကျိပ်ဝါပီၤကူစု

ဖုမိၢ်တီၢ်သ့ၣ်ညါဝဲလၢဖုထီၣ်နီၣ်သြဲအံၤအကျိပ်အိၣ်လွံၢ်န့ၣ်၊ အယိကမၤန့ၣ်ဝဲဒ်လဲၣ်ဒ်
လဲၣ်အဂီၢ်ကူၣ်ဟံၣ်စၢၤဝဲလံၤ. တချုးကျိပ်ဝါတုၤထီၣ်ဒီးလၢခိအခါဘၣ်ဒိဘၣ်ထံးလၢ
လုကပၤ၊ အဂ့ၢ်ဒ်အံၤတၢ်စံးဝဲဒ်ကျိပ်ဝါတဖုအံၤမ့ၢ်ကျိပ်ဖးဒိၣ်တဖုလီၤ. ကတဲာ်
ကတိၤတၢ်ကိးမံၤဒီးဝံၤယၤထီၣ်ကျိပ်ပီၤကူ၊ ဒီးစးထီၣ်ဟီၣ်လီၤယၤလီၤဝဲဒ်အံၤ-

လဲၤအိၣ်ဖုမိၢ်တီၢ်အဘု

ဖုမိၢ်တီၢ်သံသဒ်ပုၤ

စံၣ်စကီၤဝါဟုဝါဟု

ဇၢ်ဇုၤ..ဇၢ်ဇုၤ..ဇၢ်..ဇုၤ

တုၤမ့ၢ်ဟါလီၤဒီးပုၤမၤထီၣ်မုၢ်မုၢ်ခါခါလီၤ. ပုၤပိာ်မုၢ်မၤထီၣ်အခိၣ်တဂၤတၢ်ကိးအ
မံၤလၢနီၢ်ဝါမိၢ်လီၤ. ပုၤတဂၤအံၤမၤထီၣ်ပတြၢၤလီၤအသးလၢသါမ့ၢ်ပုၤဒိၣ်တၢ်ဂ့ၢ်န့ၣ်
ဒီးပုၤဂၤအမဲၣ်ညါသါမိၢ်ထီၣ်န့ၣ်ပုၤကိးဂၤဒီးလီၤ. တုၤဖုထီၣ်နီၣ်သြဲန့ၣ်ဟူဘၣ်ပုၤမၤထီၣ်
ဒ်အံၤဒီးဟဲယုၢ်ထီၣ်သတူၢ်ကလၢာ်, အမဲၣ်တယုဒ်သီးမဲးတဲးလဲးအမဲၣ်ဘၣ်တဖံးဖိ,
ဒီးမၤခိထီၣ်ဒီးနီၢ်ဝါမိၢ်ဒ်အံၤ-

နီၢ်ဝါမိၢ်စံးသါမိၢ်ထီ

စံးအမဲၣ်ထီ, ယမဲၣ်ထီ

ဒီးဖဲအမၤထီၣ်ကတၢ်တကျိၤအံၤအခါ, ဖူးလဲးထီၣ်အမဲၣ်ဘၣ်တဖံးဖိအံၤ, ဒ်အထီ
အိၣ်ခံပျၢ်သၢပျၢ်အသီးလီၤ. ဖဲနီၢ်ဝါမိၢ်စံးဝဲသါမိၢ်ထီန့ၣ်ပုၤဂၤအမဲၣ်အခါဖုမိၢ်တီၢ်တၢ်
မိၣ်နံၤအသးယဲးယဲးလံၤ, အဂ့ၢ်ဒ်အံၤပုၤတဖုတဂီၢ်အံၤသးလီၤအမဲၣ်လီၤ.

ဖဲဖုမိၢ်တီၢ်ထံၣ်ဘၣ်ဖုထီၣ်နီၣ်သြဲဖူးလဲးထီၣ်အမဲၣ်န့ၣ်ကီၤအုးအသးတန့ၢ်လၢၤဘၣ်ဒီး
ယါဖုးပုၤတဖုန့ၣ်ဒီးစံးဝဲ, “သုမၤတၢ်မနုၤဒ်အံၤလဲၣ်” တုၤပုၤမၤထီၣ်တဖုန့ၣ်ဟူ
ပုၤသံတဂၤယါဖုးတၢ်ဒီးသုၣ်ပျၢ်သးဖုးဝဲအယိယုၢ်ထီၣ်ကွံာ်ဝဲကိးဂၤဒီးလီၤ. တုၤန့ၣ်

တစု၊ ဖုမိတီသံကွာ်ထီၣ်တၢ်, “ခုသၢဆံအခိၣ်တစု, ပုၤသၢဆံအခိၣ်တဂၤ, သု
ပုၤခိၣ်သုပုၤန့ၢ်ပုၤဒုၣ်ထံၣ်ကီၢ်လၢတၢ်လီၤဖဲအံၤမ့ၢ်မတၤလဲၣ်, ဟဲထီၣ်”

ဖဲန့ၢ်ဖုထီၣ်န့ၢ်သြဟဲထီၣ်ဒီးတဲအိၤကဖိလိဖိဒ်အံၤ, “ခုသၢဆံ, ပုၤသၢဆံအခိၣ်ဖဲ
အံၤမ့ၢ်ယၤလီၤ. သိၣ်ဒၢ, တၢ်စံးတၢ်တဲအလီၤမ့ၢ်အိၣ်ဒီးတဲတက့ၢ်.”

“သုဟဲဟ့ၣ်အိၣ်ယဘုယဟု, သုဟဲမၤဟးဂီၤယခုးယသံၣ်ကိးနံၣ်ကိးလါဒီး, ခဲအံၤ
သုဟဲယၤဒ်ပုၤသံ, သုဟုယၤဒ်ပျူၤ, သုဟိၣ်ယၤဒ်စ့ၤ, သုမၤလုၢ်အုၣ်ထါဒီးပိၣ်
ကျိၣ်ဒိမိယၤဒ်အံၤမ့ၢ်အကြးဝဲဘၣ်ဝဲကိးဒါ.”

ဖုထီၣ်န့ၢ်သြဟဲအိၣ်အံၤ, “သိၣ်ဒၢ, ဝံသးစ့ၤတဘီလီၤ. ပသ့ၣ်တဂ့ၤပခိၣ်ဝါ, ဖိတဂ့ၤ
ဘၣ်ပၢ်, ကုၢ်တဂ့ၤဘၣ်ကစၢ်ယစံးန့ၤတၢ်ဂုၤတၢ်ဂၤတအိၣ်နီတမံၤလၢဘၣ်.”
ဖုမိတီတခိစံးဝဲ, “ဒ်တၢ်အလုၢ်အလၢ်အိၣ်တၢ်လၢပျူၤလံၤလံၤအသိး, ကယံၢ်တၢ်
လၢပပာ်လီၤလၢပျူၤအယၤတဖၣ်ကဲထီၣ်တၢ်မၤထွဲပျူၤအခံအသိး, ခဲအံၤကျိၣ်
လွံၢ်ဒုဒီးတၢ်အယၤအယိၢ်ဝးတရံးတဖၣ်အံၤခဲလၢ်မ့ၢ်ဝဲပျူၤမိတီၢ်အတၢ်လီၤ.”
ဖုထီၣ်န့ၢ်သြဟဲတဘၣ်လၢဒီးလၢတၢ်သးလီၤပလိၣ်အပူၤတဲဆၢက့ၤအိၤလၢ, “ဂ့ၤ
လံသိၣ်ဒၢ, ပကလုၢ်တမိပခိၣ်လီၤတဆူလီၤ. ကျိၣ်လွံၢ်ဒုဒီးတၢ်ကယၤကယဲအယၤ
အယိၢ်ခဲလၢ်ဘၣ်ယးဒီးယသိၣ်လီၤ. ပံးန့ၢ်လၢသ့ၣ်မုၢ်သးမုၢ်အပူၤတက့ၢ်.” က
တၢ်မုၢ်ကတၢ်ခုၣ်လိၣ်သးကဒဲကဒဲဝံဒီးဖုထီၣ်န့ၢ်သြဟဲအဖိအလံၤလဲၤဝံဆၢန့ၢ်ဖုမိတီၢ်
အတၢ်လီၤ.

တၢ်န့ၢ်ဝံအလီၤခံ, ဖုထီၣ်န့ၢ်သြဟဲမဲၢ်ဆုးဒိၣ်ဒိၣ်ကလဲၣ်လၢအန့ၢ်ဖိထၢဖိတဖၣ်အတၢ်
မၤတဂ့ၤတဘၣ်အယိ, တယံၢ်တမိဘၣ်ဒီးလဲၤအိၣ်လဲၤဆိးဝဲဒၣ်လၢကီၢ်မုၢ်ယုၢ်
(ကီၢ်ယုၢ်တရၣ်) ဒီးသိၣ်လိပုၤကၢကျိၣ်ကၢမိဖဲန့ၢ်လီၤ. ဖုထီၣ်န့ၢ်သြဟဲကၢကျိၣ်ဖဲန့ၢ်
လၢအအိၣ်ဒီးတၢ်ဂီၤလၢအသိၣ်လိသိလိဖိလံၤအဂီၢ်လီၤ. မ့ၢ်ကျိၣ်လၢအမဲၢ်လီၤ
အိၣ်ဒီးဒုၣ်သုၣ်တဖၣ်လၢအကွၢ်တထီၣ်ကွၢ်တလီၤလိၢ်အမဲၢ်န့ၢ်လီၤ.

ကျိပ်ဒီးကညီဖိ

လာခံကတော၊ ဘၣ်ယးဒီးဖုမိတ်တီအဂ္ဂါန့ၣ်ဒ်ပုၤကွဲးလံာ်ဖုတီအူလာအကွဲးလံာ်၊
 “တၢ်ယုသ့ၣ်ညါကညီအကျိပ်လွဲတဖၣ်အဂ္ဂါ” နၢ်ဝဲလာဖုထီၣ်နီၣ်သြဲဒီးအဖိအလံာ်
 တဂီၢ်အံၤသးလီၤအမဲၢ်အိၣ်ဒ်တၢ်အုးအသိးဒီးမၤအမဲၢ်လာတၢ်ကံးညၢ်ဒ်ပုၤလံးစူဖိဒီး
 ပုၤလံးရှီဖိမၤဝဲဒ်အလုၢ်အလာတၢ်ဆဲးတၢ်လာအသိးန့ၣ်လီၤ. မၤစ့ၢ်ကီးဝဲလာထါ
 ဒ်အံၤ,-

ကျိပ်ပိာ်ဒိၣ်လၢယုၢ်အိၣ်ကၢ

မ့ၢ်လီၤမၤလၢယုၢ်အဘၢ

ယုၢ်ကစၢ်လဲၤဟီၣ်လဲၤယၢၤ

ဖဲတၢ်ယၢၤထီၣ်ကျိပ်လုၢ်ဒိၣ်ပုၤဒိၣ်ဒ်အမ့ၢ်ကျိပ်ဂီၤကွီစ့, ဂီၤကွီထူ, ဂီၤဘီယိၣ်ဖိ,
 ဒီးကျိပ်ဝါတဖၣ်အမံၤအခါတၢ်စံးတၢ်ဝဲလာဖုမိတ်တီမၤန့ၢ်ကျိပ်သ့ၣ်တဖၣ်အံၤလၢ
 တၢ်အုးအအိၣ်န့ၣ်လီၤ.

ဒ်န့ၣ်အသိး, လၢရံးခွဲးအဲ(မ)ရူလၢၢ်အလံာ်အပူၤ, ဖုတီအူစံးဝဲဒ်လၢတၢ်စံးယဲၤ
 တဲယဲၤအံၤတမ့ၢ်အဘၣ်ထွဲဒီးတၢ်အုးတဖၣ်အဂ္ဂါဘၣ်, ဘၣ်ဆၣ်ဘၣ်ထွဲတၢ်ဒီးပုၤ
 ကစၢ်ခိၣ်ဖိတဖုလၢအအိၣ်တၢ်လၢတၢ်လီၤထီၣ်ထီၣ်လၢအကူကၢဝဲလုၢ်အယဲၤလၢအ
 လီၤကၢ်ဒ် “တၢ်အမဲၢ်” ဒ်အဝဲသ့ၣ်အကူအကၢတကလုာ်အသိး, တၢ်သိးဒီးပုၤလံး
 စူဖိတဖၣ်အတၢ်ကူအကၢလၢခါဆၢကတီၢ်ဝဲန့ၣ်အပူၤဘၣ်. တၢ်အံၤပာ်ဖျါထီၣ်ဝဲ
 လၢတၢ်စူးကါကျိပ်လၢတၢ်စံးယဲၤတဲယဲၤအပူၤန့ၢ်မ့ၢ်လၢတၢ်သံအမူးတဖၣ်အဂီၢ်,
 ဒီးကညီဖိတဖၣ်စူးကါဝဲတၢ်လုၢ်တၢ်လၢတကလုာ်အံၤတုၤလီၤဆူယၢၤဖိၣ်နံၣ်ခံဆံအ
 တီၢ်ပူၤန့ၣ်လီၤ.

၂.၃ တၢ်ကၢကျိပ်

ကျိပ်န့ၣ်တၢ်ကၢအီၤဒီးတၢ်ဖိတၢ်လံာ်တၢ်လုၢ်ဒိၣ်ပုၤဒိၣ်ယဲၤကလုာ်ဒ်အမ့ၢ်ထူ, စ့,
 တီၢ်ဂီၤတီၢ်ဘီ, ပုၤဒီးထးတဖၣ်န့ၣ်လီၤ. ဒီးကျိပ်အလီၤအိၣ်ဒီးတၢ်စုသ့တၢ်ဒဲးကံၣ်
 ဒဲးဝုၤအကွၢ်အဂီၢ်တဖၣ်လၢအလီၤထူးန့ၢ်သ့ၣ်ထူးန့ၢ်သးတဖၣ်စ့ၢ်ကီးန့ၣ်လီၤ. တၢ်
 စံးဝဲလၢ, လၢပျၢၤပုၤလၢအအိၣ်ဒီးကျိပ်သၢဆံမိၤသၢဆံတဖၣ်န့ၣ်ပုၤဟံးဒိၣ်ဟံးကဲ

အဝဲတဖၣ်ဒ်ပှၤကဲဒိၣ်, ပှၤထူးပှၤတီးဒီးပှၤယူးယိၣ်ဟ်ကဲအဝဲန့ၣ်လီၤ. ဖဲန့ၣ်အဆၢကတီၢ်, ပှၤဒ်သိးအံၤတဖၣ်ပှၤထံပှၤကီၢ်န့ၣ်, ပှၤန့ၣ်က့ၤအခ့အပှၤလၢတၢ်ဖိၣ်မၤကဲကုၢ်တဖၣ်န့ၣ်, ဒီးပှၤစုၢ်န့ၣ်အဝဲသ့ၣ်အတၢ်ကလုာ်ကတိၤန့ၣ်လီၤ. ပှၤကညိဖိလၢတအိၣ်ဒီးကျိၣ်ဇိမိၤစိၤတဖၣ်န့ၣ်တၢ်တသ့ၣ်ညါဟ်ပနီၣ်အိၤလၢအမ့ၢ်ပှၤဒိၣ်ပှၤပှၢ်, ပှၤထူးဒိၣ်ကျိၣ်တီးတဖၣ်ဘၣ်.

တၢ်ဂီၤ (၃) တၢ်ကၢကျိၣ်အလီၢ်တတိၤဖဲကယါကီၢ်ဖဲၣ်, ညံၣ်တီၣ်

ဒီးဖဲတံၣ်နိအတၢ်ကွဲးမ့ၢ်ဂ့ၤ, ဒီးနီၢ်လါပှၤအတၢ်ကွဲးဖုၣ်, လၢအကွဲးဘၣ်ယး “ကညိကျိၣ်အဂ့ၢ်” အပူၤ, ဖဲးဝဲဒ်လၢတၢ်ကၢကျိၣ်အတၢ်ဖဲးတၢ်မၤန့ၣ်တၢ်တကၢအိၤထဲပှၤပိၣ်ခွါစိၤဘၣ်. ပိၣ်မုၢ်တဖၣ်စ့ၢ်ကီးကၢကျိၣ်သ့ဝဲန့ၣ်လီၤ. တၢ်ဖဲးဝဲလၢပှၤပိၣ်မုၢ်တဖၣ်ကၢကျိၣ်န့ၣ်အစုလီၢ်ဂ့ၤန့ၣ်ဒီးအပိၣ်ခွါတဖၣ်ဒီးအကလုာ်သိၣ်မုၢ်ဒိၣ်န့ၣ်ဒီးအပိၣ်ခွါတဖၣ်ကဲလီၤ. ပှၤလၢကကၢကျိၣ်အကရူၢ်န့ၣ်အဝဲသ့ၣ်ဘၣ်ယုထၢဆိန့ၣ်ဝဲတၢ်လီၢ်လၢအအိၣ်လၢသဝီအချၢ, ဖဲပှၤလဲၤတၢ်က့ၤတၢ်စ့ၢ်အလီၢ်ဒီးတၢ်ဘျုးတၢ်ဘျိၣ်ဝဲအလီၢ်န့ၣ်လီၤ. တုၤမ့ၢ်အဝဲသ့ၣ်ထံၣ်န့ၣ်တၢ်လီၢ်လၢအကြၢးအဘၣ်န့ၣ်, အဝဲသ့ၣ်ကတိၤကတိၤတၢ်ကၢကျိၣ်တၢ်ဖိတၢ်လံၤတဖၣ်ဒီးတၢ်အိၣ်တၢ်အိတဖၣ်ဝဲလဲၤဝဲဒ်ဆူတၢ်လီၢ်လၢအယုထံၣ်န့ၣ်ဝဲ, ဒီးပှၤသ့ၣ်တဖၣ်အံၤဘၣ်အိၣ်သကိးဝဲတၢ်အိၣ်

လာတ်သးသမူတပၢ်ဘၣ်တဖၣ်လီၤ.ဒီးစံးဝဲ, ပိၣ်မုၢ်တဖၣ်ကၠကျိၣ်အလီၢ်န့ၣ်ပိၣ်
ခွါတဖၣ်လဲၤတသ့အသိးပိၣ်ခွါတဖၣ်ကၠကျိၣ်အလီၢ်န့ၣ်ပိၣ်မုၢ်တဖၣ်လဲၤဝဲတသ့
ဘၣ်. မ့ၢ်လဲၤဘၣ်ဝဲန့ၣ်တၢ်နၢ်အိၣ်ဝဲဒၣ်လၢမ့ၢ်တၢ်မၤကမၢ်တၢ်သိၣ်တၢ်သီအယံ
ကျိၣ်အကလုာ်ကဟးဂီၤဝဲဒၣ်လီၤ. အယံဖဲအဝဲသ့ၣ်ကၠဝဲကျိၣ်ဝံၤအလီၢ်ခံဘၣ်လုာ်
ထီၣ်ပၣ်ထီၣ်က့ၤဝဲဒီးသဘျုၣ်ယါ, ကသံၣ်, လၣ်ဖးဒီးသံးတဖၣ်ဒီးသွီၣ်န့ၣ်လီၤဝဲအ
သးသမူန့ၣ်လီၤ.

ဒီးပုၤကၠကျိၣ်ကရူၢ်အခိၣ်တဂၤန့ၣ်ဘၣ်ဂံၢ်ဝဲထူ, စု, တိၢ်ဘီလၢအပၣ်ယုၣ်လၢကျိၣ်
အပူၤဒီးဘၣ်ဂံၢ်ယုၣ်ဖးယုၣ်ဝဲမ့ၢ်ယဲၤအိၣ်ပွဲၤဘိ, ဒီးဒ့ၣ်, ကဆိ, ညၣ်, ဖိအဂီၤဒီးအ
ဂၤတဖၣ်လၢအအိၣ်လၢကျိၣ်အမၢ်သၣ်အလီၢ်န့ၣ်လီၤ. ဒီးဖဲတၢ်ကၠကျိၣ်ဝံၤအလီၢ်
ခံ, တၢ်ဘၣ်သွီၣ်န့ၣ်ကျိၣ်အသးသမူဖဲဂီၤခိတၢ်ကပီၤသံလုၤသံလၢအကတီၢ်န့ၣ်လီၤ.
တၢ်စ့ၢ်တၢ်နၢ်အိၣ်စ့ၢ်ကိးဝဲဒၣ်လၢတၢ်မ့ၢ်သွီၣ်န့ၣ်အသးသမူန့ၣ်မးဒီးကျိၣ်န့ၣ်အသး
သမူဟဲန့ၣ်လီၤဝဲဒၣ်န့ၣ်လီၤ.

လၢပျုၤန့ၣ်ပုၤလၢအကၠကျိၣ်အိၣ်တၢ်ဝဲသၢကရူၢ်န့ၣ်လီၤ. ပုၤသ့ၣ်တဖၣ်အံၤမ့ၢ်ဝဲ
ပုၤယုၢ်မုၢ်ပုၤယုၢ်ခွါ, ကဝံၢ်မုၢ်ကဝံၢ်ခွါဒီးရိၣ်ဝံၢ်မုၢ်ရိၣ်ဝံၢ်ခွါတဖၣ်န့ၣ်လီၤ. ဒီးတၢ်
ကိးစ့ၢ်ကိးကျိၣ်တဖၣ်န့ၣ်အမံၤလၢ-

- ကျိၣ်ယုၢ်မုၢ်, ကျိၣ်ယုၢ်ခွါ (ပုၤယုၢ်မုၢ်ဒီးပုၤပိၣ်ခွါတဖၣ်ကၠဝဲ)
 - ကျိၣ်ကဝံၢ်မုၢ်, ကျိၣ်ကဝံၢ်ခွါ (ပုၤကဝံၢ်မုၢ်ဒီးပုၤကဝံၢ်ခွါတဖၣ်ကၠဝဲ)
 - ကျိၣ်ရိၣ်ဝံၢ်မုၢ်, ကျိၣ်ရိၣ်ဝံၢ်ခွါ (ပုၤရိၣ်ဝံၢ်မုၢ်ဒီးပုၤရိၣ်ဝံၢ်ခွါတဖၣ်ကၠဝဲ) လီၤ.
- ဒ်လဲၣ်ဂ့ၤ, စးထီၣ်ဖဲတၢ်သ့ၣ်ညါဟံၣ်ပနီၣ်ကျိၣ်ဒ်ကညီတၢ်ဆဲးတၢ်လၢတကလုာ်ဒီး
ဘၣ်တၢ်စူးကါတၢ်အီၤလၢကညီဖိတဖၣ်အကျါလၢခွါပူၤကွံာ်ဒီးတုၤမ့ၢ်မဆါတနံၤ
အံၤ, ပုၤတသ့ၣ်ညါလီၤတၢ်လီၤဆဲးဒီးနီတဂၤလၢကညီကျိၣ်အကွၢ်အဂီၤလၢဘၣ်
တၢ်နီၤဖးလီၤလၢကျိၣ်ဟံးကၢၣ်ကရူၢ် ၃ (Heger III) အကျါန့ၣ်, မ့ၢ်ကညီဖိတဖၣ်
စးထီၣ်ကၠဝဲအခါဖဲလဲၣ်ဒီးမ့ၢ်မတၢ်တဖၣ်ကၠန့ၢ်အဝဲသ့ၣ်လဲၣ်ဒီးဘၣ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်
မၤနီၣ်မၤသါဘၣ်သးကျိၣ်လၢကီၢ်ပယီၤအပူၤအံၤအဆိကတၢ်န့ၣ်ဘၣ်တၢ်ကွဲးနီၣ်
ယၢ်အသးလၢလံာ်ကွဲးစးပျၢတဖၣ်အပူၤ, ဒီးဘၣ်တၢ်စူးကါတၢ်အီၤလၢမိၣ်ဒီးပ

ယီကွီၣ်ဘျီၣ်တဖၣ်အပူၤဖဲ ၁၁ ဒီး ၁၂ ယၤဖျိၣ်နံၣ်အကတီၢ်န့ၣ်လီၤ. မ့ၢ်လၢကညီတၢ်ကတိၤအဖျၢၣ်လၢအမ့ၢ် “ကျိပ်” န့ၣ်အိၣ်ကွဲးလီၤအသးလၢလံာ်ကွဲးစိးပျၤအပူၤအယိ, တၢ်နီၤဖးလီၤအီၤလီၤလီၤဆီဆီလၢကျိပ်အကျါအဂ့ၢ်န့ၣ်ဘၣ်တၢ်ကွဲးပာ်ပျၤအီၤလၢရံးခွဲးအ(မ)ရူလၢၢ်အလံာ်ပူၤန့ၣ်လီၤ.

ဘၣ်ဆၣ်လၢတၢ်ဂ့ၢ်အံၤအဖီခိၣ်, ဒီးကထၢၣ်သါထီလၢအမ့ၢ်တၢ်စံာ်စိၤတဲာ်စိၤအပူၤကူၣ်ဘၣ်ကူၣ်သ့မံၤဟူသၣ်ပျၤတဂၤစံးဝဲ-ရံးခွဲးအ(မ)ရူလၢၢ်အကွဲးပူၤလၢအစံးဝဲလံာ်ကွဲးစိးပျၤလၢပျၤလၢ “ကျိပ်” တၢ်ကတိၤအဖျၢၣ်ကွဲးလီၤပာ်အသးတဘျီန့ၣ်တဘျီဘၣ်န့ၣ်လီၤ. လံာ်ကွဲးစိးပျၤဝဲန့ၣ်တမ့ၢ်လံာ်ကွဲးစိးပျၤလၢပျၤ (ပုၣ်ခေတ်) ဘၣ်န့ၣ်လီၤ. မ့ၢ်ဝဲဒၣ်လံာ်ကွဲးစိးပျၤလၢဘၣ်တၢ်ကွဲးအီၤဖဲဘိတီၣ်အစိၤ (ဘျီတေၢ်ခေတ်၊ ဗဒုံမင်း)အခါန့ၣ်လီၤ. စံးဝဲလၢတလီၤကံာ်ဒီးလံာ်ကွဲးစိးပျၤဖဲတၢ်ကွဲးအီၤဖဲ ၁၁ ယၤဖျိၣ်နံၣ်အခါဘၣ်န့ၣ်လီၤ.

၂.၄ တၢ်ကၢကျိပ်တဆိဘၣ်တဆိ

ကျိပ်အဂ့ၢ်န့ၣ်ပမ့ၢ်ကွၢ်လၢတၢ်ကွဲးတဘျီယုၢ်အပူၤလၢတၢ်ကွဲးအီၤလၢ ဖုတီအူ, ကယါအူစ့ၣ်, ကယါခွၢ်မိၣ်စါ, တံနိဒီးကညီတၢ်ဆဲးတၢ်လၢအလံာ်ပာ်ယာ်တဖၣ်အပူၤတဲာ်ပျၤထီၣ်ဝဲတဆိးတက့ၢ်ဘၣ်ဆၣ်တကွဲးယုာ်ဝဲအဂ့ၢ်လီၤတၢ်လီၤဆဲးဘၣ်. တကးဒ်ဘၣ်, မ့ၢ်မဆါတနံၤအံၤလၢပူၤကညီတဝါအပူၤတၢ်ကၢကျိပ်တဖၣ်တအိၣ်လၢဘၣ်အယိပလူၤယုသံကွၢ်အီၤအဂီၢ်ကီၤဒိၣ်မးန့ၣ်လီၤ. အယိပဘၣ်ဟးလူၤယုဖးကွၢ်ဒၣ်ထဲလံာ်လဲၢ်လၢအကွဲးတၢ်အသးဒီးပာ်ပျၤထီၣ်ဝဲဒၣ်အသိးန့ၣ်လီၤ.

လၢ ၁၉၀၁ နံၣ်စကီးအတၢ်ကွဲးအပူၤပာ်ပျၤထီၣ်ဝဲဒ်အံၤ, တချုးပူၤကၢကျိပ်န့ၣ်ပူၤဘၣ်မၤန့ၢ်ကပံာ်ဒီးကၢကဲထီၣ်ဝဲကျိပ်အကွၢ်အဂီၢ်လၢဝၣ်ရိ(နီၣ်ကျိပ်ဘိ)ဝးတရံးတဝီဘၣ်တဝီအဖီခိၣ် (လၢကသိကဲထီၣ်ကျိပ်အကွၢ်အဂီၢ်အဂီၢ်) န့ၣ်လီၤ. တုၤမ့ၢ်ကျိပ်အကွၢ်အဂီၢ်ကဲထီၣ်တစု, ပာ်ယုထီၣ်ဝဲလၢတၢ်ကနုလၢန့ၣ်လီၤ. ဝံၤဒီးစိၤန့ၢ်ဝဲ

ကျိပ်ဒီးကညီဖိ

ကနဲဗီးအဘွင်တဖၣ်လၢကလၢဝဲလၢကျိပ်တဖၣ်အဂီၢ်ဒီးကျးလီၤဝဲဒၣ်လၢကျိပ်အက့ၢ်အဂီၤလၢတၢ်ကၢန့ၢ်အီၤလၢကပံၣ်အလိၤန့ၣ်လီၤ. ဝံၤအလီၢ်ခံတၢ်ကၢကဲထီၣ်ဝဲဒၣ်အဂီၤ, ကဆိအဂီၤဒီးဆၣ်ဖိကီၢ်ဖိအဂီၤတဖၣ်လၢနီၣ်ကျိပ်ဘိအဆံးတဖၣ်အလိၤန့ၣ်လီၤ. တၢ်အက့ၢ်အဂီၤတဖၣ်အံၤတၢ်ကျးထီၣ်အီၤလၢကျိပ်အလိၤန့ၣ်လီၤ. ဝဲတၢ်ကျးထီၣ်တၢ်ဂီၤသ့ၣ်တဖၣ်အံၤဝံၤန့ၣ်တၢ်ဝဲထီၣ်ကပံၣ်လၢအဖီခိၣ်တကထၢဒီးတုၤမ့ၢ်အဘၢလံတစုတၢ်မၤကျိပ်အဒိဝံၤလံန့ၣ်လီၤ.

တၢ်ပၣ်တီၢ်စ့ၢ်ကီးတၢ်ပူၤဖိလွံၢ်ပူၤလၢတၢ်နၢၣ်ထံးလၢတၢ်ကလူလီၤဝဲထးထံအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်ပူၤလၢအဖီလၢတခါမ့ၢ်ဒ်သိးကနဲဗီးတဖၣ်ကပံၣ်လီၤကွံၣ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. ဝံၤဒီးတၢ်ထၢန့ၣ်လီၤကျိပ်အဒိအံၤလၢဖၣ်ကွံၣ်ပူၤဒီးကုၢ်ဃိအီၤန့ၣ်လီၤ. ဝဲကနဲဗီးတဖၣ်ပံၣ်လီၤဝံၤခဲလၢဂဲဆုအခါ, တၢ်ထုးထီၣ်ကွံၣ်ကျိပ်အဒိအံၤလၢဖၣ်ကွံၣ်ပူၤဒီးသုးဘူးထီၣ်ဝဲတၢ်ဖိထးထံအလီၢ်န့ၣ်လီၤ. ဝဲတၢ်လူန့ၣ်ထးထံအခိၣ်ထံးတဘျီန့ၣ်မၤပုၤဝဲထဲကျိပ်အခိၣ်ထံးဒီးအကပၤခဲစုမ့ၢ်ဒ်ဃဉ်ဃဉ်န့ၣ်လီၤ. ဝဲတၢ်လူန့ၣ်ထးထံခဲဘျီတဘျီအခါကျိပ်ဒိတဖၣ်ကဝံၤဝဲန့ၣ်လီၤ. ဝဲထးထံခုၣ်လီၤန့ၣ်တၢ်ကဘဉ်မၤဘူလီၤကျိပ်အမဲၣ်သၣ်လၢကမၤမ့ၢ်ထီၣ်အကလုၢ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. ပုၤလၢအမၤတၢ်အံၤကဘဉ်မ့ၢ်ပုၤလၢအညီန့ၢ်ဒီးတၢ်မၤအံၤန့ၣ်လီၤ. တၢ်မၤတၢ်အံၤခီဖျိတၢ်ကွးဘူလီၤတၢ်လၢကျိပ်အပူၤတခါန့ၣ်လီၤ.

မ့ၢ်လၢ မံးစထၢၣ် ခူလၢၢ်အလံၣ် “The Karen Bronze Drum of Burma” အပူၤကွးဖျါထီၣ်ဝဲတၢ်ဂ့ၢ်ဒ်လၢလၢၢ်အံၤအသိးန့ၣ်လီၤ. ဝဲအဝဲကွးလံၣ်အံၤအခါလဲၤယုထံၣ်န့ၣ်ဝဲပုၤကၢကျိပ်အလီၢ်တတီၤဝဲဝဲမၤတလုဝဲ ၁၉၇၄ နံၣ်န့ၣ်လီၤ. ဝဲန့ၣ်ပုၤကၢကျိပ်လၢအမ့ၢ်ပုၤပယီၤဖိတဂၤကၢယုၤအီၤကျိပ်တဆိဘဉ်တဆိဒီးလီၤကံၣ်ဒ်လၢစကီးကွးတၢ်ဝဲလၢထးအသိးန့ၣ်လီၤ. ဝဲအဝဲသံကွၢ်အဝဲသံကွၢ်တၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိၤအခါပုၤတဲဘဉ်အီၤလၢအဝဲသ့ၣ်မၤလိၤန့ၢ်တၢ်ကၢကျိပ်လၢပုၤကညီသ့ၣ်တဖၣ်အအိၣ်ဒီးအဝဲစူးကါဝဲပုၤကညီအကျိပ်နီၢ်နီၢ်တဖၣ်ဒ်တၢ်အဒိအသိးန့ၣ်လီၤ. အဝဲလဲၤယုသ့ၣ်ညါတၢ်ကၢကျိပ်ဝဲန့ၣ်လၢယုနွံအတီၢ်ပူၤန့ၣ်လီၤ.

ဒ်ခူလၢ်အလံာ်ဟ်ဖျါဝဲအသိး, တၢ်ကၠကျိပ်တဆိဘၣ်တဆိအံၤပကကွဲးဖျါလီၤ ကၠအီၤဒ်လၢ်အသိးန့ၣ်လီၤ.

ကပံာ်လၢတၢ်ကၠကျိပ်အဂီၢ်

- တချုးလၢတၢ်ကၠကျိပ်န့ၣ်တၢ်ကဘၣ်ဒုးအိၣ်ထီၣ်ဝဲကျိပ်အကွၢ်အဂီၢ်အဒိန့ၣ် လီၤ. လၢတၢ်ကမၤန့ၣ်ကွၢ်ဂီၤဒိအံၤအဂီၢ်ကဘၣ်စူးကါဝဲဒၣ်ကပံာ်ဒီးဖုကမူၣ်တ ဖျါန့ၣ်လီၤ. ကပံာ်အံၤကဘၣ်မ့ၢ်ကပံာ်လၢပုၤကၠသပၤစူးကါဝဲန့ၣ်လီၤ.
- ဝံၤအလီၢ်ခံကပံာ်အံၤတၢ်ကဘၣ်ဒုးကဲထီၣ်အီၤလၢကျိပ်အကွၢ်အဂီၢ်လၢလုၣ်ပၣ် လၢအတၢ်ဒုးအသးအဖီခိၣ်ဒီးကၠအီၤလၢစုကယီၤကယီၤလၢကကဲထီၣ်ကျိပ်အ ကွၢ်အဂီၢ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.
- ဝဲကျိပ်အကွၢ်အဂီၢ်ဝံၤတစုတၢ်ကဘၣ်လဲၤလိယုၤအီၤလၢတၢ်ကနုလၢန့ၣ်လီၤ. တၢ်လိအီၤလၢတၢ်ကီၢ်ကျါတသ့ဘၣ်, မ့ၢ်လၢတၢ်မ့ၢ်ကီၢ်တလၢကပံာ်ကယုၤထီၣ်ချုး ဒီးကတဲၤဖးဘၣ်ဖုးအယိန့ၣ်လီၤ.
- ဝဲကျိပ်ကွၢ်ဂီၤဒိအံၤယုၤထီၣ်ဝဲအကြၢးအခါ, တၢ်ထၢန့ၣ်လီၤသ့ၣ်လၢအအိၣ်ဒီး အတြၢ်လွံၢ်ခိ (သ့ၣ်ဆဲးကိးကး) တဖၣ်ဆူကျိပ်ကွၢ်ဂီၤဒိဝဲန့ၣ်ပုၤဒ်သိးတၢ်ထၢန့ၣ် ဝၣ်ရိဘိကသ့အဂီၢ်ဒီးတၢ်ကပိၢ်ရံးအီၤအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. သ့ၣ်အိၣ်ဒီးအတြၢ်လွံၢ်ခိအ ခါၣ်သးန့ၣ်တၢ်ပျံၣ်ထူၣ်ဖျါအီၤဒ်သိးတၢ်ကကိၢ်န့ၣ်လီၤဝၣ်ရိအဂီၢ်လီၤ. ဝဲတၢ်ကိၢ် န့ၣ်လီၤဝၣ်ရိဝံၤအခါ, တၢ်သးဘၣ်ဂီၢ်ကျိပ်အဒိဒ်သိးကအိၣ်တိတိတၢ်ခါၣ်သး ဝၣ်ရိဘိအလီၤအဂီၢ်လီၤ. ဝံၤတၢ်ထီၣ်သ့ၣ်စုဖိၣ်ဘိတဘိလၢဝၣ်ရိဘိအလီၤ လၢကကဲထီၣ်တၢ်အစုဖိၣ်လၢတၢ်မၤရံးအီၤအဂီၢ်လီၤ. ဝဲတၢ်မၤရံးထီၣ်အီၤကယီၤ ကယီၤဒီးတၢ်စူးကါဒိကန့ၣ်ဖိတဘၣ်ဒီးထိးလီၤအီၤလၢကျိပ်ကွၢ်ဂီၤဒိအလီၤဒ်သိး ကကွဲးဘျုးမၤဖျါၣ်သလၢၣ်ထီၣ်ကျိပ်အကွၢ်အဂီၢ်မ့ၢ်မ့ၢ်နီၢ်နီၢ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. တၢ် စူးကါစုၢ်ကိးကျဲအံၤလၢတၢ်ဒဲးကံၣ်ဒဲးဝုၤထီၣ်ကျိပ်အကပၤန့ၣ်လီၤ.
- ဝဲတၢ်မၤအကွၢ်အဂီၢ်န့ၣ်ဝဲအကြၢးလံၤန့ၣ်တၢ်ကးဘၢကဒီးအီၤလၢကပံာ်အဘိလၢ အစဲဘူးတၢ်စုၤတစဲးလၢဘၣ်တၢ်ယါယုၤအီၤဒီးကသ့ၣ်အ့ၣ်န့ၣ်လီၤ. ဝဲတၢ်မၤဘၢ ဝံၤအလီၢ်ခံတၢ်လိသူကဒီးအီၤလၢတၢ်ကနုလၢန့ၣ်လီၤ.
- ဝဲအယုၤထီၣ်ဝံၤအလီၢ်ခံတၢ်ဖျါဘၢအီၤလၢမ့ၢ်ထံၣ်ဒ်သိးကကျါတၢ်အသးဒီးဝဲ

ကျိပ်ဒီးကညီဖိ

တၢ်မၤဘၢကနဲယိးအခါကနဲယိးအသုတလီၤတအိးကွံာ်တဂ့ၤအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. ဒီး တၢ်အံၤမၤစၢၤစ့ၢ်ကိးဝဲလၢကနဲယိးကစဲဘူးတၢ်အသးဒီးတၢ်အကွၢ်အဂီၢ်အဖိ အမဲာ်ဖံးခိၣ်အဂီၢ်လီၤ.

တၢ်ကတဲာ်ကတိၤကနဲယိး

တၢ်ခံၣ်တမံၤလၢတၢ်ကဘၣ်မၤအိၤန့ၣ်မ့ၢ်ဝဲတၢ်ကတဲာ်ကတိၤကနဲယိးန့ၣ်လီၤ.

- အဆိကတၢ်တၢ်ကဘၣ်ကတဲာ်ကတိၤကွဲန့ၣ် (ပွဲညး) အပူတဆံ, ရှၢ်နီၣ်သိန္နီ ပူဒီးကျဲတံးလွံၢ်ပူလီၤ.
- ဝံၤတၢ်ကဒိပျံၤလီၤကွဲန့ၣ်ဝံၤ, တၢ်ကထၢန့ၣ်လီၤပနဲအထံန့ၣ်လီၤ. လၢခံက တၢ်, တၢ်ထၢန့ၣ်လီၤဝဲကျဲတံးသိန့ၣ်လီၤ. တၢ်အသိအံၤမၤစၢၤကနဲယိးလၢကစဲ ဘူးဒီးကပံာ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. ဖဲတၢ်ယၢ်ဃုာ်တၢ်သ့ၣ်တဖၣ်အံၤဝံၤအလီၢ်ခံတၢ်က လူလီၤအိၤလၢထံခုၣ်ခုၣ်အကျါဝံၤဒုးကဲထီၣ်အိၤလၢအဘၣ်ဘၣ်လၢတၢ်ကစူး ကါအိၤလၢဆူညါအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.
- ဖဲတၢ်လိာ်ဘၣ်အိၤအခါ, တၢ်မၤကိာ်ထီၣ်ကနဲယိး, ကျဲးဘၣ်အိၤဒီးနီၣ်ကျိာ်ဘိ န့ၣ်လီၤ. ဖဲပုၤမၤတၢ်ဖိတဖၣ်မၤတၢ်အံၤအခါကဘၣ်ဖျူဘၢအစုဒီးဆးပွၣ်ဒီးထံၣ် သိးအသုတစဲဘူးစုအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်ကဘၣ်ကွၢ်စ့ၢ်ကိးလၢကနဲယိးဘၣ်တဘၣ် အဘူအတိၣ်ကထဲသိးလိာ်အသးအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.
- ဖဲတၢ်မၤန့ၢ်ကနဲယိးအဘၣ်အခါတၢ်ကဘၣ်ကွဲလီၤအိၤဆူအဘၣ်လွံၢ်နၢၣ်တဖၣ် ဒီးဖျူဘၢအိၤလၢကျဲတံးဒ်သိးကစဲဘူးဒီးကပံာ်အဂီၢ်လီၤ. တၢ်ကဘၣ်ခံကွၢ်စိၤ ကွၢ်ကနဲယိးတဖၣ်အံၤလၢတၢ်ကသ့ၣ်ညါဘၣ်ဝဲလၢတၢ်ကဘၣ်စူးကါထးအထံ ထဲလဲၣ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.
- ဝံၤအလီၢ်ခံတၢ်ကဘၣ်မၤကိာ်ထီၣ်တၢ်အကွၢ်အဂီၢ်ဒီးဒီးကနဲယိးလၢတၢ်ကိာ်ဖဲအ ကြးအဘၣ်လၢကကျးလီၤဝဲအဂီၢ်လီၤ.
- ဖဲတၢ်ကျးလီၤကနဲယိးဝံၤတၢ်ကဘၣ်ကးဘၢအဆၢတဖၣ်လၢကနဲယိးအကွဲဆံး ဆံးဖိလၢတၢ်မၤကပုၣ်လီၤအိၤဒီးမၤဘျူအိၤဒ်သိးအလီၤဆၢၣ်လီၤဟံတအိၣ်အ ဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်ကဘၣ်ပလီၤသးဖဲတၢ်မၤတၢ်အံၤအခါမ့ၢ်လၢဖဲတၢ်မၤတၢ်အကွၢ် အဂီၢ်တမံၤလၢလၢအဆၢကတိၢ်ကဘၣ်ကဲထီၣ်ဝဲကျိာ်အကွၢ်အဂီၢ်အယိလီၤ.

- တၢ်အံၤဝံၤအလီၢ်ခံတၢ်ကဘၣ်တုၤထီၣ်တၢ်ကယၢ်ကယဲၤအဂၤအမ့ၢ်ကဆိ, န့ၣ်, ညၣ်, ထီၣ်အဂီၢ်ဒီးအဂၤတဖၣ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်ဂီၤသ့ၣ်တဖၣ်အံၤအိၣ်တၢ်လံၤဒီးအဒိအတၢ်န့ၣ်လီၤ.
- တၢ်သ့ၣ်တဖၣ်အံၤဝံၤတၢ်ထုးကွံာ်တၢ်အဘိလၢတၢ်ထၢန့ၣ်လီၤအိၣ်လၢကျိၣ်အက့ၢ်အဂီၢ်အခါၣ်သးဒီးတၢ်မၤဘၢအပူၤအတုၤဖိတဖၣ်ဒီးကပံာ်လီၤ. ဝံၤဒီးတၢ်ကျးဘၢလီၤကနဲယိးဘၣ်ကဝီၤကျိၣ်သိးကဒုးအိၣ်ထီၣ်မ့ၢ်အဂီၢ်လၢအခါၣ်သးအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.
- ဝံၤအလီၢ်ခံတၢ်ပျၢန့ၣ်လီၤထးဖိတဖၣ်ဆူကနဲယိးအပူၤသၢပူၤတပူၤလီၤ.
- ဖဲတၢ်ပျၢန့ၣ်လီၤထးဝံၤအလီၢ်ခံတၢ်ကးဘၢကဒီးကျိၣ်အဒိဒိတဒုဒီးကပံာ်အဝါတကထၢလီၤ.
- တၢ်ပျၢန့ၣ်လီၤထးအံၤမ့ၢ်ဒ်သိးဟီၣ်ခိၣ်အဒိခံခါကအိၣ်ဖဲထီၣ်လိာ်အသးဖဲကနဲယိးလၢတၢ်ခါၣ်သးပံာ်လီၤအခါဒီးတကတီၢ်ဃီကအိၣ်ဒီးအပူၤကအိၣ်လၢထးအထံတဖၣ်ကဟဲန့ၣ်လီၤအဂီၢ်လီၤ. ဖဲတၢ်ကတၢ်ကတီၢ်တၢ်အံၤဝံၤအလီၢ်ခံတၢ်ကထၢန့ၣ်အိၣ်ဆူဖၣ်ကွၢ်ဖးဒိၣ်အပူၤလၢတၢ်ကယိအိၣ်အဂီၢ်ဒီးညီၣ်တၢ်ကုၢ်အိၣ်ယံာ်ဝဲ ၂၄ န့ၣ်ရံၣ်န့ၣ်လီၤ.
- တၢ်အက့ၢ်အဂီၢ်အဒိလၢတၢ်ကုၢ်အိၣ်အံၤတၢ်ကဘၣ်ဟ့ၣ်အိၣ်တၢ်ကိၢ်ဖဲအကြးအဘၣ်ဒီးတဘၣ်ကိၢ်အါကဲၣ်ဆိးဒီးခုၣ်အါကဲၣ်ဆိးဒီးမ့ၢ်ထီၣ်ဂီၤထဲလဲၣ်အခါတၢ်ထၢန့ၣ်လီၤထးထံကသုအဂီၢ်လီၤ. အယိတၢ်အံၤလိာ်ဘၣ်ပုၤလၢအအိၣ်ဒီးတၢ်လဲၤခိဖျိဒီးတၢ်အကံၢ်အစီလၢကကွၢ်ဝဲတၢ်အံၤ, မ့ၢ်လၢလၢညါန့ၣ်တၢ်ပိးတၢ်လိတဖၣ်တအိၣ်ဘၣ်အယိန့ၣ်လီၤ.

တၢ်ကတၢ်ကတီၢ်ထးအထံ

တၢ်တဲဝဲလၢတၢ်ကကျိၣ်အံၤတၢ်ထၢန့ၣ်ယုာ်ဒီးဟီၣ်လၢာ်စၢၢ်ထးယဲၤမံၤန့ၣ်လီၤ. တၢ်သ့ၣ်တဖၣ်အံၤမ့ၢ်ဝဲတၢ်ဘီ, ထး, ထးဝါ, စုဒီးထူတဖၣ်လီၤ. လၢဒီးကထၢၣ်မၢ်တုၣ်အတၢ်ပာ်ဖျါအပူၤတဲဝဲ, အဝဲမၤကွၢ်ကျိၣ်ဒီးထံၣ်ဝဲလၢအအိၣ်ဒီးတၢ်ဘီ ၆၂၂ မျးကယၢ်, ပာ် ၁၆၂ မျးကယၢ်, ထး ၁၁၂ မျးကယၢ်, ထးဝါ ၉၁၈ မျးကယၢ်သ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. လၢတၢ်ယုသ့ၣ်ညါအါဘျီအပူၤ, တၢ်တထံၣ်လၢတၢ်စူးကါထူ

ကျိပ်ဒီးကညီဖိ

ဒီးစုတဖၣ်ဘၣ်န့ၣ်လီၤ. ဘၣ်ဆၣ်ဖဲတၢ်မၤနီၣ်ကီၢ်အိၤအခါဖျါလၢတအိၣ်ဒီးအတၢ်တၢ်သံလီၤတၢ်လီၤဆဲးဘၣ်န့ၣ်လီၤ. ဒိဖျါလၢပကွၢ်ကျိၣ်တဖၣ်အလွဲၢ်လီၤဆိလိာ်အသးအကလုာ်ကလုာ်ဒ်အမ့ၢ်အသ့, အဘီယးဒီးအလါဟ့ၣ်တဖၣ်အယိပသ့ညါလၢစၢ်ထးလၢအပၣ်ဃုာ်လၢအပူၤတဖၣ်အကလုာ်ဒီးအတယၢ်လီၤဆိလိာ်အသးန့ၣ်လီၤ.

- တချုးလၢတၢ်သိထီၣ်ကျိၣ်အခါတၢ်ကဘၣ်မၤကီၢ်ဒီးကျိၣ်အကွၢ်အဂီၤဒီးတကးဒ်ဘၣ်တၢ်ကဘၣ်မၤပံၤလီၤထးတဖၣ်လီၤ.
- ဖဲကျိၣ်အကွၢ်အဂီၤကီၢ်ထီၣ်အခါပှၤမၤတၢ်ဖိတဖၣ်မၤဘၢအစုဒီးနီၣ်ဒီးစိာ်ကွၢ်အိၤလၢအယံၤဒီးလဲၤဘျါလီၤဝဲဆူတၢ်ပူၤလၢအဘၢကျိၣ်တဝ်န့ၣ်လီၤ.
- တၢ်ကဘၣ်ကတဲာ်ကတီၤပာ်စၢၤကပံာ်ဘၣ်စီၣ်တနီၤလၢတၢ်ကမၤဘၢတၢ်ပူၤအဂီၢ်လီၤ.
- တၢ်ကဘၣ်ကးဘၢကဒီးကျိၣ်ဒိတဖုလၢဟီၣ်ခိၣ်ဒ်သိးအသုတခုၣ်လီၤအဂီၢ်လီၤ.
- ဝံၤတၢ်ထုးကွၢ်တၢ်ဘၣ်ဘၣ်လၢကျိၣ်အဖိခိၣ်ဒီးတၢ်စိာ်ထီၣ်ကွၢ်ကျိၣ်အကွၢ်အဂီၤဒိအံၤလၢနီၣ်ကွးတဖၣ်န့ၣ်လီၤ.
- တချုးတၢ်လူလီၤထးထံကီၢ်ကီၢ်လၢတၢ်ဒါဘၢအိၤလၢပနၢ်ဖံးဒ်သိးသွၣ်လးအကမူၣ်တဖၣ်အသုတန့ၣ်လီၤဆူတၢ်အကွၢ်အဂီၤဒိအပူၤတဂ့ၤအဂီၢ်လီၤ.
- ဝံၤအလီၢ်ခံတၢ်လူန့ၣ်လီၤဖးအထံတဖၣ်ဆူကျိၣ်အပူၤန့ၣ်လီၤ.
- ကျိၣ်တဖုလၢရံးခါၣ်ခူလၢၢ်ကွဲးဝဲအဂ့ၢ်န့ၣ်တၢ်လူလီၤထးထံထဲတဘျီဘၣ်ဆၣ်လၢစကီးအလံာ်ပူၤဖံးဝဲတၢ်ဘၣ်လူလီၤထးထံခံဘျီ, အခိၣ်ထံးတဘျီန့ၣ်ဒ်ထဲအခိၣ်ပံးဒီးအကပၤထဲခံစုမုၢ်ဒိၣ်ယၣ်ယၣ်လီၤ.
- ဖဲတၢ်လူလီၤထးအထံဝံၤတၢ်ကးဘၢတၢ်အကွၢ်အဂီၤဒိဒီးဟီၣ်ခိၣ်စ့ၤသီလၢကခုၣ်လီၤကယိကယိအဂီၢ်လီၤ.
- တုၤမ့ၢ်အခုၣ်လီၤတစုတီၢ်ဘျးကွၢ်ဝဲအကုလၢအဖိခိၣ်တကထၢန့ၣ်လီၤ. ဖဲအံၤတၢ်ကသ့ညါဘၣ်လၢကျိၣ်လၢတၢ်ကၢအိၤတဖုအံၤကဲထီၣ်ဧါကဲထီၣ်လဲၣ်န့ၣ်လီၤ.
- တၢ်မၤတၢ်သ့ၣ်တဖၣ်အံၤဝံၤအလီၢ်ခံတၢ်ကဘၣ်မၤကဆိဒီးမၤဘျုထီၣ်အိၤလီၤ. ကျိၣ်န့ၣ်တၢ်တညီန့ၣ်ဖျါအလွဲၢ်ဒီးတၢ်ဘီအထံဘၣ်. မ့ၢ်တခီမ့ၢ်ဒ်အန့ဆၢၣ်အ

လွှဲၤသူလီၤ.

- ဖဲတၢ်မၤကဆိ၊ မၤဘျုးထီၣ်အိၤဝံၤအလီၢ်ခံတၢ်မၤမုၢ်ထီၣ်အကလုာ်ခိဖျိတၢ်ကွးဘျုး၊ ကွးတီၣ်အိၤလၢအအိၤပူၤတခီန့ၣ်လီၤ.

တၢ်ဂ့ၢ်လၢထးသ့ၣ်တဖၣ်အံၤမ့ၢ်တၢ်ကၢကျိၣ်အဂီၢ်ဖဲပဟ်ဖျိၣ်န့ၢ်အိၤသ့ဒီးတမ့ၢ်တၢ်လီၤတံၢ်လီၤဆဲးတုၤတၢ်ကၢကျိၣ်တဖၣ်ကသ့အဂီၢ်ဘၣ်. မ့ၢ်ဒ်သိးတၢ်ကမၤဖျါထီၣ်, ထံၣ်ဖျါက့ၤတၢ်ကၢကျိၣ်ဒ်လဲၣ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.

တၢ်ကၢကျိၣ်အဂီၢ်တဆိဘၣ်တဆိ

တၢ်ကၢကျိၣ်တဆိဘၣ်တဆိအဂီၢ်အံၤဘၣ်တၢ်ဟံးန့ၢ်အိၤလၢရံးခွးခုၤလၢအလံာ်လၢအမ့ၢ် “The Karen Bronze Drum of Burma” အပူၤလီၤ.

၁. တၢ်ကၢထီၣ်ကပံၤန့ၣ်အက့ၢ်အဂီၢ်အသိး

၂. တၢ်တိၣ်ထီၣ်ကဒီးကပံၤအဘျဉ်ခံၤဆိတဆိဝံၤတၢ်သိအကွၢ်အဂီၤလၢစးသိတၢ်အဖီခိၣ်

၃. တၢ်ဒီးန့ၢ်ကျိၣ်အကွၢ်အဂီၤခံၤပတီၢ်တပတီၢ်ဖဲတၢ်သိအိၤဝံၤအလီၤခံၤ

၄. ကနဲယီးအဘျဉ်, ဆါခံဘျဉ်ဒီးကျုံးဘိအိဉ်လာသ့ဉ်ပဟံဉ်
ဘျဉ်ဘဉ်အဖီခိဉ်

၅. တၢ်စီၤကွၢ်ကနဲယီးအဘျဉ်

၆. တၢ်ကျးလီၤကနဲးလိးအဘျဉ်လၢကပံာ်အကွၢ်အဂီၢ်အဖီခိၣ်

၇. ဝံၤဒုးစဲဘူးက့ၤဝဲကနဲးလိးအဘျဉ်ဖိတဖၣ်ဒီးကနဲးလိးလၢတၢ်မၤပျံၢ်လီၤကွၢ်အီၤတဖၣ်

၈. တၢ်သမံသမိးကွၢ်ကနဲဃီးအတိၣ်လၢတၢ်မၤစဲဘူးအီၤဝံၤတဖၣ်ဒီးတပံၤဘိ

၉. ဝံၤတၢ်ဘံထီၣ်အီၤဒီးထးအကွီၤတဖၣ်ဒီးထးပျၤဖဲစဲးသိတၢ်အကတီၢ်

၁၀. (အဖိခိန်ဆူအဖိလင်) လွှာ်စူင်သာ
စူင်, ကနဲယိး, ဖွင်သာဘွင်, စာ်သိဒါ,
တၢ်အကွၢ်အဂီၤအပနီၣ်လၢတၢ်မၤန့ၢ်
အီၤလၢတၢ်သိတၢ်ဒါအပူၤ

၁၁. တၢ်ကျးလီၤလီၢ်ဘိဒီးဒဲးကံၣ်ဒဲးဝှာ
ထီၣ်သ့ၣ်အဂီၤလၢတၢ်ဖျၢၣ်သလၢၣ်အ
ဖိခိန်

၁၂. ဖဲကပံၣ်အဝါယုထီၣ်ဝံၤ
အလီၢ်ခံတၢ်ဖိးဘၢကျိၣ်အကွၢ်
အဂီၤဒီးကပံၣ်ဘွၣ်ယီၤယၤ
တကထၢ

၁၃. တၢ်သိတၢ်ဘိဒီးလၢၢ်ဆိဖးဒိၣ်

၁၄. ဖုန်ကွက်ခိန်ဒီးဟိန်ကဘူးဖဲတံလူထာနှင့်
လီၤသွဲၣ်လးလာတံကိပူၤ

၁၅. တံဖိုးနုၣ်ကလံၤဒီးဝံၣ်ခံဘိဆူဖုန်ကွက်ခိန်

၁၆. စာသိဒါအဂီၤဖဲတၢ်မၤပံာ်ကွံာ်လၢာ်ဆီဝံၤအလီၢ်ခံ

၁၇. တၢ်ဒါန့ၣ်တၢ်မၤကထီၣ်က့ၤတဆိတဆိဘၣ်တဆိဆူနီၣ်ကွးဒီးထး
သွဲအကျါအကျဲတဖၣ်လၢအဘျးစဲလိာ်အသးဒီးတၢ်တိဖးဒိၣ်

၁၈. ဒီးတၢ်ထၢန့ၣ်ကျိၣ်စၢၢ်ထးတဖၣ်ဆူတၢ်
ဒၢအပူၤဒီးထးဘိလၢအဘံတံၢ်ယၢ်အသး
ဒီးတၢ်ကံးညၢ်

၁၉. တၢ်စိးသ့ၣ်ဖးကွံာ်ကပံာ်လၢအမၤဘၢယၢ်ကျိၣ်အကွၢ်အဂီၤ

၂၀. ကျိပ်နီင်ဂံ ၁ တကလုာ်, ကျိပ်အကပၤ, U.S.I.S
တၢ်ဂီၤ, ဝှံတကူာ်, ပှၤဒိတၢ်ဂီၤအူတုာ်မိာ်အူ

၂၁. ကျိပ်နီင်ဂံ ၁ တကလုာ်, ကျိပ်အမဲာ်, U.S.I.S
တၢ်ဂီၤ, ဝှံတကူာ်, ပှၤဒိတၢ်ဂီၤအူတုာ်မိာ်အူ

၂၂. ကျိပ်နီၣ်ဂံၢ် ၁ တကလုာ်, ကျိပ်အမံၣ်လိၤတၢ်အက့ၢ်အဂီၢ်တဖၣ်,
U.S.I.S တၢ်ဂီၤ, ဝုၣ်တကူၣ်, ပုၤဒိတၢ်ဂီၤအူတုၣ်မိၣ်အ့

၂၃. ကညိကျိပ်, ကျိပ်အကပၤ, U.S.I.S တၢ်ဂီၤ, ဝုၣ်တကူၣ်, ပုၤဒိတၢ်
ဂီၤအူတုၣ်မိၣ်အ့

၂၄. ကညီကျိပ်, ကျိပ်အကပတတ်ဒဲး
ကံင်ဒဲးဝှးအတိတဖှ်, U.S.I.S
တၢ်ဂီၤ, ဝှ်တကူၣ်, ပှၤဒိတၢ်ဂီၤအူ
တုၣ်မိၣ်အူ

၂၅. ကညီကျိပ်, ကျိပ်အမံၤလိတၢ်
အကၢ်အဂီၤတဖှ်, U.S.I.S
တၢ်ဂီၤ, ဝှ်တကူၣ်, ပှၤဒိတၢ်ဂီၤအူ
တုၣ်မိၣ်အူ

၂၆. ကညီကျိပ်, ကျိပ်အမံၤ, U.S.I.S
တၢ်ဂီၤ, ဝှ်တကူၣ်, ပှၤဒိတၢ်ဂီၤအူ
တုၣ်မိၣ်အူ

၂၇. ကျိပ်အကပ

၂၈. ကျိပ်အကပတၢ်ဒီးကံၣ်
ဒီးဝုၤတဖၣ်

၂၉. ကျိပ်အကပတၢ်ဒီးကံၣ်
ဒီးဝုၤတဖၣ်

၃၀. ကျိပ်အကပတၢ်ဒီးကံၣ်
ဒီးဝုၤတဖၣ်

၃၁. ကျိပ်အကပတၢ်ဒီးကံၣ်
ဒီးဝုၤတဖၣ်

၃၂. ကျိပ်အကပးဒီးအမဲင်သဉ်

၃၃. ကျိပ်အကပးတၢ်ဒီးကံဉ်
ဒီးဝှၢ်တဖဉ်

၃၄. ကျိပ်အကပးတၢ်ဒီးကံဉ်
ဒီးဝှၢ်တဖဉ်

၃၅. ကျိပ်အကပးတၢ်ဒီးကံဉ်
ဒီးဝှၢ်တဖဉ်

၃၆. ကျိပ်အကပတိတ်ဒီးကံဉ်ဒီး
ဝှံတဖဉ်

၃၇. ကျိပ်အကပတိတ်ဒီးကံဉ်
ဒီးဝှံတဖဉ်

၃၈. ကျိပ်နီဉ်ဂံ ၁၃၅

၃၉. ကျိပ်အကပတိတ်ဒီးကံဉ်ဒီး
ဝှံတဖဉ်

၂.၅ တၢ်ကာကျိပ်အလီၢ်အကျဲ

လာကွဲၤကလုာ်တၢ်ကစီၣ်, တံနိအတၢ်ကွဲးအပူၤ, ပၤဖျါဝဲတၢ်ကာကျိပ်အလီၢ်အိၣ်
တၢ်ဝဲလွံၤတီးန့ၣ်လီၤ.

တၢ်ကာကျိပ်အလီၢ်တၢ်တတီးန့ၣ်စံးဝဲဖဲထံကီၢ်လာကညီမိၢ်ပၤဖဲဖုလာပျၢၤအိၣ်ဆိး
တၢ်ဝဲအလီၢ်အကျဲတဖၣ်အမ့ၢ်မိၣ်ကိလံၤယါ, ကီၢ်လီၢ်ပၤ (ကီၢ်စံၣ်) လၢခဲအံၤတၢ်
ကိးဝဲလၢတရူးကီၢ်, ကီၢ်သံဘီသံမုၢ် (ကီၢ်တံဘဲး), ကီၢ်ယုၣ်န့ၣ်န့ၣ်လီၤ. ဒီးဖဲအဝဲ
သ့ၣ်တဖၣ်ဟဲသုးလီၤအလီၢ်ကျဲတတီးဘၣ်တတီးဆူတၢ်လီၢ်အါတီးအပူၤဒီးဖဲပှၤ
ဟဲလီၤအကျါပၣ်ယုၣ်ဝဲဒီးပှၤစုသ့ဖိပှၤယုၣ်ဖိစှီၤဖိတဖၣ်ဟဲလီၤတုၤဆူကဝၢ်ကီၢ်(ဝး)
အခါထံၣ်န့ၣ်ဝဲတၢ်ပူၤထးပူၤအယိအဝဲသ့ၣ်စးထီၣ်ကာကျိပ်ကၢမိၤဖဲန့ၣ်လီၤ. ဒီးတ
ယၢ်ဝဲလၢတၢ်ကာကျိပ်အဆိကတၢ်တၢ်လီၢ်န့ၣ်ကမ့ၢ်ဝဲဖဲကဝၢ်ကီၢ် (ဝး) န့ၣ်လီၤ.
လၢတၢ်ဂ့ၢ်အံၤအဖီခိၣ်, လၢရူလၢၢ်အလံာ်ပူၤ, မၤရှၢၣ်စံးဝဲဒၣ်လၢဘၣ်သ့ၣ်သ့ၣ်က
ဝၢ်ဒီးစ့ၣ်သ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်ကမ့ၢ်ဝးကလုာ်န့ၣ်လၢအအိၣ်ဆိးတၢ်လၢကီၢ်ပယီၤ-ယုၣ်န့ၣ်
ကီၢ်ဆၢသရူၤတၢ်လီၢ်တၢ်ကျဲတဖၣ်လီၤ. ဖုတီအူပၤဖျါစ့ၢ်ကိးဝဲလၢလာပျၢၤကညီဖိ
တဖၣ်အိၣ်ဆိးတၢ်လၢမူစိးဒီးဖဲအဝဲသ့ၣ်သုးလီၢ်သုးကျဲဆူတၢ်လီၢ်အဂၤတဖၣ်အပူၤ
ဒီးပှၤယုၣ်ဖိလၢအကာကျိပ်သ့ၣ်တဖၣ်ဟဲလီၤအိၣ်ဆိးဆိလီၤလီၢ်ကျဲဖဲဝးကီၢ်စံၣ်ဖဲ
စၢ်ပူၤထးပူၤတဖၣ်အိၣ်အါဒီးအဝဲသ့ၣ်ကာကျိပ်ကၢမိၤတၢ်ဝဲဖဲန့ၣ်လီၤ. ဘၣ်ဃးဒီး
တၢ်ဂ့ၢ်အံၤဖုတီအူအထါဒ်အဖျါလၢရူလၢၢ်အလံာ်ပူၤ, ဒီးတၢ်ကွဲးကျိပ်ထံကဒါက့ၤ
အီၤတဆိစံးဝဲဒ်အံၤ, ကျိပ်ယုၣ်မုၣ်ဒီးကျိပ်ယုၣ်ခွါ

ယုၣ်မုၣ်ယုၣ်ခွါကၢဝဲဒၣ်
ကျိပ်ကဝၢ်မုၣ်ဒီးကျိပ်ကဝၢ်ခွါ
ကဝၢ်မုၣ်ကဝၢ်ခွါကၢဝဲဒၣ်
ကျိပ်ရှိၣ်ဝုၢ်မုၣ်ဒီးကျိပ်ရှိၣ်ဝုၢ်ခွါ
ရှိၣ်ဝုၢ်မုၣ်ဒီးရှိၣ်ဝုၢ်ခွါမၤတၢ်ဝဲဒၣ်
ကျိပ်ပိာ်ဒိၣ်လၢယုၣ်အိၣ်ကၢ
မ့ၢ်လီၤမၤလၢယုၣ်အဘၢ
ယုၣ်ကစၢ်လဲၤဟီၣ်လဲၤယၢၤ

တၢ်ကၢကျိပ်အလီၢ်ခံတၢ်တတၢ်န့ၣ်တၢ်ထံၣ်ဘၣ်အီၤဖဲကစၢ်သီသံၣ်ခိၣ်အခိၣ်ထံး, ဖဲဖုမိၢ်တၢ်မၤအိၣ်ခးဖဲသီသံၣ်ခိၣ်ကလံၤထံးအခါဒီးဒီးန့ၣ်ဘၣ်ဝဲကျိပ်လုၢ်ဒိၣ်ပူၤ ဒိၣ်လွံၤလုၢ်အမ့ၢ် “ဂီၢ်ကွီထူ, ဂီၢ်ကွီစု, ဂီၢ်ဘိယိၣ်ဖိဒီးဂီၢ်ဝါပိၤကူးစုလၢဖုထီၣ်န့ၣ် ဩအိၣ်လီၤ. စံးဝဲဒၣ်လၢဖုထီၣ်န့ၣ်မ့ၢ်ပုၤကၢကျိပ်သ့အယီ, အဝဲကၢကျိပ် ဖဲတၢ်လီၢ်တတၢ်အံၤန့ၣ်လီၤ.

တၢ်ကၢကျိပ်အလီၢ်သၢတၢ်တတၢ်န့ၣ်ဖဲဖုထီၣ်န့ၣ်အန့ၣ်အထၢတဖၣ်ဟးထီၣ်ကွံာ် လၢသီသံၣ်ခိၣ်ကလံၤထံးဒီးဟဲဝဲဆူမ့ၢ်ထီၣ်တကပၤ, ဒီးဆိလီၤလီၢ်အိၣ်ဆိးဖဲမ့ၢ် ယုၢ်အပူၤ (ခဲအံၤအိၣ်လၢကီၢ်ကွီၣ်တဲၣ်အပူၤ) လီၤ. စံးဝဲလၢဖုထီၣ်န့ၣ်အိၣ်ဆိးဖဲ မ့ၢ်ယုၢ်အခါအဝဲသိၣ်လိန့ၣ်အဖိအလံၤတဖၣ်ဒီးတၢ်ကၢကျိပ်ကၢမိၢ်တၢ်စုသ့တၢ်မၤ အံၤန့ၣ်လီၤ.

တၢ်ကၢကျိပ်လွံၤတၢ်တတၢ်န့ၣ်တၢ်ထံၣ်ဘၣ်အီၤဖဲကယါကီၢ်ဖဲၣ်, ထံဘီကလး (ဠုၣ် တီၣ်) တၢ်လီၢ်န့ၣ်လီၤ. ဖဲန့ၣ်ပုၤကၢကျိပ်တဖၣ်တမ့ၢ်ပုၤယုၢ်ဖိစိုၤဖိတဖၣ်လၢဘၣ်. ဒီးမ့ၢ်ဝဲပုၤခမူးဖိ (ကညီယိၤ) တဖၣ်လီၤ. လၢတံၣ်နီၣ်အလံာ်ပူၤဟ်ဖျါထီၣ်ဝဲဖုတီအူ (ဖုဘုမုၢ်) လၢအယုၢ်သ့ၣ်ညါကညီအကျိပ်အဂ့ၢ်အတၢ်ကတိၤစံးဝဲ, တဘျီဖုအံၤအ သကိး “ဖုသနံၣ်” တဲဘၣ်ဖုအံၤလၢဖဲအဲကလံးပၤတၢ်အစိၤအဝဲမ့ၢ်ပိာ်ခွါသးစၢ်ဖိ တဂၤအခါအဝဲလဲၤဒီးန့ၣ်သ့ၣ်ခိၣ်ကဆိမၤသ့ၣ်ဖဲကယါကီၢ်, ထံဘီကလးအခါထံၣ် ဘၣ်ဝဲပုၤကၢကျိပ်တဖၣ်ဖဲတၢ်လီၢ်ဝဲန့ၣ်အါအါဂီၢ်ဂီၢ်လီၤ. တၢ်ကၢကျိပ်အလီၢ်တတၢ် အံၤဟးဂီၢ်ကွံာ်ဝဲဖဲအဲကလံးမၤန့ၣ်ကီၢ်ပယီၤဖဲ ၁၈၈၅ နံၣ်အလီၢ်ခံလီၤ. ဒီးစံးဝဲဒၣ် လၢတၢ်လီၢ်အံၤဘၣ်သ့ၣ်သ့ၣ်ကမ့ၢ်တၢ်ကၢကျိပ်အလီၢ်ခံကတၢ်တတၢ်န့ၣ်လီၤ.

လၢတၢ်ဂ့ၢ်အံၤအဖိခိၣ်, ပုၤယုၢ်သ့ၣ်ညါတၢ်စံၣ်စိၤအဂ့ၢ်ဒီးကထၢၣ်သၢထီၣ်ပာ်ဖျါဝဲဒၣ် လၢဘၣ်သ့ၣ်သ့ၣ်တၢ်ကၢကျိပ်အလီၢ်အကျဲကအိၣ်တုၢ်လၢတၢ်လီၢ်အါတၢ်ဘၣ်ဆၣ် ထဲတၢ်ကၢကျိပ်အလီၢ်လၢကယါကီၢ်ဖဲၣ်, န့ၣ်တီၣ် (ဠုၣ်တီၣ်) တခါဒီးအိၣ်တုၢ်ဝဲ ဒၣ်လၢတၢ်မၤနီၣ်မၤယါအပူၤန့ၣ်လီၤ. ဘၣ်ဆၣ်တၢ်လီၢ်အဂၤန့ၣ်တၢ်တယုၢ်ထံၣ်န့ၣ် အီၤဒီးဘၣ်. စံးဝဲ, ကျိပ်န့ၣ်ဘၣ်တၢ်သ့ၣ်ညါအီၤဒ်အမ့ၢ်ကညီကျိပ်ဘၣ်ဆၣ်ပုၤစုသ့ ဖိတဖၣ်လၢအကၢကျိပ်န့ၣ်မ့ၢ်ဝဲဒၣ်ယိၤကလုာ်န့ၣ်န့ၣ်လီၤ.

ကျိပ်ဒီးကညီဖိ

အဝဲအတၢ်ကွဲးအပူၤ, ပၤဖျါဝဲလၢစးထီၣ်ဖဲ ၁၈၂၀ နံၣ်အကပိၣ်ကပၤန့ၣ်ပှၤယိၤဖိ ပှၤစုသ့ဖိတဖၣ်ဟဲလီၤအိၣ်ဆိးဆိလီၤလီၢ်ကျဲဖဲန့ၣ်တီၣ် (င့ၣ်တီၣ်) ဝှံးဒီးဖံးအိၣ်မၤ အိၣ်သကိးဝဲတၢ်ကကျိၣ်တၢ်ဖံးတၢ်မၤအံၤတုၤလီၤလၢမ့ၣ်အူအိၣ်ကွံာ်ဝဲဝှံးဒီးတဖျါၣ် အံၤဒီးကဲထီၣ်ကွံာ်ဖၣ်ဆါဖဲ ၁၈၈၉ နံၣ်န့ၣ်လီၤ. နီၢ်ဘျၣ်ဝါ, လၢအကွဲးဘၣ်ဃး “ကျိၣ်” အဝှံး, အတၢ်ကွဲးပူၤစံးဝဲ, စိၤအခဲအံၤတၢ်ထံၣ်ဘၣ်တၢ်ကကျိၣ်အတၢ်ဖံး တၢ်မၤအအါကတၢ်န့ၣ်မ့ၢ်ဖဲကယါကီၢ်, င့ၣ်တီၣ်န့ၣ်လီၤ.

၂.၆ ကျိပ်အကွာအဂီၤ, အကွာပနီၣ်ဒီးအခိပညီတဖၣ်

ကျိပ်အလိၤန့ၣ်အိၣ်ဒီးတၢ်ဂီၤအကွာအဂီၤဒီးတၢ်အပနီၣ်အကလုာ်ကလုာ်လၢအဟံၣ် ဖျါထီၣ်ကညီအလုၢ်လၢထူသန့, တၢ်ဆဲးတၢ်လၢ, တၢ်အိၣ်တၢ်ဆိးဒီးတၢ်လုၢ်အိၣ် သးသမူတဖၣ်န့ၣ်လီၤ. လံာ်တၢ်ကွဲးဖျါအါဘျုးအပူၤ, ဟံၣ်ဖျါထီၣ်ကျိပ်အလိၤတၢ် ဂီၤအကွာအဂီၤပနီၣ်ဒီးအခိပညီတဖၣ်လီၤ. ကျိပ်အမဲာ်သၣ်လိၤပမ့ၢ်ထံၣ်ဒုၣ်ရဲၣ် လီၤအသးလံာ်ဘျုးသန့ကုၤပုၤကိးဝဲဒၣ်လၢဒုၣ်တဘျုးန့ၣ်လီၤ. ကျိပ်အကွာအဂီၤ န့ၣ်အမဲာ်ဘျုးဘၣ်တကပၤပံးတံာ်အသးဒီးအခံတကပၤအိးထီၣ်ဃာ်အသး, အမိၢ် ပုၤန့ၣ်တစ့ၤဒီးအခံတကပၤန့ၣ်လံာ်ထီၣ်ဝဲတစဲးလီၤ. ကျိပ်အမဲာ်သၣ်အခါသးတိ တိန့ၣ်အိၣ်ဒီးမုၢ်တၢ်ကပီၤအယဲၤတဖၣ်ဒီးအိၣ်ဒီးတၢ်ပနီၣ်လၢအမၤသီၣ်ထီၣ်တၢ်က လုၢ်သီၣ်ဩန့ၣ်လီၤ. လၢကျိပ်အလိၤမုၢ်အယဲၤအိၣ်ဝဲ ၆-၁၂ ဘိလီၤ. ကျိပ်တနီၤ န့ၣ်မုၢ်အယဲၤအိၣ်တုၤ ၁၈ဘိန့ၣ်လီၤ. မုၢ်အယဲၤဆဲးကပြီၤထီၣ်အသးအဖီခိၣ်တက ပၤန့ၣ်အိၣ်ဒီးဝီၤကုာ်အကူၤတဖၣ်ဒီးအကူၤအိၣ် ၆-၉ ကူၤန့ၣ်လီၤ. လၢဝီၤကုာ်တကူၤ ဘၣ်တကူၤအပူၤတၢ်တုဲးကံၣ်ဒဲးဝုၤအီၤဒီးကဆိအဂီၤ, ညၣ်အဂီၤ, ထီၣ်အဂီၤ, ပ ဖဲအဂီၤ, ဖီအဂီၤဒီးတၢ်ဂီၤအကၤအကလုာ်ကလုာ်လီၤ. တနီၤအိၣ်ဒီးတၢ်ထါထၣ်, တၢ်လုၢ်န့, ကယဲၤပုၤကညီအတၢ်စုသုအဂီၤတဖၣ်စ့ၢ်ကိးလီၤ. ဒုၣ်တဖၣ်ပိာ်လိာ်အ ခံဘူးလိာ်သးတဘျုးဘၣ်တဘျုးလီၤ. ဒီးကျိပ်တနီၤနီၤအိၣ်ဒီးဒုၣ်အဂီၤဒီးကထၢ လိာ်သးခံဘျုး, သၢဘျုးအပနီၣ်တဖၣ်လီၤ. ကျိပ်တနီၤနီၤအလိၤန့ၣ်ဒုၣ်တဖၣ်ကွၢ် ဆၢၣ်မဲာ်လိာ်အသးန့ၣ်လီၤ. ဒီးတၢ်ဂီၤသ့ၣ်တဖၣ်အံၤအိၣ်ဒီးအခိပညီဒုၣ်ဝဲစုာ်စုာ် န့ၣ်လီၤ.

လၢတၢ်ဃုသ့ၣ်ညါအပူၤပုၤဃုသ့ၣ်ညါတၢ်ဖိတဖၣ်ဟံၣ်ဖျါထီၣ်တၢ်ဂီၤအကွာအဂီၤ အခိပညီတဖၣ်အပူၤ, ကွဲးဖျါထီၣ်တၢ်ဂီၤအကွာပနီၣ်ခဲလၢာ်ဃာ်ဃာ်အခိပညီန့ၣ် ပထံၣ်ဘၣ်လၢအလဲၤသယဲၤလိာ်အသးခဲလၢာ်ဃာ်ဃာ်န့ၣ်လီၤ. ဘၣ်ဆၣ်တနီၤနီၤ လီၤဆီဝဲတဆံးတက့ၢ်လီၤ. အယံ, ပတၢ်ဆိကမိၣ်ဆုၢ်ပုၤလၢဘၣ်သ့ၣ်သ့ၣ်တၢ်အံၤ ကမ့ၢ်လၢတၢ်ကၤဒီးဒဲးကံၣ်ဒဲးဝုၤအီၤလၢတၢ်လိာ်တတီးဒီးတတီးတဖၣ်သးလိာ်သး ဘၣ်အယံလီၤ. ပကကွဲးဟံၣ်ဖျါတၢ်ဂီၤအခိပညီလၢကျိပ်အလိၤတဖၣ်ဒ်ပဃုသ့ၣ်

ညါဖိၣ်န့ၣ်အိၣ်ပဲၣ်အတုၣ်အသိးန့ၣ်လီၤ.

တၢ်ဂီၤအိၣ်လၢကျိၣ်လီၤဒီးအခီပညီတဖၣ်မ့ၢ်ဒ်အံၤ-

မုၢ်- န့ၣ်ဟ်ဖျါထီၣ်ဝဲတၢ်ကပီၤ, တၢ်တိတၢ်လီၤ, ယှၤ, ယှၤအမဲၣ်ညါ, တၢ်ဆုံဆုံဖျါ
ဖျါလၢတအိၣ်ဒီးတၢ်နူသုၣ်နူလံာ်ဘၣ်.

ဒုၣ်သုၣ် - ကညီဖိအတၢ်ပနီၣ်

ကဆိ - ပှၤမၤဟးဂီၤတၢ်, တၢ်တဂ့ၤတဝါ

ထီၣ်ဒုၣ် - ကိၤလၢဝါ

ထီၣ်လဲၤဝါ - ကိၤလၢဝါ

ထီၣ်လွံၢ် - ပှၤကညီမုၢ်မၤကံၣ်အဆ့ကိၢ်ဒီးလံာ်ဖဲ

ထီၣ်ကံာ် - ကညီမုၢ်သိးဒီးဆ့ကံၣ်ဆ့ဘၢၣ်တဖၣ်

ထီၣ်ကံာ်ဖါ - ကညီခွါသိးဆ့ပျီၢ်ကံၣ်

ထီၣ်လဲၤသွဲ - ကညီမုၢ်ကညီခွါသိးဆ့ကံၣ်ဖၢၣ်ခိၣ်အိၣ်ဒီးအနွံတဖၣ်

ထီၣ်ချျၢၣ် - ပှၤစံးသုကတိၤသု, ကလုာ်မုၢ်ကထိဆါ, ပှၤအဲၣ်ကျဲအဲၣ်ပွဲၤတဖၣ်

ထီၣ်ဘံာ်ဘု - ထံကစၢ်ကိၢ်ကစၢ်, ပှၤဒုၣ်ထံရံၢ်ကိၢ်

ပဲ - ပှၤကူၣ်တၢ်သုလၢတၢ်စံးသုကတိၤတကပၤ

ဆိ - ပှၤမၤဟးဂီၤတၢ်

သမၣ်, ပယိၤ, လံာ်မုၢ်ဒိၣ်, လံာ်ယးဒိၣ်, ထီၣ်ဒိၣ်, လီတၢ်, ခုယုၢ်, ကိၤကျဲၣ်,

ဂုၢ်သုၣ်, ကလီၤ - န့ၣ်မ့ၢ်တၢ်အၢတၢ်သီတဖၣ်အပနီၣ်လၢအမၤဟးဂီၤတၢ်

န့ၣ်လီၤ. (တၢ်တဖၣ်အံၤတအိၣ်လၢကျိၣ်ကိးဒုၣ်ဒီးအလီၤဘၣ်.)

ညၢၣ်ဂီၤ - ပှၤကညီတၢ်လုာ်အိၣ်သးသမူအတၢ်ဖံးအိၣ်မၤအိၣ်

တၢ်ထု - တၢ်ထုလၢဆါဝဲၣ်, တၢ်ထုလၢဂီၢ်အကလုာ်ကလုာ်အံၤမ့ၢ်ပိာ်တံာ်ပိာ်ခွါအ

တၢ်စုသုထီၣ်ရီၤတမံၤလၢလၢန့ၣ်လီၤ.

တၢ်ထါ - တၢ်ထါလုာ်ထါထၣ်, ထါကူထါကၤသ့ၣ်တဖၣ်အံၤဟ်ဖျါထီၣ်ပိာ်မုၢ်ပိာ်

မၤအတၢ်စုသုတဖၣ်န့ၣ်လီၤ.

ကျိပ်အမဲသ်တနီအဂီ
ယုဒီးတၢ်အကုၢ်အဂီလၢအလိၤတနီ

ကျိပ်အမဲသ် ၁

ကျိပ်အမဲသ် ၂

ကျိပ်အမဲသ် ၃

ကျိပ်အမဲသ် ၄

ကျိပ်အမာသုဉ် ၅

ကျိပ်အမာသုဉ် ၆

ကျိပ်အမာသုဉ် ၇

ကျိပ်အမာသုဉ် ၈

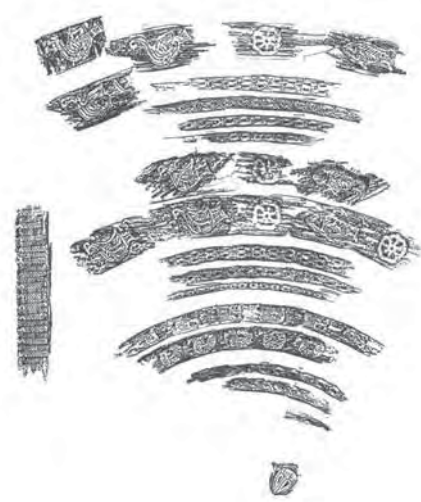
ကျိပ်အမာ်သၢ် ၉

ကျိပ်အမာ်သၢ် ၁၀

ကျိပ်အမာ်သၢ် ၁၁

ကျိပ်အမာ်သၢ် ၁၂

ကျော်အမဲဉ်သဉ် ၁၃

ကျော်အမဲဉ်သဉ် ၁၄

ကျော်အမဲဉ်သဉ် ၁၅

ကျော်အမဲဉ်သဉ် ၁၆

ကျိပ်အမဲာ်သၢ် ၁၇

ကျိပ်အမဲာ်သၢ် ၁၈

လၢတၢ်ယုသ့ၣ်ညါတနီၤအပူၤဟ်ဖျါထီၣ်ဝဲ, ကျိပ်လၢအဟ်ဖျါထီၣ်ကညိမိအတၢ်အိၣ်မူအိၣ်ဂဲၤအိၣ်ဝဲန့ၣ်ကလုာ်ဒ်လၢအသိးအံၤန့ၣ်လီၤ.

ကျိပ်အမဲာ်သၢ်လီၤဒုၣ်လွံၤဘျုးပိာ်လိာ်အခံးဒီးကဆိတဖုယုာ်ဒီးအအံၤဖျါးလီၤတၢ်တုာ်တလိာ်-ကျိပ်တကလုာ်အံၤအခိပညိမ့ၢ်ဝဲတၢ်အိၣ်ဒီးတၢ်ယုတၢ်ဖိး, တၢ်အဲၣ်တၢ်

ကျိပ်ဒီးကညီဖိ

ကွံ, တာ်သုာ်တီသးလီၤ, တာ်အလုာ်အလၢလၢအဂ့ၤအယိၣ်ဒုာ်ဒါတဖၣ်ယုာ်မ့ၢ်ဟးဖျိး
ကွံာ်ဝဲဒုာ်လၢတာ်ပျံၤတာ်ဖုးအပူၤန့ၣ်လီၤ.

ကျိပ်အမံာ်သုာ်လီၤဒုာ်ပုလိာ်သးခံကထၢ (ဒုာ်ခဲလၢာ်အိၣ်ယိးဘုာ်) ဒီးပိာ်လိာ်အ
ခံ, ကဆိခံဒုာ်ဒါဒီးအအုာ်ဖျိးလီၤတဲာ်တုာ်ခံလိာ်-ကျိပ်အပနီၣ်လၢဒုာ်ပုလိာ်သးခံ
ကထၢတကလုာ်အံၤအခိပညီမ့ၢ်ဝဲတာ်သုာ်ကညီၤသးကညီၤ, တာ်တိၤစၢၤမၤစၢၤပုၤ
ဖျိာ်ဖိယာ်ဖိတဖၣ်ဒီးပုၤမုာ်ကမဲဖိာ်ယဲဆဲခိာ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. ဒုာ်ဒါတဖၣ်ယုာ်မ့ၢ်ဟး
ဖျိးကွံာ်ဝဲဒုာ်လၢတာ်ပျံၤတာ်ဖုးအပူၤန့ၣ်လီၤ.

ကျိပ်အမံာ်သုာ်လီၤဒုာ်ပုလိာ်သးသၢကထၢ ဒီးပိာ်လိာ်အခံ, ကဆိသၢဒုာ်ဒါဒီးအ
အုာ်ဖျိးလီၤတဲာ်တုာ်သၢလိာ်-ကျိပ်အပနီၣ်လၢဒုာ်ပုလိာ်သးသၢကထၢတကလုာ်
အံၤအခိပညီမ့ၢ်ဝဲပုၤနီၣ်ဒိာ်တဖၣ်မၤစၢၤပုၤနီၣ်ဆဲးဂံၢ်စၢၤတဖၣ်ဒီးအဒိာ်အါတာ်အံၤ

ဟ်ဖျါထီၣ်ဝဲတၢ်ယူတၢ်ဖိး, ဒီးဒုၣ်ဒါတဖၣ်ယုၢ်မ့ၢ်ဟးဖျိးကွံာ်ဝဲဒၣ်လၢတၢ်ပျံတၢ်ဖုး
အပူၤန့ၣ်လီၤ.

ကျိပ်အမဲၣ်သၢၣ်လီၤဒုၣ်လွံာ်ဘုၣ်ယုၢ်န့ၣ်ချါလိာ်အသးဒီးကဆိတဖုးဟဲထီၣ်လၢတ
အိၣ်ဒီးတၢ်ပျံတၢ်ဖုးဘၣ်န့ၣ်လီၤ.

ကျိပ်အမဲၣ်သၢၣ်လီၤဒုၣ်ပုလိာ်သးခံကထၢ (ခဲလၢာ်ဒုၣ်ယိးဘုၣ်), ကွၢ်ဆၢၣ်မဲၣ်လိာ်
အသးဒီးကဆိခဲတဖုးဟဲထီၣ်လၢတအိၣ်ဒီးတၢ်ပျံတၢ်ဖုးဘၣ်န့ၣ်လီၤ.

ကျိပ်အမဲၣ်သၢၣ်လီၤဒုၣ်ပုလိာ်သးသၢကထၢ, ကွၢ်ဆၢၣ်မဲၣ်လိာ်အသးဒီးကဆိသၢဒု
ဟဲထီၣ်လၢတအိၣ်ဒီးတၢ်ပျံတၢ်ဖုးဘၣ်န့ၣ်လီၤ. ကျိပ်သၢကလုာ်လၢဒုၣ်တဖၣ်ယုၢ်
န့ၣ်ချါလိာ်အသးဒီးကွၢ်ဆၢၣ်မဲၣ်လိာ်အသးအံၤဟ်ဖျါထီၣ်ဝဲတၢ်အဲၣ်တၢ်ကွံာ်တအိၣ်
ဒီးတၢ်ထီၣ်ဒုၣ်ဒါလိာ်သး, တၢ်တအိၣ်ဒီးတၢ်ယူတၢ်ဖိးတဖၣ်န့ၣ်လီၤ. မ့ၢ်လၢတၢ်လီၤ
မုၢ်ပြဲၤအိၣ်ထီၣ်အယိဒုၣ်ဒါတဖၣ်ဟဲန့ၣ်လီၤလၢအကျါဒီးမၤနၢၤအဝဲသ့ၣ်န့ၣ်ဝဲဒၣ်
န့ၣ်လီၤ.

ကျိပ်အမဲၣ်သၢၣ်လီၤဒုၣ်တဖၣ်ဟါမၤကွံာ်ဒီးအိၣ်တုၢ်ထဲကဆိလွံာ်ဒုပိာ်လိာ်အခံ-
ကျိပ်တကလုာ်အံၤဟ်ဖျါထီၣ်ဝဲဒၣ်တဖၣ်လီၤမုၢ်ပြဲၤကွံာ်ဒီးဒုၣ်ဒါတဖၣ်ဟဲထီၣ်
ဟံးန့ၣ်ပၢတၢ်န့ၣ်လီၤ.

လၢတၢ်ပနီၣ်တဖၣ်အံၤအကျါဒုၣ်န့ၣ်အခီပညီမ့ၢ်တၢ်လၢအဒိၣ်ဝဲယိာ်ဝဲလီၤ. ပုၤယု
သ့ၣ်ညါတၢ်ဖိအါဂၤစံးဝဲလၢအမ့ၢ် “ကညီဖိအတၢ်ပနီၣ်” န့ၣ်လီၤ. တၢ်ကွဲးတနီၤ,
ကွဲးဖျါထီၣ်ဝဲဒၣ်သ့ၣ်အခီပညီန့ၣ်မ့ၢ်ဒ်လၢအံၤအသးလီၤ.

တၢ်စံးဝဲ, တၢ်လၢဒုၣ်သ့ၣ်န့ၣ်မ့ၢ်ဒုၣ်စီၤပၤအသးအဝဲန့ၣ်တမၤတံာ်တံာ်, မၤကီၤမၤခဲ
ပုၤအဂၤဘၣ်. မ့ၢ်စ့ၢ်ကီးဆၣ်ဖိကီၤဖိလၢတအိၣ်ဒီးအဒုၣ်အဒါဘၣ်န့ၣ်လီၤ. ဆၣ်ဖိ
ကီၤဖိလၢအကဟဲမၤဒၣ်မၤဆါအီၤတဖၣ်န့ၣ်ဒုၣ်သ့ၣ်အံၤမၤသံကွံာ်ဝဲဆၣ်ဖိကီၤဖိ

ကျိပ်ဒီးကညီဖိ

တဖန်အံၤသ့ခီဖျိုထူးထီၣ်အစုၣ်လၢအဖံးဘၣ်အပူၤလီၤ. န့ၣ်သုၣ်တဖန်န့ၣ်တယု
တၢ်အုၣ်လိာ်ဆိးက့ၤလၢအဆိဘၣ်. နီၣ်ဆၢၣ်အသိး, အဝဲသုၣ်တဖန်န့ၣ်မ့ၢ်ဆၢၣ်ဖိ
ကီၢ်ဖိလၢအဲၣ်တၢ်မုၢ်တၢ်ခုၣ်, ဘၣ်ဆၢၣ်ဖဲဘၣ်ကွၢ်ဆၢၣ်မၢ်ဒီးတၢ်ကီၢ်တၢ်ခဲအခါန့ၣ်
ခိၣ်ဆၢကဒါဝဲလီၤ. အယိတၢ်ထီၣ်သတြီၤဒုးန့ၣ်ဖျါဝဲဒုၣ်န့ၣ်သုၣ်အန့ဆၢၣ်ဒီးကညီ
ဖိလၢအမ့ၢ်ပုၤလၢအဲၣ်ဒီးအိၣ်ဒုၣ်အတၢ်မုၢ်မုၢ်ခုၣ်ခုၣ်တဖန်အလုၢ်အလုၢ်, အသ
ကဲၣ်ပဝးန့ၣ်လီၤ. ဂုၤလၢအအၢအသီတဖန်စ့ၢ်ကိးဟဲမၤဒၢၣ်အီၤတဘျီဘၣ်.

လၢန့ၣ်အမဲၣ်ညါတနီၤစံးဝဲ, န့ၣ်သုၣ်အစုၣ်န့ၣ်အၢဒိၣ်မးလီၤ. လၢန့ၣ်အကျါဒုၣ်
သုၣ်တကလုာ်အံၤမ့ၢ်န့ၣ်လၢအိၣ်ဒီးအစိကမိၤဒီးတိၤဒီးတၢ်အၢၣ်လီၤအီၤလီၤန့ၣ်လီၤ.
န့ၣ်သုၣ်မ့ၢ်ကိးန့ၣ်တၢ်စုၤဝဲစဲယဲၤလီၤ. အဝဲသုၣ်န့ၣ်တအိၣ်က့ၤအဒိၣ်အဖိတဖန်
ဘၣ်. ပုၤမ့ၢ်အိၣ်ဘၣ်အဒိၣ်အဖံးဘၣ်တဖန်န့ၣ်ပုၤမူၤဒီးပုၤသံသ့လီၤ. စံးဝဲ, န့ၣ်
သုၣ်အဖံးဘၣ်န့ၣ်ဂ့ၤကသံၣ်လီၤ. ဖံးဘၣ်တၢ်ဆါတဖန်ဒ်အမ့ၢ်တၢ်လီၤသး, တၢ်ဖို,
တၢ်ပူၤလီၤလၢမ့ၢ်အူအိၣ်တဖန်, ဒးဘီအုၣ်တဖန်န့ၣ်တၢ်မ့ၢ်မၤဘၢလီၤအီၤဒီးန့ၣ်
သုၣ်အဖံးဘၣ်န့ၣ်တစိၣ်ဖိအတီၢ်ပူၤဘျါက့ၤဝဲဒ်တၢ်လုၤသံကွံာ်မ့ၢ်အူဒီးထံအသိးန့ၣ်
လီၤ. စံးဝဲ, နကွၢ်တၢ်ဂီၤအကွၢ်အဂီၤတဖန်အံၤလၢကျိၣ်အလိၤဒီးနဆၢတဲာ်တၢ်လၢ
တၢ်ပွဲၤအိၣ်တအိၣ်ခါသ့ဝဲန့ၣ်လီၤ.

၂.၇ ကညီကျိပ်အကလုာ်တဖၣ်

ကျိပ်န့ၣ်ပကထံၣ်ဘၣ်အီၤအက့ၢ်အဂီၤအိၣ်ဝဲအကလုာ်ကလုာ်လီၤ. ကျိပ်န့ၣ်လၢ အက့ၢ်အဂီၤဒီးတၢ်စူးကါအီၤအကတီၢ်အဖီခိၣ်ဘၣ်တၢ်နီၤဖးလီၤအီၤဒ်လၢအံၤအ သီးန့ၣ်လီၤ.

ကျိပ်မိၢ်ကျိပ်ဖါ

ကျိပ်မိၢ်ကျိပ်ဖါန့ၣ်တၢ်နီၤဖးလီၤအီၤလၢအက့ၢ်အဂီၤအဖီခိၣ်န့ၣ်လီၤ. ကျိပ်မိၢ်န့ၣ် အက့ၢ်အဂီၤအိၣ်ပူးတလူးဖျၢၣ်သလၢၣ်, အကစီၤဖျၢၣ်ဝဲဒီးလီၤကိၣ်ဆၢၣ်အသီး လီၤ. မ့မ့ၢ်ကျိပ်ဖါန့ၣ်အက့ၢ်အဂီၤယဲၤဒီးအကစီၤထီဝဲန့ၣ်လီၤ.

ကျိပ်ကိၢ်ဒီးကျိပ်ခုၣ်

ကျိပ်ကိၢ်ဒီးကျိပ်ခုၣ်န့ၣ်တၢ်နီၤဖးလီၤအီၤလၢတၢ်စူးကါအီၤအဖီခိၣ်န့ၣ်လီၤ. လၢ တၢ်စူးကါအီၤအဖီခိၣ်တၢ်နီၤဖးလီၤအီၤခံကလုာ်, မ့ၢ်ဝဲကျိပ်ကိၢ်ဒီးကျိပ်ခုၣ်န့ၣ်လီၤ. ကျိပ်လၢတၢ်ဟံၣ်အီၤလၢဟံၣ်ခိၣ်ယီၤယၢၤဒီးဟံၣ်ဖိယီၤဖိတဖၣ်မ့ၢ်အိၣ်မ့ၢ်အိၣ်ခုၣ်, မၤ န့ၣ်အိၣ်ကဲ, မ့ၢ်ဖဲတၢ်မၤတၢ်လဲၤထီၣ်လဲၤထီၣ်န့ၣ်ဟံၣ်ပနီၣ်ဝဲဒၣ်လၢအမ့ၢ်ကျိပ်ခုၣ်လီၤ. မ့မ့ၢ်ကျိပ်လၢပှၢဟံၣ်အီၤလၢဟံၣ်ယၢၤယီၤယၢၤဒီးအဖီအလံၤတဖၣ်မ့ၢ်ဆူးဆါ, ဖဲတၢ် မၤတၢ်တလဲၤထီၣ်လဲၤထီၣ်, တၢ်ကမူၤကမၢ်မ့ၢ်အိၣ်ထီၣ်န့ၣ်ပှၢဟံၣ်ပနီၣ်လၢအမ့ၢ် ကျိပ်ကိၢ်န့ၣ်လီၤ.

ကျိပ်အကလုာ်တဖၣ်န့ၣ်အက့ၢ်အဂီၤအပနီၣ်သ့ၣ်တဖၣ်လီၤဆိဝဲအသီးတၢ်ပိာ်အီၤ

ကျိပ်ဒီးကညီဖိ

အသိဉ်စွာကီးလီဆီဝဲဒၣ်န့ၣ်လီၤ. ကျိပ်ကိာ်န့ၣ်တၢ်ပိာ်အီၤထဲဒၣ်တကလုာ်စီးဒီး ကျိပ်ခုၣ်အံၤတၢ်ပိာ်အီၤတပူၤယီၤဒီးကညီတၢ်ဒုတၢ်အူပီးလီၤသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. ဖဲ ခ.န ၂၀၀၀ တၢ်ဆဲးတၢ်လၢကမံးတံာ်, ကညီတၢ်ဆဲးတၢ်လၢအလံာ်ဟံးယၢ်အ ပူၤ, ဟံးဖျါထီၣ်ဝဲကျိပ်သၢကလုာ်အဂ့ၢ်ဒီးကိးဝဲလၢကျိပ်တၢ, ကျိပ်ခံးဒီးကျိပ်သၢ န့ၣ်လီၤ. စံးဝဲ, ကျိပ်တၢတကလုာ်န့ၣ်အက့ၢ်အဂီၤလီၤကံာ်လိာ်အသးခဲလၢာ်ဘၣ် ဆၣ်, လၢအလိာ်အတၢ်ဂီၤအက့ၢ်အဂီၤ, တၢ်ပနီၣ်တဖၣ်လီၤဆီဝဲလီၤ. ကျိပ်ခံးန့ၣ်, ကိးဝဲလၢကျိပ်ခွါ, ဒီးတၢ်ပိာ်အီၤလၢတၢ်ဒုးတၢ်ယၢ်အဂီၢ်, ဖဲတၢ်ဒုးတၢ်ယၢ်အဆၢ ကတီၢ်န့ၣ်လီၤ. ဖဲပုၤပိာ်အီၤန့ၣ်အကလုာ်အသိဉ်န့ၣ်လီၤကံာ်ဒ်မိၤအကလုာ်လီၤ. ဒီး ကျိပ်တကလုာ်အံၤအက့ၢ်အဂီၤလီၤကံာ်လၢသဘံၣ်အိၣ်ခၢ်လီၤ. အက့ၢ်အဂီၤတလီၤ ကံာ်လၢမိၤဘၣ်. လၢကျိပ်အက့ၢ်အဂီၤအလိာ်အိၣ်ဒီးတၢ်ထီၣ်, တၢ်လုာ်နဲ, က ယၢ်ပုၤကညီအတၢ်စုသုဒီးညၣ်အဂီၤတဖၣ်န့ၣ်လီၤ.

မ့ၢ်, ကျိပ်သၢ, ကျိပ်အံၤတကလုာ်န့ၣ်ကိးဝဲလၢကျိပ်ယဲၤ, အနီၢ်ဆံး, ဒီးဒ်သိးက အိၣ်ဖျါထီၣ်ဂ့ၤဂ့ၤန့ၣ်တၢ်ဘၣ်ဟံးထီၣ်အီၤလၢစီၤနီၤခိၣ်အလိာ်လီၤ. အက့ၢ်အဂီၤ လီၤကံာ်ဒ်ကျိပ်တၢအသိးန့ၣ်လီၤ. ကျိပ်အံၤတၢ်ကၢအီၤဆံးဆံးဖိမ့ၢ်လၢဘၣ်တၢ်စူး ကါအီၤလၢစီၤလီၤစီၤပၤတဖၣ်အယီၤလီၤ. ပုၤစိာ်ဘၣ်အီၤဖုံ, ပုၤစိာ်ဘၣ်အီၤညီ, ဒီး တၢ်စံးဝဲဒၣ်လၢစီၤပၤစိာ်အီၤလၢတၢ်ဒုးသုးအခါစွာ်ကီးလီၤ. တၢ်ကိးကျိပ်တကလုာ် အံၤလၢကျိပ်ယဲၤ, မ့ၢ်လၢဖဲပုၤပိာ်အီၤအခါန့ၣ်ပုၤဘၣ်စံာ်ယဲၤတဲယဲၤတၢ်, သိၣ်ဖိ သိၣ်လံာ်ဒီးစံာ်ယဲၤပုၤကညီအထူအထံးဒီးပုၤကညီအတၢ်တဲတဖၣ်န့ၣ်လီၤ.

၂.၈ ကညီကျိပ်လၢအမံၤဟူသၣ်ဖျါတဖၣ်

ကျိပ်လၢအမံၤဟူသၣ်ဖျါဒီးကၢပူၤကၢလံၤတနီၤမ့ၢ်ဝဲ, ကိာ်ကွီစု, ကိာ်ကွီထူ, ကိာ်ဘီ ယိၣ်ဖိ, ကိာ်ဝါဝါကူးစု, ကိာ်ပံာ်, ကိာ်လါ, ကိာ်ဟံးထံလၢာ်, ကိာ်ထံလီၤစီၤ, ကိာ်မ့ၢ်, ကိာ်သူ နိဒိၣ်, ကိာ်သဖၣ်မဲာ်, ကိာ်စီၤပသူ, ကိာ်မုၢ်သ့ၣ်စဲၤ, ကိာ်ဆၣ်ထီၣ်မူ, ကိာ်လီၤဘီခိၣ်, ကိာ် ပၤဆီဒိၣ်, ကိာ်စီၤလီၤသးဒီးကိာ်စီၤသဖၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. ကျိပ်တဖၣ်အံၤအမံၤဟူ သၣ်ဖျါဒိၣ်မးဒီးဒီးမ့ၢ်ကျိပ်လၢအကလုာ်သိၣ်မုာ်သယုာ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ.

အဆင့် -၃- တစ်စူးကကျိပ်

ကျိပ်န့ၣ်တၢ်တစူးကၢအီၤကိးဆၢကိးကတီၢ်ဒဲးဘၣ်. ကျိပ်န့ၣ်တၢ်တစူးကၢအီၤအလီၢ်အိၣ်အသိးလီၤ. ကျိပ်တနီၤန့ၣ်တၢ်တစူးကၢအီၤဖဲတၢ်မၤလုၢ်လၢ်ထူသန့တၢ်ဆဲးတၢ်လၢအမူးတဖၣ်ဒ်အမ့ၢ် - တၢ်သ့ၣ်ဖုံသးညိအမူး, တၢ်အိၣ်မူးအိၣ်ပွဲ, တၢ်အိၣ်ဘူး, တၢ်ထီၣ်ဟံၣ်သီယီသီ, နံၣ်ထီၣ်သီ, တၢ်ဂဲၤကလံၣ်ဒိ, တၢ်တ့တၢ်ဖျိအမူးသးဖုံတဖၣ်, တၢ်တူၢ်လိာ်မုၢ်အမူး, တၢ်မၤနၢၤတၢ်ဒုးတၢ်ယၢတဖၣ်အဆၢကတီၢ်န့ၣ်လီၤ. ဒီးညိန့ၣ်တၢ်ပိာ်အီၤဖဲမုၢ်ဆါခီအဆၢကတီၢ်လီၤ.

၃.၁ တၢ်တစူးကၢကျိပ်လၢကညိလုၢ်လၢ်ထူသန့, တၢ်ဆဲးတၢ်လၢတဖၣ်အပူၤ

ကညိပူၤတဝၢအပူၤတၢ်တစူးကၢကျိပ်ဖဲတၢ်မၤတၢ်သ့ၣ်ဖုံသးညိဒီးတၢ်အံၣ်အုကမဲၤသံကျဲတၢ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. ညိန့ၣ်တၢ်တစူးကၢကျိပ်လၢတၢ်တစူးဖိၣ်ရိဖိၣ်ထီၣ်ပူၤဂီၢ်မုၢ်တဖၣ်တ

ကျိပ်ဒီးကညီဖိ

ပူဃ်ဒီးတၢ်ကိးကွၢ်သုၣ်ကုသးပုၤလၢပျၤပူၤတဖၣ်အကလၢဒီးတၢ်မၤသကိးတၢ်
 လုၢ်ထီၣ်ပၢ်ထီၣ်တၢ်အမူးတဖၣ်, တၢ်သုၣ်ဖုံသးညီအမူး, တၢ်အိၣ်မူးအိၣ်ပွဲ, တၢ်
 အိၣ်ဘူး, တၢ်ထီၣ်ဟံၣ်သီဃီသီ, နံၣ်ထီၣ်သီ, တၢ်တုၤတၢ်ဖျိအမူးသးဖုံတဖၣ်, တၢ်
 ဂဲၤကလံာ်, တၢ်တူၢ်လိာ်မုၢ်အမူး, တၢ်မၤနၢၤတၢ်ဒုးတၢ်ယၤတဖၣ်အဆၢကတီၢ်န့ၣ်
 လီၤ. ညီၣ်တၢ်စူးကါအီၤလၢတၢ်ဖျိအမူးတဖၣ်အပူၤလၢတၢ်လဲၤထီၣ်တလိာ်ယုၤန့ၣ်
 တလးမူးတဖၣ်အခါန့ၣ်လီၤ. ကျိၣ်န့ၣ်တၢ်စူးကါစ့ၢ်ကိးအီၤဒ်ပနံၣ်တၢ်ဆါတၢ်ပွၤအ
 သးဒီးတၢ်ပၢ်ပနီၣ်အီၤဒ်ကညီအတၢ်ဆဲးတၢ်လၢအကွၢ်ပနီၣ်တခါအသးန့ၣ်လီၤ.
 ဒီးတၢ်စူးကါစ့ၢ်ကိးအီၤဖဲတၢ်သံတၢ်ပုၤ, တၢ်ကၢ်ဆီယံအမူး, တၢ်ယုၤမုၢ်ယုၤလၢအ
 ဆၢကတီၢ်, တၢ်ကမူၤကမၢ်အိၣ်ထီၣ်လၢဒုပူၤသဝီပူၤတဖၣ်အခါစ့ၢ်ကိးန့ၣ်လီၤ.
 ကျိၣ်လၢအကွၢ်အဂီၤအိၣ်ဒီးဒုၣ်ပုလိာ်သးသၢကထၢအပနီၣ်န့ၣ်တၢ်စူးကါအီၤဖဲတၢ်
 တုၤတၢ်ဖျိအမူးသးဖုံတဖၣ်, တၢ်သုၣ်လီၤဘုဟု, တၢ်ကူးဘုဟုအကတီၢ်န့ၣ်လီၤ.
 တၢ်စ့ၢ်တၢ်န့ၣ်အိၣ်လၢမ့ၢ်မၤဝဲဒ်အံၤန့ၣ်တၢ်လၢအမၤဝဲတမံၤလၢလၢန့ၣ်ကဂ့ၤထီၣ်ပ
 သီထီၣ်, ကကဲဘျးကဲဖိုၣ်ဒီးကအိၣ်ဒီးတၢ်လၢတၢ်ပွၤန့ၣ်လီၤ.

ကျိၣ်အကွၢ်အဂီၤလၢအိၣ်ဒီးဒုၣ်ပုလိာ်သးခံကထၢဒီးကွၢ်ဆၢၣ်မဲာ်လိာ်သးတဖၣ်န့ၣ်
 စံးဝဲလၢသဝီသုၣ်ကုသးပုၤလၢပျၤပူၤတဖၣ်ပိာ်သီၣ်ဝဲနွံၤဘျီဒိၣ်ဒိၣ်ဖဲတၢ်သံတၢ်ပုၤ, တၢ်
 တတၢ်တနါအိၣ်ထီၣ်အခါန့ၣ်လီၤ. တုၤမ့ၢ်ပုၤသဝီဖိတဖၣ်နၢ်ဟူတစုဟဲစူးဖိုၣ်ရိ
 ဖိုၣ်လိာ်သးတပူၤဃီဖဲသဝီခိၣ်တဖၣ်အဟံၣ်ယၤထံးလီၤ.

ဒီးကျိၣ်န့ၣ်တၢ်ပိာ်အီၤဖဲတၢ်ကိးလီၤမူခိၣ်စူၤထံအခါစ့ၢ်ကိးလီၤ. ဒီးဖဲတၢ်သိၣ်ဖိသိၣ်
 လံၤအခါ, တၢ်စံၣ်ယဲၤတဲပုၤကညီအတၢ်တဲပူၤတဖၣ်အခါစ့ၢ်ကိးတၢ်စူးကါကျိၣ်တ
 ကလုာ်လၢတၢ်ကိးအီၤလၢ“ကျိၣ်ယဲၤ”န့ၣ်လီၤ. ဒီးကျိၣ်တကလုာ်အံၤန့ၣ်စံးဝဲလၢ
 ဆံးအဃိဖဲစီၤလီၤစီၤပၤလၢပျၤပူၤတဖၣ်ထီၣ်တၢ်ဒုးအခါစိာ်ယုာ်ဝဲကျိၣ်အံၤန့ၣ်လီၤ.
 ဒီးလၢပျၤတၢ်လိာ်တနီၤန့ၣ်တၢ်စူးကါအီၤဖဲတၢ်လဲၤတလိာ်မိာ်တလိာ်ပၢ်အခါမ့ၢ်ဂ့ၤ,
 တၢ်အိၣ်လိးကွၢ်တၢ်အပူၤတဖၣ်အခါမ့ၢ်ဂ့ၤစ့ၢ်ကိးန့ၣ်လီၤ.

နီၢ်ဘျၣ်ဝါလၢအမ့ၢ်ကညီတၢ်ဆဲးတၢ်လၢကမံးတံာ်ဖိတဂၤ, အတၢ်ကွဲးဖုၣ်အပူၤသး

ပှ်လၢအသးအိၣ် ၇၀ နံၣ်တၢၤ, စံးဝဲ “လၢအပူၤကွံာ်န့ၣ်ကညီသဝီတဖၣ်န့ၣ်တဖျၢၣ်ဒီးတဖျၢၣ်အိၣ်စီၤစ့ၤယံၤလိာ်အသးဒိၣ်မးအယိဟ့ၣ်လီၤအသးတၢ်ပနီၣ်ခိဖျိကျိၣ်အကလုာ်န့ၣ်လီၤ. ဖဲတၢ်အကါဒိၣ်တဖၣ်မ့ၢ်မၤအသးတမံၤမံၤမ့ၢ်ဂ့ၤ, တၢ်တတၢ်တနါမ့ၢ်ဟဲတုၤအိၣ်အကတီၢ်အခါမ့ၢ်ဂ့ၤတၢ်ပိာ်သီၣ်ကျိၣ်အကလုာ်ဒီးဟ့ၣ်ဝဲတၢ်ပနီၣ်န့ၣ်လီၤ. ဒီးဖဲပှ်သဝီဖိတဖၣ်န့ၣ်ဟူကျိၣ်သီၣ်အပနီၣ်န့ၣ်သ့ၣ်ညါဝဲဒၣ်တၢ်မနုၤမၤအသးတဘျီယိန့ၣ်လီၤ. စံးဝဲလၢတၢ်ပိာ်ကျိၣ်အကလုာ်န့ၣ်မၤလီၤမၤကွံာ်စ့ၢ်ကိးတၢ်ဆူးတၢ်ဆါတၢ်တဂ့ၤတဘၣ်လၢသဝီအပူၤစ့ၢ်ကိးလီၤ. ဒီးကျိၣ်အကလုာ်န့ၣ်ဖးတၢ်မနုၤကမၤအသးလၢခါဆူညါအပူၤစ့ၢ်ကိးလီၤ” န့ၣ်လီၤ.

လၢရူလၢအလံာ်ပူၤစံးဝဲ, လၢပျၢၤတၢ်စူးကါကျိၣ်တဖၣ်အါတက့ၢ်လၢတၢ်ကိးလီၤမူခိၣ်စူၤထံအမူးတဖၣ်အခါန့ၣ်လီၤ. ကျိၣ်အကလုာ်န့ၣ်သီၣ်လီၤကံၤဒ်လီၤသီၣ်ဒီးဒုၣ်ပှ်သီၣ်လၢအကိးလီၤတၢ်စူၤထံန့ၣ်လီၤ. ဘၣ်သ့ၣ်သ့ၣ်တၢ်ဘၣ်ထွဲတခါအံၤတဘၣ်ဃးဒီးတၢ်စူးကါကျိၣ်တၢ်တကလုာ်အဆၢကတီၢ်အခါန့ၣ်ဘၣ်. မ့ၢ်လၢကျိၣ်လၢညါတဖၣ်န့ၣ်တအိၣ်ဒီးဒုၣ်အက့ၢ်အဂီၤဘၣ်အယိလီၤ. ဘၣ်ဆၣ်တၢ်ဘၣ်ထွဲလိာ်သးလၢဒုၣ်ဒီးတၢ်စူၤလီၤန့ၣ်ဘၣ်တၢ်မၤအီၤလၢကညီဖိသ့ၣ်တဖၣ်, မ့ၢ်လၢကျိၣ်သၢကလုာ်တကလုာ်န့ၣ်အိၣ်ဒီးဒုၣ်အက့ၢ်အဂီၤတဖၣ်န့ၣ်လီၤ. ဖဲရူလၢလံာ်ကဘျးပၤ ၂၀၅ အပူၤ, ဘျုးဟံၣ်ခုၣ်ဟံၣ်ဖျါဝဲ, တၢ်နၢ်အံၤဘၣ်တၢ်ဟံၣ်ဖျါအီၤလၢထါ, လၢကျိၣ်တဖၣ်အတၢ်ဘၣ်ထွဲအိၣ်ဒီးကညီဖိတဖၣ်န့ၣ်လီၤ.

မူခိၣ်ဟဲဖဲဒုၣ်ပှ်ခါ
ညၣ်ထီၣ်ဖဲမူခိၣ်စူၤခါ
ထံဒိၣ်ထီၣ်ဖဲညၣ်ဟဲထီၣ်
ကဆီယုာ်ဖဲထံဒိၣ်ထီၣ်
သ့ၣ်ဘၣ်လီၤထွဲဖဲကဆီယုာ်
ဟီၣ်ခိၣ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်ဖဲသ့ၣ်ဘၣ်ဟဲ

ထါတယုာ်အံၤဘၣ်တၢ်ဟံးန့ၢ်ကျိၣ်ထံအီၤတဆီန့ၣ်လီၤ. ထါအံၤအခိပညီန့ၣ်တၢ်မ့ၢ်ပိာ်ကျိၣ်န့ၣ်, ဒုၣ်တဖၣ်ကပူၤထီၣ်ဒီးမူခိၣ်ကစူၤလီၤ, ညၣ်ကထီၣ်, သ့ၣ်ပဟံၣ်တဖၣ်ကလီၤကံၤဒ်ကဟဲလီၤထွဲလၢတၢ်စူၤထံဒိၣ်အကျါဒီးဖဲတၢ်မ့ၢ်ဆါဘၣ်သ့ၣ်ပ

ဟံင်န့ၣ်, ကညီကီၣ်ကဘိၣ်ကညီထီၣ်ဝဲန့ၣ်လီၤ. ပှၤယုသ့ၣ်ညါတၢ်ဖိရီၤဘၢးအၣ်ခၢ် ဖြၢ်နံၣ်ခၢ် (Robert R. Capranica, The Evoked Vocal Responses of the Bull Frog, Research Monograph No. 3 (Cambridge: The M.I.T Press, 1965) P. 9) ဖဲရူလၢၢ်အလံာ်ပှၤစံးဝဲ, တၢ်မၤကွၢ်တၢ်အံၤဒီးတၢ်ထံၣ်ဘၣ်ဝဲလၢတၢ်အ ကလုာ်လၢအသီၣ်လီၤကံၤဒ်ကျိၣ်အကလုာ်န့ၣ်မၤသ့ၣ်ပိၤသးဝးထီၣ်ဒုၣ်လၢကပှၤန့ၣ် လီၤ. လၢတၢ်န့ၣ်အယိ, တၢ်မ့ၢ်ပိာ်သီၣ်ကျိၣ်အကလုာ်န့ၣ်ဒုၣ်အဲၣ်ဒီးပှၤထီၣ်, ဒီးတၢ် နၢ်အိၣ်ဝဲလၢတၢ်ကမၤအသးကပိာ်ထွဲထီၣ်အခံတဆိဘၣ်တဆိန့ၣ်လီၤ. ဒီးတၢ် ဘၣ်ထွဲလိာ်သးလၢကျိၣ်, ဒုၣ်ဒီးမူခိၣ်ထံတဖၣ်လၢဘၣ်တၢ်ပာ်ဖျါထီၣ်လၢထးန့ၣ် ဘၣ်တၢ်တူၢ်လိာ်အိၣ်လၢကညီဒီးပယီၤပှၤကူၣ်ဘၣ်ကူၣ်သ့တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. ဒီးအဝဲ အတၢ်ကွဲးပှၤ, ပာ်ဖျါထီၣ်စ့ၢ်ကီးပှၤကူၣ်ဘၣ်ကူၣ်သ့အဂၤတဂၤလၢအမံၤမ့ၢ်ဒီးက ထၢၣ်မၤစံၣ်လၢအကွဲးကျိၣ်အကွၢ်အဂီၤဖဲကဘျးပၤ ၁၂၈ တခါစံးဝဲ, ဖဲတၢ်ပိာ်ကျိၣ် အခါဒုၣ်ပှၤထီၣ်ဂ့ၤတပှၤထီၣ်ဂ့ၤန့ၣ်တၢ်ဂ့ၢ်အံၤတၢ်ဘၣ်ထွဲလိာ်အသးအိၣ်တအိၣ် တၢ်တသ့ၣ်ညါအိၣ်လီၤတၢ်လီၤဆဲးနီတဂၤဘၣ်.

၃.၁.၁ ကျိပ်ဒီးတၢ်ကိးလီၤမူခိၣ်စူၤထံအမူး

ရူလၢၢ်အလံာ်ပှၤကွဲးဝဲလၢ, ဖဲ ၁၉၅၉ နံၣ်န့ၣ်အူမ့ၣ်နဲၣ်လၢအမ့ၢ်ကီၢ်ပယီၤပှၤယုသ့ၣ် ညါပှၤဟီၣ်ခိၣ်ဖိအထူအထံးအဂ့ၢ်တဂၤပာ်ဖျါထီၣ်ဝဲတၢ်မၤနီၣ်မၤယါအဆိကတၢ် ဘၣ်ယးကျိၣ်တၢ်ဂဲၤကလံာ်လၢဘၣ်တၢ်ဒုးနဲၣ်အိၣ်ဒီးသီးမူခိၣ်ကဟဲစူၤလီၤအဂီၢ်န့ၣ် လီၤ. စံးဝဲကျိၣ်တၢ်ဂဲၤကလံာ်န့ၣ်လီၤကံၤဒီးပှၤဒုးတၢ်ယၤတၢ်ဖိတဖၣ်လၢအဒုးနဲၣ် တၢ်ဒုးတၢ်ယၤတၢ်ဂဲၤကလံာ်န့ၣ်လီၤ. လၢကယါကီၢ်စဲၣ်အပှၤ, တၢ်ဂဲၤကလံာ်အံၤ ဘၣ်တၢ်ဒုးနဲၣ်အိၣ်ဖဲမ့ၢ်ဆါအကတီၢ်ခိဖျိပှၤကလုာ်န့ၣ်ဖိတဖၣ်ဒ်အမ့ၢ်ကယါ, ယု ဘီၢ်, ပဒီၢ် မ့တမ့ၢ် ဘဲလၢအအိၣ်ဆိးလၢကယါကီၢ်စဲၣ်တဖၣ်အပှၤန့ၣ်လီၤ. တၢ် ဂဲၤကလံာ်အမူးအံၤဘၣ်တၢ်သ့ၣ်ညါစ့ၢ်ကီးလၢအမ့ၢ်တၢ်ကိးလီၤမူခိၣ်စူၤထံအမူး န့ၣ်လီၤ. ဖဲကီၢ်ပယီၤတၢ်ယီၤယုဟီၣ်ကဝီၤန့ၣ်, ဖဲတၢ်ယီၤယုအကတီၢ်ပှၤကီၢ်ပယီၤဖိ တဖၣ်ညီၣ်န့ၣ်ထုကဖၣ်သၣ်ကမဲၤဒီးလုာ်ထီၣ်ပာ်ထီၣ်ဝဲညၣ်ဘီၢ်ဒံၣ်စၢ်ဘၢ် မ့တမ့ၢ် တၢ် ထုးပျံၤအမူးတဖၣ်လၢမူခိၣ်ကစူၤလီၤအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. ဒ်န့ၣ်အသီးပှၤကယါဖိတဖၣ် စ့ၢ်ကီးဖဲတၢ်ယီၤယုကတီၢ်န့ၣ်ကိးလီၤမူခိၣ်စူၤထံဒီးကျိၣ်တၢ်ဂဲၤကလံာ်န့ၣ်လီၤ. ဖဲ

စိပ်ဘွါပတိအစီန့ၣ်, စိပ်ဘွါတဖၣ်ရဲၣ်ကျဲၤဟ့ၣ်မၤစၢၤဝဲတၢ်ဂဲၤကလံာ်အမူး, ဘၣ်ဆၣ်အခဲအံၤသဝီခိၣ်တဖၣ်ရဲၣ်ကျဲၤမၤဝဲတၢ်ဂဲၤကလံာ်အမူးအံၤန့ၣ်လီၤ. အခဲအံၤတၢ်ဂဲၤကလံာ်အမူးအံၤတၢ်မၤအီၤထဲဒၣ်လၢခိခိၣ်ပှၢ်လၢကျိၣ်န့ၣ်လီၤ. ဖဲတၢ်ရဲၣ်ကျဲၤမၤတၢ်ဂဲၤကလံာ်အမူးအံၤန့ၣ်, သဝီဒီတဖျါၣ်ဟ့ၣ်မၤဘျုးလီၤကျိၣ်စ့လၢတၢ်ကပူၤညၣ်, ထိး, ဆိ, ထိၣ်ဒုၣ်ဒီးသံးဒီးတၢ်မၤတၢ်ဂဲၤကလံာ်အမူးအံၤဒီတနံၤညၣ်န့ၣ်လီၤ. သဝီဒီတဖျါၣ်န့ၣ်လီၤပၣ်ယုၣ်လၢတၢ်ဂဲၤကလံာ်အပူၤအံၤဒီးနီၤဖးလီၤဝဲခံဖုဒီးအဝဲသ့ၣ်တဖၣ်ယုၣ်ထၢထီၣ်ဝဲအကၢၣ်ခိၣ်တဂၤတဖုစုၣ်စုၣ်န့ၣ်လီၤ. ပှၢ်ခံဖုအံၤရဲၣ်လီၤအသးဒီးကွၢ်ဆၢၣ်မၤလိာ်သးမၤသကိးမၤ, ဝံၤအခိၣ်ခံၤဖီၣ်ဝဲဘီၣ်လၢအစုတကပၤဒီးအစုလၢအဂၤတကပၤတခီဖီၣ်ယၢ်ဝဲကတီၤတဘျုးဒီးန့ၣ်ဝဲတၢ်ဂဲၤဘီၣ်ဂဲၤနးန့ၣ်လီၤ. ဖဲန့ၣ်အခါတၢ်ပိာ်ကျိၣ်အကလုာ်လၢအဘီဘၣ်ဘၣ်ဒီးတၢ်ဒိတၢ်တၢ်, ဝံၤပှၢ်ခံဖုန့ၣ်ကိးပသူဒီးဂဲၤဒီးဝဲအဝဲသ့ၣ်အခိၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ.

ကျိၣ်တဖၣ်အံၤတၢ်စူးကါအီၤလၢတၢ်မၤစံာ်မၤဝဲၤအကတီၢ်, ဒ်အမ့ၢ်တၢ်သ့ၣ်လီၤဘုဟုဝံၤအကတီၢ်ဒ်သိးတၢ်ကစူၤလီၤအဂီၢ်ဒီးဖဲလါအီၤကူၣ်, တၢ်ကူးဘုကူးဟုအဆၢကတီၢ်စ့ၢ်ကိးန့ၣ်လီၤ. လၢခူလၢၢ်အလံာ်ပူၤ, Sir J. George Scott ဟံၤဖျါထီၣ်ဝဲမူးခံမူးလၢဘၣ်တၢ်မၤတၢ်အီၤလၢကညိဂီၤတဖၣ်အကျါဖဲ ၁၉၁၈ နံၣ်ယၢ်ယၢ်န့ၣ်လီၤ. စံးဝဲ, ကညိဂီၤတဖၣ်စ့ၢ်ကိးမၤသကိးဝဲတၢ်ကိာ်ခါတါလီၤအမူးန့ၣ်လီၤ. သဝီခိၣ်ယုၣ်ထၢဝဲတၢ်လီၢ်လၢကမၤသကိးမူးအံၤဖဲသဝီအပူၤ မ့တမ့ၢ် တၢ်လီၢ်လၢအဘူးဒီးသဝီတဖၣ်လၢကပိာ်ဆၢထၢၣ်ဝဲတၢ်အထူၣ် (က့ထီဘိအမူး) တဖၣ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. သဝီဆံးဆံးဖိတဖၣ်အပူၤညီၣ်န့ၣ်စူးကါဝဲဝဲတဖၣ်, ဘၣ်ဆၣ်မ့ၢ်လၢခူဝဲတဖၣ်အပူၤအဝဲသ့ၣ်ညီၣ်န့ၣ်စူးကါဝဲသ့ၣ်လၢအကျါအမးတဖၣ်လၢအထီအိၣ်ဝဲယံၢ်ဆံမ့တမ့ၢ် ယုၣ်ဆံခိၣ်ယီၢ်ယၢ်ယၢ်န့ၣ်လီၤ. တနံၣ်တဘျီအဝဲသ့ၣ်ပိာ်ဆၢထၢၣ်ဝဲတၢ်အထူၣ်သ့ၣ်တဖၣ်ဒီးကၢ်ဝဲဆီယံ, ဒီးလုာ်ထီၣ်ဟံၤထီၣ်သကိးဝဲမူးတဖၣ်ဒ်သိးကန့ၢ်ဘၣ်သ့ၣ်လၢအဂ့ၤ, မ့ၢ်သ့ၣ်မနုၤတကလုာ်ကလီၤကၢ်အခါဖဲလဲၣ်, အလၢကလီၤဆူအခါဖဲလဲၣ်လၢကစူးကါဝဲလၢတၢ်ပိာ်ဆၢထၢၣ်တၢ်အမူး (က့ထီဘိအမူး)အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. ဖဲဒီးန့ၢ်ဘၣ်ဝဲသ့ၣ်ဝံၤအလီၢ်ခံ, အဝဲသ့ၣ်ကူၣ်လီၤကွံာ်ဝဲသ့ၣ်ဒီးကတၢ်ကတီၤလၢကပိာ်ဆၢထၢၣ်ဝဲတၢ်အဂီၢ်လီၤ. ဒီးအက့ၢ်အဂီၢ်အိၣ်ဝဲအကလုာ်ကလုာ်,

ကျိပ်ဒီးကညီဖိ

ဘၣ်ဆၣ်တၢ်ပၣ်ဖျါထီၣ်အကလုာ်လီၤလီၤဆီဆီတအိၣ်လီၤတၢ်လီၤဆဲးဘၣ်. ဖဲအ
ဝဲသ့ၣ်ကၢ်ဝဲဆီယံၤဒီးမုၢ်နံၤအဂ့ၤတနံၤန့ၣ်ထီၣ်တၢ်လီၤဘၣ်ဖဲလါအ့ၣ်န့ၣ်လီၤ.

ဝံၤပုၤသဝီဖိတဖၣ်လဲၤယိးဝဲတၢ်အံၤဆူတၢ်လီၤလၢကပိာ်ဆၢထၢၣ်ဝဲအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.
ဘၣ်တဘျီဘျီအဝဲသ့ၣ်ဘၣ်လဲၤဝဲတၢ်ဒုၣ်စၢၤဖးယံၤဒီးတၢ်ဆၢကတီၢ်ယံာ်ဝဲတသီဆူ
အဖီခိၣ်လီၤ. ဖဲဆၢကတီၢ်န့ၣ်အသိးအခါ, အဝဲသ့ၣ်မံဝးတရံးကဝီၤယာ်ဝဲတၢ်ဝဲ
န့ၣ်ဒ်သိးသံးခိၣ်မုၢ်ယါမုၢ်ဂ့ၤ, ပုၤကညီမုၢ်ဂ့ၤသုတလဲၤခိကပာ်ဘၣ်တဂ့ၤအဂီၢ်လီၤ.
ဖဲအဝဲသ့ၣ်ပိာ်ဆၢထၢၣ်တၢ်အခါ, ဂဲၤကလံာ်ဂဲၤကပာ်ဝဲယုာ်ဒီးတၢ်ပိာ်ကျိၣ်ခိၤမိၤ
ခိၤတဖၣ်န့ၣ်လီၤ. ဒီးအိၣ်သကိးအိၣ်သကိးဝဲထိးညၣ်ဒီးသံးတဖၣ်လီၤ. သဝီဖိကိး
ဂၤဒဲးမၤဘျီသကိးတၢ်လၢမုၢ်အံၤအဂီၢ်ဒီးအိၣ်သကိးအိၣ်သကိးတၢ်လၢတၢ်သ့ၣ်ဖုံ
သးညီအပူၤန့ၣ်လီၤ.

အဝဲစံးကဒီးဝဲ, မုၢ်အဂၤတမူးတခီမၤသကိးဝဲဖဲလါအီကူၣ်, တၢ်စူၤလီၤအါအဆၢ
ကတီၢ်န့ၣ်လီၤ. ဖဲန့ၣ်တၢ်ဖုံလီၤတၢ်ချံသ့ၣ်တဖၣ်ဝံၤလၢာ်လံအယိ, ပုၤသဝီဖိတဖၣ်
အတၢ်မၤတအိၣ်နီတမံၤလၢၤဘၣ်န့ၣ်လီၤ. လၢမုၢ်နံၤသ့ၣ်တဖၣ်အပူၤအဝဲသ့ၣ်ပာ်
ဖျိၣ်သကိးအသးဒီးဒုသကိးဝဲတၢ်ဒုတၢ်အူ, ပိာ်ကျိၣ်ဒီးမိၤတဖၣ်ဝံၤလုာ်ထီၣ်ပာ်ထီၣ်
တၢ်န့ၣ်လီၤ.

၃.၁.၂ ကျိပ်ဒီးတၢ်သ့ၣ်ဖုံသးညီအမူးတဖၣ်

တၢ်ပိာ်စုာ်ကိးကျိၣ်ဖဲတၢ်ထီၣ်ဟံၣ်သီယိသီအမူးအဆၢကတီၢ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်ထီၣ်ဟံၣ်
သီအမူးအံၤဘၣ်တၢ်မၤညီန့ၣ်အီၤ, ခီဖျိလၢပုၤကညီဖိသ့ၣ်တဖၣ်သုးအလီၢ်အကျဲတ
နံၣ်တပူၤတနံၣ်တပူၤခီဖျိအတၢ်ဖဲးစုးဝဲသံၣ်အဖီခိၣ်အလုာ်အလၢအိၣ်ဝဲအသိးန့ၣ်
လီၤ. ဒီးဖဲတၢ်တုတၢ်ဖျိအမူးသးဖုံတဖၣ်စုာ်ကိးတၢ်ပိာ်ကျိၣ်လၢတၢ်ကွဲမုၢ်ပုၤတမံၤဒီး
မိၢ်ပာ်ဖဲတဖၣ်အကလၢလၢပူၤပူၤဒ်သိးကဟဲသ့ၣ်ဖုံသးညီသကိးယုာ်ဒီးအဝဲသ့ၣ်
န့ၣ်လီၤ. မုၢ်လၢကျိၣ်တဖၣ်န့ၣ်တၢ်စူးကါအီၤဒ်တၢ်ဖိတၢ်လံၤတမံၤအသိးအယိ, ညီ
န့ၣ်တၢ်ပာ်ကဲအီၤဒ်တၢ်ဟ့ၣ်လိာ်သးလၢတၢ်ဟ့ၣ်တခါအသိးဖဲတၢ်တုတၢ်ဖျိအမူးတ

ဖဉ်အခါန့ဉ်လီၤ. မ့ၢ်တၢ်လၢအလီၢ်အိၣ်ဝဲသပှ်ကတၢ်ဖဲတၢ်လဲၤအိၣ်ယံးအိၣ်ယီၣ်လီၤဆီၣ်တၢ်ဖဲတၢ်လဲၤထီၣ်တလီၢ်န့ၢ်မုၢ်လိၣ်ဘိသ့ၣ်တဖၣ်အခါန့ဉ်လီၤ. လၢတၢ်အံၤအဖီခိၣ်, (Belloc, ibid, p.1) ဖဲခူလၢၢ်အလံာ်ပူၤဟ်ဖျါဝဲအံၤ, ဖဲခရံၣ်ဖိတၢ်ဘူၣ်တၢ်ဘါတချုးဟဲန့ဉ်လီၤဆူထံကီၢ်ပူၤအံၤအခါ, လၢပျၢၤကညီဖိသ့ၣ်တဖၣ်စူးကါဝဲဒ်လုၢ်လၢ်တခါအသိးဖဲတၢ်လဲၤတလီၢ်ယုးန့ၢ်အဖီမုၢ်လိၣ်ဘိတဖၣ်ဖဲတၢ်အိၣ်ယံးအိၣ်ယီၣ်အမုၢ်နံၤခီဖျိတၢ်ဂံၢ်ဒုးကွၢ်ဝဲကျိၣ်အပူၤကလံၤ, ဒီးဟ်ဝဲအလုၢ်အပူၤအဒိၣ်ကတၢ်န့ဉ်လီၤ. ဒ်သိးကဒီးန့ၢ်ပိာ်မုၢ်ဖိအတၢ်အဲၣ်လၢကဖျိအသးန့ဉ်, ပိာ်ခွါအမိၢ်အပၢ်တဖၣ်ဘၣ်ဆိတလဲမ့တမ့ၢ်ဘၣ်ဆိတလဲဝဲတၢ်ဟ့ၣ် မ့တမ့ၢ် ကျိၣ်လၢအပူၤလီၤလၢစုညၣ် ၃၀၀ ဒီးပနာ်အခိၣ် ၇ ဖျါၣ်န့ဉ်လီၤ.

၃.၁.၃ ကျိၣ်ဒီးတၢ်ဒုးတၢ်ယၤ

ကျိၣ်တဖၣ်ဘၣ်တၢ်ပိာ်အီၤဖဲတၢ်ဒုးတၢ်ယၤအခါစ့ၢ်ကီးန့ဉ်လီၤ. ဘၣ်ဆၣ်သနၢ်က့, ခူလၢၢ်အလံာ်ပူၤစံးဝဲ, ဘၣ်သ့ၣ်သ့ၣ်တၢ်ဂ့ၢ်အံၤကကမၣ်ဝဲသ့ၣ်သ့ၣ်လီၤ. မ့ၢ်လၢကညီဖိသ့ၣ်တဖၣ်န့ဉ်တအိၣ်တၢ်ဒီးတၢ်ဒုးတၢ်ယၤနီၣ်တဘျီဒီးတယုတၢ်အုၣ်လိာ်ဆိးကုဒီးပုၤဂုၤပုၤဂၤဘၣ်န့ဉ်လီၤ. ညီၣ်န့ၢ်ကျိၣ်တဖၣ်တၢ်တပိာ်အီၤဖဲတၢ်ထီၣ်ဒုးတၢ်အခါဘၣ်. မ့မ့ၢ်တခီ, တၢ်ပိာ်ကျိၣ်လၢတၢ်မၤထီၣ်ဟူးထီၣ်ဂဲၤထီၣ်ပုၤအသ့ၣ်အသးတချုးထီၣ်ဒုးတၢ်ဒီးဖဲန့ၢ်တၢ်ဒုးဝံၤအလီၢ်ခံန့ဉ်လီၤ.

၃.၁.၄ ကျိၣ်ဖဲတၢ်ယုၢ်မုၢ်အဆၢကတီၢ်

တၢ်ပိာ်ကျိၣ်ဖဲတၢ်ယုၢ်မုၢ်ယုၢ်လၢအဆၢကတီၢ်န့ဉ်လီၤ.လၢဖုတီအူအတၢ်ကွဲးဖဲကညီတၢ်ဆဲးတၢ်လၢအလံာ်ဟံးဃာ်အပူၤစံးဝဲ, ဖဲတၢ်မၤအသးဒ်သိးအံၤတဖၣ်အခါ, သဝီခိၣ်လဲၤထီၣ်ဝဲဆူဟံၣ်ခိၣ်ဒုးဒီးကိးပသူထီၣ်ဝဲလၢအကလုာ်ဒ်အံၤ, “တၢ်ဒိၣ်မုၢ်ဒီးတၢ်ဒိၣ်လၢသ့ၣ်စၢ, ပလီၢ်သုသးတက့ၢ်. ကတဲာ်ကတီၤဟ်နးလၢသုယီၢ်တဲာ်ခိၣ်တက့ၢ်. သုဒုၣ်သုဒါတဖၣ်ဟဲအိၣ်ဝးတရံးသုလံ” န့ဉ်လီၤ. စံးဝဲဒ်န့ဉ်ဝံၤ, အဝဲဟဲက့ၤလီၤဒီးပိာ်ကျိၣ်လၢကဟ့ၣ်ပလီၢ်ဝဲန့ဉ်လီၤ.

၃.၁.၅ တၢ်စူးကါကျိပ်ဖဲမုၢ်မဆါတနံၤအံၤ

မုၢ်မဆါတနံၤအံၤတၢ်စူးကါကျိပ်ဖဲတၢ်ဒုတၢ်အူဖဲတၢ်သးဝံၣ်စးထီၣ်အခါဒီးသိၣ်ဝဲ
 မုၢ်သယုၢ်ဒိၣ်မးန့ၣ်လီၤ. ဖဲတၢ်ပိၣ်ကျိပ်အခါတၢ်အူထီၣ်စ့ၢ်ကိးကွၢ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ.
 မုၢ်မဆါတနံၤအံၤ, ကညီနံၣ်ထီၣ်သီတဖၣ်တၢ်ဘျးလီၤဖဲကျိပ်ဒီးပိၣ်ထီၣ်အိၤဒ်တၢ်
 မုၢ်တၢ်ခုၣ်အပနီၣ်အသိးန့ၣ်လီၤ. ကျိပ်မုၢ်တၢ်အရူဒိၣ်လၢကညီဒီးကလုာ်အဂီၢ်ဒီးမ့ၢ်
 စ့ၢ်ကိးတၢ်ပနီၣ်လၢအဒူးရိၣ်ဖှိၣ်ဒီးမုၢ်တၢ်တမံၤလၢပုၤကညီဖိတဖၣ်အသးအတၢ်စၢၤ
 ယၢ်အိၣ်ဝဲအလီၤန့ၣ်လီၤ.

တၢ်ဂီၤ (၄) ကညီနံၣ်ထီၣ်သီအမူး (တၢ်ဂီၤ, ကညီတၢ်ကစီၣ်)

၃.၁.၆ တၢ်စူးကါကညီကျိပ်လၢကလုာ်ဂၤတၢ်ဆဲးတၢ်လၢအကျါ

ဖဲပဖးဘၣ်ကွၢ်အူလၢအလံာ် “The Karen Bronze Drum of Burma” အပူၤပာ်
 ဖျါထီၣ်ဝဲတၢ်စူးကါကျိပ်ဒ်လၢအံၤအသိးန့ၣ်လီၤ.

ကညီကျိပ်လၢကီၢ်ပယီၤကွီၢ်ဘျီၣ်အပူၤ

တၢ်မၤနီၣ်မၤဃါဘၣ်ဃးကျိပ်လၢကီၢ်ပယီၤအပူၤအံၤအဆိကတၢ်န့ၣ်ဘၣ်တၢ်ကွဲး
 နီၣ်ဃာ်အသးလၢလံာ်ကွဲးစိးပျၢခံဘၣ်အပူၤလီၤ. ပုၤနာ်ဝဲလၢလံာ်စိးပျၢခံဘၣ်အံၤ
 ဘၣ်တၢ်ကွဲးအီၤတချုးလၢ ၁.၈ ၁၀၅၆ နံၣ်, စီၤပၤမနုၤဟၣ်လၢအမ့ၢ်မိၣ်(တလၢ

နီၣ်) အစီပၤပၤတၢ်လၢန့ၣ်သထံၣ် (သထံၣ်) အခါ “အပျီၣ်အဘိၣ်တဖၣ်ဒီးသဂၢ်ဒီး စံးပတြၢၤအီၤ, မၤသိၣ်မၤသဲတၢ်ဒီးကျိၣ်ဇိတြၢၤဇိသ့ၣ်တဖၣ်.....” န့ၣ်လီၤ. အယံ သတးဒီး, ပသ့ၣ်ညါဘၣ်လၢမိၣ်ကလၢၣ်တဖၣ်စူးကါကညီကျိၣ်လၢကစံးပတြၢၤ ထီၣ်အစီပၤအကီၢ်လၢညါလံၤလံၤန့ၣ်လီၤ. တချုးလၢပုၤပယီၤဖိဒီးကီၢ်တဲၣ်ဖိတဖၣ် ဟဲၣ်န့ၣ်လီၤဆူထံကီၢ်ခဲအံၤလၢပကိးလၢကီၢ်ပယီၤဒီးကီၢ်ကီၢ်တဲၣ်အပူၤဒ်ဘၣ်အ ဆၢကတီၢ်, ပုၤမိၣ်ကလၢၣ်တဖၣ်အိၣ်ဆိးတၢ်လံၤလၢကီၢ်ပယီၤဒီးကီၢ်ကီၢ်တဲၣ်အ ကလံၤထံးတၢ်ပၤခိၣ်တဖၣ်အပူၤန့ၣ်လီၤ. အဝဲသ့ၣ်အတၢ်အိၣ်ဆိးအလီၢ်အကျဲတဖၣ် ဘူးလိၣ်အသးဒီးပုၤကညီကစၢ်ခိၣ်ဖိသ့ၣ်တဖၣ်ဒီးဘၣ်သ့ၣ်သ့ၣ်ဖဲန့ၣ်အခါလံၤ လံၤကျိၣ်တဖၣ်အံၤတုၤယီၤဆူပုၤမိၣ် (တလၢၤနီၢ်) ဖိတဖၣ်အန့ၢ်ဇိဇိဇိအပူၤခီ ဖျိတၢ်ကူၣ်လဲမၤကၤ, တၢ်ဟ့ၣ်ကနၤတဖၣ် မ့တမ့ၢ် တၢ်ဟ့ၣ်ဘူၣ်ဟ့ၣ်တၢ်တဖၣ်အ သိးန့ၣ်လီၤ. နီၣ်ကွဲးစးသါ (ကျန်စစ်သား) လံာ်ကွဲးစီးပျၢၤလၢဘၣ်တၢ်ကွဲးစီးအီၤလၢ တချုး ခ.န ၁၀၉၃ နံၣ်အပူၤဟံၣ်ပျါဝဲလၢကွဲးစးသါဆုၤလီၤပုၤတဖုဆူကီၢ်အုၤယၣ် (India), နီၣ်သိးကလဲၤဘီၣ်ကွဲးစးကၢ်ယၣ်အခါဟ့ၣ်လီၤဗုၣ်ဝဲဒီးကျိၣ်သ့ၣ်တဖၣ် နီၣ်တၢ်ဟ့ၣ်ကနၤ(တၢ်ဟ့ၣ်မၤဘူၣ်)တခါအသိးန့ၣ်လီၤ.

လၢ ခ.န ၁၁၀၂နံၣ်, ဖဲကွဲးစးသါဘီၣ်ထီၣ်ဝဲဒၣ်နီၣ်ဝဲအလီၢ်ခဲ, တၢ်ဟံၣ်စီဆုံနီၣ်အခါ န့ၣ်တၢ်မၤသိၣ်ထီၣ်ကျိၣ်အတၢ်သိၣ်အဂ့ၢ်ဘၣ်တၢ်ဟံၣ်ပျါထီၣ်စ့ၢ်ကိးအီၤန့ၣ်လီၤ. နီၣ် ပတဲပျါတၢ်လၢကွဲးစးသါလံာ်ကွဲးစီးပျၢၤလၢထးအသိး, ကျိၣ်လၢအဘၣ်တၢ်ဟံၣ်ပျါ ထီၣ်အီၤလၢထးတဖၣ်မ့ၢ်ဝဲ “ကညီကျိၣ်” န့ၣ်လီၤ. ကညီကျိၣ်တဖၣ်အဂ့ၢ်ပထံၣ် ဘၣ်ထဲလၢ ၁၁ ယၢ်ဖိၣ်နံၣ်ပုၤမိၣ်ဖိလံာ်ကွဲးစီးပျၢၤအပူၤန့ၣ်လီၤ. လၢခံတၢ်ကွဲးစီး ပျၢၤသ့ၣ်တဖၣ်အပူၤတအိၣ်ပျါနီၣ်တတီၤလၢၤဘၣ်န့ၣ်လီၤ. ၁၉ ယၢ်ဖိၣ်နံၣ်န့ၣ်ပျါ ကွဲးဝဲဒၣ်တတီၤဖဲပယီၤစီၤပၤရွှံၣ်ဘိၣ်မ့ (ရွှံဘိုမင်း) ဟ့ၣ်မၤဘူၣ်လီၤကညီကျိၣ် ဆူဘူးဒီးတၢ်ဘါလီၢ်အခါန့ၣ်လီၤ.

ကညီကျိၣ်လၢကီၢ်ကီၢ်တဲၣ်အပူၤ

ဖဲလၢယုၢ်တြၢၤအစီၤ (Ayuthaya Peroid) ကညီကျိၣ်သ့ၣ်တဖၣ်ဘၣ်တၢ်စူးကါအီၤ ဗုၣ်ဒီးတၢ်ဒုတၢ်အူအဂုၤအဂၤတဖၣ်လၢတၢ်ဘူၣ်တၢ်ဘါအမူးအဝဲသ့ၣ်တဖၣ်လီၤ

ကံဒ်တၢ်စူးကါကျိပ်လၢကီၢ်ပယီၤကွီၢ်ဘျီၣ်သ့ၣ်တဖၣ်လၢညါခါအသိးန့ၣ်လီၤ. တၢ်လုၢ်တၢ်လၢတခါအံၤဘၣ်တၢ်စူးကါအီၤတုၤလၢ စီၤပၤခွၢ်ကရံး (Chakri) လၢအသ့ၣ်ထီၣ်ဝုၢ်ဘီၣ်ကီးန့ၣ်လီၤ.

လၢ ၁၉၄၄ နံၣ်အပူၤ, အာ်ရံးကိလၢၣ် (Ulrich Gohler) ဟံၣ်ဖိၣ်ဟံၣ်တံၤတၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိၤသ့ၣ်တဖၣ်ဘၣ်ဃးကညီကျိပ်သ့ၣ်တဖၣ်လၢကီၢ်ကွီၢ်တဲာ်အပူၤဒီးလဲၤဟးဝဲဒၣ်ဆူစီၤပၤအနီၤစီၤစီၤအပူၤဝဲဝုၢ်ဘီၣ်ကီးန့ၣ်လီၤ. ဒီးအဝဲဒၣ်ထံၣ်န့ၢ်ဝဲကညီကျိပ်သ့ၣ်တဖၣ်အါန့ၢ် ၂၆ ဒုနာ်သက့, ကျိပ်သ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်ဘၣ်တၢ်စူးကါအီၤဒ်ဘျီၣ်ဒိၣ်တၢ်ကယၢကယဲၤပီးလီၤအသိး, ကျိပ်အဂၤ ၆ ဒုန့ၣ်ဘၣ်တၢ်ဟံၣ်အီၤလၢစီၤပၤအတၢ်ဒုးန့ၣ်အဘျီၣ်ဒိၣ်အပူၤဒီးဝဲလၢစီၤပၤဟဲန့ၣ်လီၤဟးထီၣ်လၢဘျီၣ်ဒိၣ်အပူၤအခါတၢ်ပိာ်သီၣ်ထီၣ်ကျိပ်တဖၣ်ဃုာ်ဒီးတၢ်အူပံၤအူကွဲၤသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. လုၢ်လၢအိၣ်စ့ၢ်ကီးဝဲတနီၤလၢစီၤလိၣ်စီၤပၤတဖၣ်ဟ့ၣ်မၤဘျီၣ်ကျိပ်မိၤတြၢမိၤသ့ၣ်တဖၣ်ဆူစီၤသီကွီ (သီခါဖျၢၣ်) သ့ၣ်တဖၣ်ဒ်တၢ်ဟ့ၣ်မၤဘျီၣ်အသိးန့ၣ်လီၤ. ဝဲ ၁၉၃၂ နံၣ်န့ၣ် H. I. Marshall လဲၤဟးဝဲဆူဝးယဲၣ် (Wat Yai) လၢဖံၤစန့ၣ်လိး (Pitsanuloke) ဒီးဝဲန့ၣ်ထံၣ်ဘၣ်ဝဲကညီကျိပ် ၄ ဒုလၢဖျၢၣ်ကရၢၢ်အပူၤလီၤ. လၢအကျါ, ကျိပ် ၃ ဒုအမိၢ်ပုၤအလိၤန့ၣ်တၢ်ကယၢကယဲၤဒဲးကံၣ်ဒဲးဝုၤအီၤဒီးကွီၢ်တဲာ်တၢ်ကယၢကယဲၤတဖၣ်ဒီးတၢ်ဘျးလီၤဝဲၤအီၤလၢတၢ်လွံၢ်တၢ်အလိၤအယိတၢ်ကပိာ်အီၤသ့ဝဲ ဒီး တၢ်စူးကါအီၤဒ်စီၤခိၣ်အသိးသ့ဝဲစ့ၢ်ကီးန့ၣ်လီၤ.

ဒ်တၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိၤလၢထးသ့ၣ်တဖၣ်ဖျါဝဲအသိး, လၢအနံၣ် ၉၀၀ အတီၢ်ပူၤကညီကျိပ်သ့ၣ်တဖၣ်ဘၣ်တၢ်စူးကါအီၤတဘျီဘျီလၢပုၤမံၤဟူသၣ်ဖျါ, စီၤလိၣ်စီၤပၤအနီၤစီၤစီၤအပူၤလၢကီၢ်ပယီၤဒီးကီၢ်ကွီၢ်တဲာ်အကွီၢ်ဘျီၣ်ပူၤန့ၣ်လီၤ. ဝဲပယီၤဒီးကွီၢ်တဲာ်ဖိတဖၣ်အတၢ်ဘၣ်ထွဲတုၤအိၣ်လိာ်အသးအိၣ်ဒီးပုၤမိၣ်ဖိတဖၣ်လံၤလံၤ, တၢ်စူးကါကညီကျိပ်လၢကီၢ်ပယီၤဒီးကီၢ်ကွီၢ်တဲာ်ကွီၢ်ဘျီၣ်ပူၤန့ၣ်ဘၣ်သ့ၣ်သ့ၣ်ကမ့ၢ်အဝဲသ့ၣ်ကွၢ်ဒ်ကွၢ်တဲာ်ဝဲပုၤမိၣ်ဖိတဖၣ်အလုၢ်အလၢန့ၣ်လီၤ.

အဆၢဒိၣ် -၇-

တၢ်ကတိၣ်ကတိၣ်, တၢ်ကွၢ်ထွဲကျိၣ်ဒီး တၢ်ဒုၣ်တၢ်ထုဘၣ်ဃးကျိၣ်

လၢတၢ်ကွဲးတဖၣ်အပူၤ, လီၤဆီဒၣ်တၢ် ၆ ခ.န့ၣ်ၣ်ၣ်ၣ် တၢ်ဆဲးတၢ်လၢက
မံးတၢ်, ကညီတၢ်ဆဲးတၢ်လၢအလံာ်ဟံးဃာ်အပူၤဟံးဖျါဘၣ်ဃးဒီးတၢ်ကဘၣ်
ကတိၣ်ကတိၣ်ကျိၣ်အဂ့ၢ်လီၤတၢ်လီၤဆဲးဒ်လၢအသိးအံၤန့ၣ်လီၤ.

ကျိၣ်န့ၣ်အနၢ်အိၣ်ဝဲခံကပၤလီၤ. ကျိၣ်န့ၣ်ပှၤဘၣ်စၢထီၣ်ပျံၤလၢအနၢ်ခံခိအလီၤဒီး
ထီၣ်လီၤစၢအီၤန့ၣ်လီၤ. ဒီးတၢ်မ့ၢ်မၤန့ၢ်အခိၣ်လၢတၢ်ကဆီလီၤအီၤသနၢ်ကတၢ်တ
ဘၣ်သုးကဒဲကဒါအီၤဘၣ်. ဒီးကျိၣ်န့ၣ်မ့ၢ်တၢ်ပနီၣ်တခါလၢပှၤကညီဖိသ့ၣ်တဖၣ်
ဟံးဒိၣ်ဟံးကဲအီၤအယိတၢ်မ့ၢ်ဟံးထီၣ်အီၤလၢတၢ်လီၤထီၣ်ထီကတၢ်န့ၣ်ကဖျါယံလၢ
ဝဲဒိၣ်မးဒီးကမ့ၢ်တၢ်လၢအဖျါလီၤကဟုကညီဝဲန့ၣ်လီၤ. ဘၣ်ဆၣ်တၢ်ကွဲးအပူၤစံး
ဝဲ, ပကဘၣ်ပလီၤပဒီးသးတမံၤလၢကျိၣ်န့ၣ်အနၢ်အိၣ်ဝဲခံကပၤ, ပကဘၣ်ဟံးလီၤ

ကျိပ်ဒီးကညီဖိ

လိလၢတၢ်ဖိခိၣ်တခါ၊ တၢ်ဖိလၢတခါလီၤ. လၢအဖိခိၣ်တကပၤန့ၣ်ကိးဝဲလၢတၢ်မူ, အဖိလၢတကပၤန့ၣ်ကိးဝဲလၢတၢ်သံန့ၣ်လီၤ. အယိ, စံးဝဲပှၤလၢအကွၢ်ထွဲကျိပ်န့ၣ် ကဘၣ်ပလီၢ်အသးဒီးတၢ်အံၤထီၣ်ဘိလီၤ.

တၢ်လၢကျိပ်န့ၣ်ပမ့ၢ်ဟ်အိၤလၢတၢ်ကစီၤထီၣ်ထီမ့ၢ်ဂ့ၤ, တၢ်ဖိလၢမ့ၢ်ဂ့ၤန့ၣ်ပက ဘၣ်ဟ်ဆၢထၢၣ်အိၤလၢအကပၤလီၤ. တၢ်တဘၣ်ကျိပ်ခိၣ်လီၤလၢအိၤဘၣ်. တၢ် တဘၣ်အိၤထီလၢအိၤစ့ၢ်ကိးဘၣ်. တၢ်တဘၣ်ဆုၣ်နီၤလၢအဖိခိၣ်ဘၣ်. ပမ့ၢ်ကွၢ် အိၤဖျါလီၤကၢ်ဒ်ဆၢၣ်ဆုၣ်မ့ၢ်ဂ့ၤ, လီၢ်ဆုၣ်နီၤမ့ၢ်ဂ့ၤ, ပှၤတဘၣ်ဆုၣ်နီၤလၢအလိၤဒီး ဟ်ထီၣ်တၢ်နီၣ်တမံၤလၢအလိၤဘၣ်. ပှၤတဘၣ်စူးကါအိၤဒ်သိးန့ၣ်လၢတၢ်ထၢန့ၣ်ဘု ဇိၤဟုဇိၤမ့ၢ်ဂ့ၤ, တၢ်ပိးတၢ်လိအသိးမ့ၢ်ဂ့ၤဘၣ်. စံးဝဲလၢတၢ်မ့ၢ်မၤဒ်န့ၣ်သၢပျၢၤကျိပ် န့ၣ်အသူးအသ့ၣ်ကလီၤဒီးတသုတပှၤလၢဘၣ်လီၤ. ဒီးတၢ်တဘၣ်စၢဒီးဘျးလီၤ အိၤလၢပျံၤထးနီၣ်တကလုာ်ဘၣ်. စံးဝဲဒၣ်လၢအကလုာ်ဟးဂီၤဝဲဒၣ်လီၤ.

၄.၁ ကျိပ်အသူးအသ့ၣ်ဒီးတၢ်ပိာ်ကျိပ်

ကျိပ်မ့ၢ်တၢ်ပနီၣ်လၢအဟ်ဖျါထီၣ်ကလုာ်အတၢ်ဆဲးတၢ်လၢ, လုာ်လၢထူသန့, တၢ် အိၣ်တၢ်ဆိးအယိကညီဖိန့ၣ်ဝဲလၢမ့ၢ်တၢ်ဖိတၢ်လံၤလၢအိၣ်ဒီးအသူးအသ့ၣ်အလၢ အကပီၤန့ၣ်လီၤ. အယိတၢ်မ့ၢ်ပိာ်ကျိပ်န့ၣ်လီၤကၢ်ဒ်ပှၤပှီၢ်အခိၣ်, ဒဲအိၤတီၢ်အိၤအ ယိစံးဝဲလၢအသူးအသ့ၣ်လီၤကွံာ်ဝဲလီၤ. အယိစံးဝဲလၢကညီပှၤသုခိၣ်ဖိတဖၣ်(ပှၤ မိၢ်လုာ်ပၢ်လၢဖိ, ပှၤဘါသံးခိၣ်မုၢ်ယါ) န့ၣ်ပှၤခိၣ်လုာ်ထံန့ၣ်ဝဲကျိပ်ဒီးတရဲၢ်သံး, ကွဲ ဝံၤကွဲကလၢန့ၢ်က့ၤဝဲလီၤ. မ့ၢ်မ့ၢ်ကညီခရံၣ်ဖိတဖၣ်တခါမၤဝဲဒ်အကြးမၤဝဲအသိး န့ၣ်လီၤ. ပှၤဒုးလုာ်ကျိပ်ထံဒီးမၤကဆိအိၤ, ဖျါက့ၤဝဲဒီးတၢ်နၢမူသလီဝါန့ၣ်လီၤ.

ပှၤသးပှၤလၢပျၢၤသ့ၣ်တဖၣ်စံးဝဲ, တၢ်လၢကျိပ်ဒီးမိၤသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်ပှၤတစံးလၢပှၤ ဒိအိၤတီၢ်အိၤဘၣ်, မ့ၢ်ပှၤပိာ်အိၤန့ၣ်လီၤ. ပှၤတဒိတတီၢ်, ဒိဆါ, မၤဆါ, ဒိသံအိၤ ဘၣ်. ဒီးတဒိဆါဒိသ့ၣ်ဖးကွံာ်ဝဲဒၣ်စ့ၢ်ကိးဘၣ်. မ့ၢ်လၢန့ၣ်ဝဲဒၣ်လၢကျိပ်န့ၣ်အသး

သမူအိပ်ဝဲအယိကိးဝဲကျိပ်လၢ “အဖု” န့ၣ်လီၤ. ဒီးဖဲတၢ်ပိၣ်ကျိပ်အခါတၢ်ကဘၣ်
စူးကါစုခံခိလၢၣ်ဒီးပိၣ်အီၤလီၤ. ကျိပ်န့ၣ်ဖဲပပိၣ်အီၤအခါပဘၣ်ပိၣ်အီၤဖဲအိပ်ဒီးမုၢ်
အဂီၤလၢအအိပ်လၢကျိပ်အမဲၣ်အခါၣ်သးလီၤလီၤန့ၣ်လီၤ. ပတဘၣ်ပိၣ်ကျိပ်အက
န့ၣ်ကပၤတဖၣ်ဘၣ်. စံးဝဲလၢပုၤကညီအမုၢ်န့ၣ်ကဘၣ်ဟဲထီၣ်ဒီးကပီၤထီၣ်ဘိလီၤ.
ပုၤကညီအမုၢ်န့ၣ်တဘၣ်လီၤန့ၣ်ဘၣ်.

ဖဲခူလၢၣ်အပူၤပၣ်ဖျါစုၢ်ကိးဝဲ, ပုၤပိၣ်ကျိပ်န့ၣ်ပုၤဘၣ်စူးကါစုခံခိလၢၣ်လီၤ. ဖဲပုၤပိၣ်
ကျိပ်အခါ, စုထွဲခိန့ၣ်စိၣ်ကျိပ်ကူၤ (နီၣ်ဖိၣ်လၢကပိၣ်ကျိပ်အဂီၢ်) ဒီးစုစ့ၣ်တခိန့ၣ်
ဘၣ်စိၣ်နီၣ်ဖျိဖိ (လီၤကၢၣ်ခါအသိး) န့ၣ်လီၤ. ကျိပ်ကူၤန့ၣ်ပုၤပိၣ်အီၤလၢကျိပ်မဲၣ်
သၣ်လီၤဒီးမုၢ်နီၣ်ဖျိဖိန့ၣ်ပုၤပိၣ်အီၤလၢကျိပ်မိၢ်ပုၤလီၤန့ၣ်လီၤ. တၢ်စံးဝဲဒၣ်လၢပုၤ
မုၢ်စူးကါစုခံခိလီၢ်မးမုၢ်တၢ်လၢအဘၣ်လီၤ. ပုၤပိၣ်ကျိပ်မုၢ်တဘၣ်အကျဲဘၣ်န့ၣ်
တၢ်စုၢ်တၢ်နၣ်အိပ်ဝဲဒၣ်လၢအမၤဘၣ်ဒိပုၤသ့ဝဲဒၣ်န့ၣ်လီၤ. လၢလီၢ်ကဝီၤတနီၤန့ၣ်
နၣ်ဝဲဒၣ်လၢပုၤမုၢ်ပိၣ်ကျိပ်လၢတအိပ်ဒီးတၢ်အဂ့ၢ်အခါးဘၣ်န့ၣ်တၢ်သံတၢ်ပုၢ်အိပ်
ထီၣ်ဝဲဒၣ်လၢန့ၣ်သဝီပုၤသ့ဝဲအယိ, တၢ်တြီအီၤယံးယံးဒီးသိးပုၤသုတပိၣ်ကျိပ်လၢတ
အိပ်ဒီးတၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိၤဘၣ်န့ၣ်လီၤ.

ဖဲပုၤဂဲၤကလံၣ်ဒိအခါန့ၣ်ပုၤစူးကါကျိပ်, စ့ၢ်စံး, မိၤ, ပံၣ်တၢ်ဒုတၢ်အူအပီးအလီ
အသိးန့ၣ်လီၤ. ဖဲန့ၣ်အခါကျိပ်အံၤကဲထီၣ်ဝဲကညီဖိတၢ်ဒုတၢ်အူအပီးအလီတခါ
လီၤ. ဖဲပုၤစူးကါကျိပ်ဒိတၢ်ဒုတၢ်အူအပီးအလီအသိးအခါတၢ်တဖၣ်လီၤကျိပ်အံၤ
လၢဟီၣ်ခိၣ်လီၤဘၣ်. မုၢ်လၢတၢ်မုၢ်ဟ်ကျိပ်လၢဟီၣ်ခိၣ်လီၤန့ၣ်အကလုာ်သီၣ်ပအါ
(ဖျါတဆုံလၢၤ) ဘၣ်. တၢ်ကဘၣ်ဘျးလီၤကျိပ်လၢသ့ၣ်ဒုလီၤမုၢ်ဂ့ၤ, ဟံၣ်ထူၣ်လီၤ
မုၢ်ဂ့ၤလၢတၢ်လီၢ်ထီၣ်ထီၣ်အလီၤန့ၣ်လီၤ. ကျိပ်အံၤမုၢ်တၢ်လုာ်ဒိၣ်ပုၤဒိၣ်လၢကညီဖိ
သ့ၣ်တဖၣ်အဂီၢ်ဘၣ်ဆၣ်, မုၢ်မဆါတနံၤညါအံၤပတထံၣ်ဘၣ်ကြီလၢၤကျိပ်လၢပ
သိးပကျါအါအါလၢၤဘၣ်ဒီးတၢ်တသ့ၣ်ညါစူးကါကျိပ်အဂ့ၢ်လၢၤဘၣ်လီၤ. အယိ
သတးဒီးအလီၢ်အိပ်ဝဲဒၣ်လၢပဝဲကညီဖိသ့ၣ်တဖၣ်ကဘၣ်သ့စူးကါကတီၤက့ၤ
ကျိပ်သ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ.

၄.၂ ကညီဖိအတတ်နှင့်တတ်ထုဘဉ်းကျိပ်

လၢကညီတတ်ဆဲးတတ်လၢအလံာ်ဟံးယၢ်အပူၤ, ပာ်ဖျါဝဲလၢကျိပ်သူကျိပ်ပွဲၤတနီၤ
 လၢတတ်တပိာ်အီၤဒီးအကလုာ်သိၣ်ထီၣ်ဒၣ်အတတ်အိၣ်ဝဲလီၤ. တဘျီဘျီဖဲတတ်မ့ၢ်က
 မၤအသးတမံၤမံၤန့ၣ်တတ်စံးဝဲလၢသိၣ်ထီၣ်ဝဲ, “ရုရုရုရု.. ရိရိရိရိ.. ငုငုငုငု.. ငိငိ
 ငိ, ဖဲတတ်ဟံးဘျီအီၤဒၣ်လဲၣ်သိၣ်ဒီးဒၣ်တတ်န့ၣ်လီၤ. မ့ၢ်မၤအသးဒီးအံၤန့ၣ်, စံးဝဲ
 လၢတတ်အံၤမ့ၢ်ကျိပ်ကစၢ်အမူအဒါလၢကဘဉ်ပလီၤသူၣ်ပလီၤသးန့ၣ်လီၤ. ကျိပ်မ့ၢ်
 သိၣ်ဒီးအံၤန့ၣ်ကျိပ်ကစၢ်ကဘဉ်ဟးဆုၣ်ကွၢ်တတ်လၢသဝီပူၤဒီးတတ်ဆူးတတ်ဆါမ့ၢ်
 အိၣ်န့ၣ်ဘဉ်မၤဝဲပုၤကူစါယါဘျါက့ၤန့ၣ်လီၤ. တုၤမ့ၢ်တတ်ဘဉ်လိာ်ဘဉ်စးက့ၤတစု,
 ကျိပ်အကလုာ်တသိၣ်လၢဘဉ်န့ၣ်လီၤ.

အကတမံၤစံးဝဲကျိပ်သံယုာ်ဒီးအစၢ်လီၤ. ဖဲအဝဲသ့ၣ်ယိထံသ့ၣ်ညါကွၢ်တတ်ဂ့ၢ်တတ်
 ကျိၤဒီးသ့ၣ်ညါအါထီၣ်ဝဲဒ်အံၤလီၤ. စံးဝဲ, ပုၤလၢအဟံးဖိၣ်ဟံးတံၤကျိပ်အါဒုတဖၣ်
 ဖဲအဝဲသ့ၣ်သံအဆၢကတီၢ်န့ၣ်ပုၤလဲၤဆၢလီၤအီၤဆူတတ်သ့ၣ်ခိၣ်ဒီးပုၤလဲၤစိာ်ယုာ်
 ဒီးကျိပ်လၢအဲၣ်ဝဲတဒုလီၤ. ဒီးဖဲတတ်လူၣ်လီၤဘါဘါအီၤအခါတတ်ဒိသ့ၣ်ဖးဒိသဘံး
 ကွံာ်အကျိပ်တဒုန့ၣ်စ့ၢ်ကိးလီၤ. မ့ၢ်လၢအစ့ၢ်အနာ်ဝဲဒီးဟံးပနီၣ်ဝဲလၢတတ်အံၤမ့ၢ်
 ကျိပ်လၢအဲၣ်ဝဲတဒုအံၤသံယုာ်ဒီးအကစၢ်န့ၣ်လီၤ.

လၢရံးခွးအဲ(မ)ခူလၢၢ်အတတ်ကွးအပူၤဒီးတတ်ကွးတနီၤအပူၤဟံးဖျါဝဲတတ်စူးကါကျိပ်
 အဂ့ၢ်ဒ်အံၤလီၤ. လၢပျါလၢကစၢ်န့ၣ်တတ်အလုာ်အလၢ်အိၣ်တ့ၢ်ဝဲဒၣ်လၢပုၤဒိၣ်ပုၤ
 ပုၤတဖၣ်မ့ၢ်စူးကွံာ်အသးန့ၣ်အသံၣ်မၤ, အကသ့ၣ်ကဆိဒီးတတ်စုလီၢ်ခိၣ်ခိၣ်လုာ်ဒိၣ်
 ပုၤဒိၣ်တဖၣ်တတ်ကုာ်ယိစီမ့ၢ်ကွံာ်ဒီးအဝဲသ့ၣ်န့ၣ်လီၤ. ဘဉ်ဆဉ်ဖဲ ၁၆ ယၤနံၣ်အ
 ဆၢကတီၢ်န့ၣ်တတ်ဟံးပတုာ်ကွံာ်တတ်လုာ်တတ်လၢ်အံၤ, သနာ်က့ၤစံးဝဲလၢတတ်ဆဲးစူးကါ
 အီၤဒီးဒၣ်တတ် (ဖဲအဝဲကွးလံာ်ဘဉ်းကညီကျိပ်အဂ့ၢ်အကတီၢ်) န့ၣ်လီၤ. တဘျီ
 တခိၣ်တတ်အလုာ်အလၢ်အိၣ်ဝဲဒၣ်လၢတတ်ဘျီကွံာ်ကျိပ်တဖၣ်တစးဘဉ်တစးဒီးတတ်
 ကုာ်ယိစီမ့ၢ်ကွံာ်အီၤဒီးအကစၢ်, မ့တမ့ၢ် တတ်စူးကါကျိပ်အဆဲးဖိတဖၣ်လၢကျိပ်ဖး
 ဒိၣ်အခါစးန့ၣ်လီၤ. အယိကျိပ်လၢခံတဖၣ်န့ၣ်အလုာ်အပူၤစုၤလီၤကွံာ်ဝဲမ့ၢ်လၢ
 တတ်ဖိတတ်လံာ်တဖၣ်အံၤဘဉ်ထွဲဒီးပုၤလၢအသံကွံာ်တဖၣ်အယိကျိပ်အံၤအသူးအ

သုၣ်အလၢကပီၤလီၤကွံာ်ဝဲန့ၣ်လီၤ. လၢတၢ်ဆှၢန့ၣ်အဂၢၤတတီၤအပူၤစံးဝဲ, န့ၣ်ဖိ
ထၢဖိမ့ၢ်စူးကွံာ်သးတဂၤလၢလၢန့ၣ်, တၢ်ဘျၢၣ်ကွံာ်ကျိပ်တက့ၢ်တက့ၢ်ဒီးန့ၣ်လီၤ
ဝဲတပူၤယီၤဒီးပှၤသံန့ၣ်လီၤ. ဖဲန့ၣ်ထၢစၢၤသ့ၣ်အကတၢ်တဂၤစူးကွံာ်သးအခါန့ၣ်,
ကျိပ်အမဲာ်ခါၣ်သးအလီၤတီတီလၢအိၣ်ဒီးမ့ၢ်န့ၣ်တၢ်ခဲးထုးထီၣ်ကွံာ်အီၤဝံၤဒီးတၢ်
န့ၣ်လီၤဘါဘၢကွံာ်ကျိပ်အံၤဒီးတဖျၢၣ်ဒီးပှၤသံတဂၤအံၤန့ၣ်လီၤ.

လၢနီၢ်လါပဲၤအတၢ်ကွဲး, “အဘးမာန်သစ်” တၢ်ကစီၣ်အပူၤ, ကွဲးဝဲဘၣ်ဃး “က
ရၢ်ဖးစည်”, အပူၤစံးဝဲကညီကလုာ်န့ၣ်အတၢ်စုၢ်တၢ်န့ၣ်အိၣ်ဝဲဒၣ်လၢကျိပ်န့ၣ်မ့ၢ်
တၢ်လၢအိၣ်ဒီးအသူးအသ့ၣ်အလၢကပီၤအယိတၢ်ကဘၣ်ပာ်အီၤလၢတၢ်လီၢ်ထီၣ်
ထီ, တၢ်လီၢ်လၢအစီဆံၣ်ဒီးတၢ်လီၢ်လၢအကဆဲးကဆိတဖၣ်န့ၣ်လီၤ. ကျိပ်န့ၣ်ဘၣ်
တဘျီဘျီအထံထီၣ်, အကပၤစီၣ်စုၣ်သ့ဝဲလီၤ. မ့ၢ်မၤအသးဒ်န့ၣ်, တၢ်ဘၣ်လုာ်
ထီၣ်ပာ်ထီၣ်က့ၤကျိပ်ဒီးသဘျုၣ်, ကသံၣ်, သံးတဖၣ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်မ့ၢ်တပိာ်အီၤဒီး
အကလုာ်မ့ၢ်သီၣ်ထီၣ်ဒၣ်အတၢ်န့ၣ်တၢ်စုၢ်တၢ်န့ၣ်ဝဲလၢတမ့ၢ်တၢ်လၢအဂ့ၤဘၣ်န့ၣ်
လီၤ. တၢ်အံၤစံးဝဲလၢကျိပ်ဟီၣ်န့ၣ်လီၤ. ကျိပ်မ့ၢ်ဟီၣ်န့ၣ်လၢသဝီပူၤတၢ်ဆူးတၢ်ဆါ
အါ, ပှၤသဝီဖိတဖၣ်ကအိၣ်ဒီးတၢ်ဘၣ်ဒိဘၣ်ထံးန့ၣ်လီၤ. တၢ်ဒ်န့ၣ်သိးတဖၣ်မ့ၢ်မၤ
အသးန့ၣ်, တၢ်ဘၣ်လုာ်ထီၣ်ပာ်ထီၣ်က့ၤကျိပ်စ့ၢ်ကီးန့ၣ်လီၤ. ကျိပ်ကစၢ်အံၤ, က
ဘၣ်လဲၤဟးဆုၣ်ကွံာ်တၢ်လၢသဝီပူၤဒီးသမံသမိးကွံာ်ဝဲတၢ်နီၣ်ဟးထီၣ်ကွံာ်တၢ်တ
ဂ့ၤတဘၣ်လၢသဝီပူၤ, ကဘၣ်လဲၤလၢပှၤဆူးပှၤဆါတဖၣ်အဟံၣ်ဒီးကဘၣ်ကတီၤ
ဟ့ၣ်ဂံၢ်ဟ့ၣ်ဘါတၢ်, လၢသဝီပူၤမ့ၢ်တၢ်ကမ့ၢ်ကမၣ်အိၣ်တအိၣ်, မ့ၢ်တၢ်မၤတမၤမိာ်
ပာ်လုာ်လၢထူသန့တၢ်ဆဲးတၢ်လၢအမူးတဖၣ်ဝံၤဘၣ်တၢ်ပိာ်တၢ်ပိာ်သကိးဝဲဒီးရဲၣ်
ကျဲၤမၤလီၤမၤဘၣ်က့ၤဝဲတဘျီယီၤလီၤ.

ဖဲတၢ်ဒုးတၢ်ယၤအခါတၢ်မ့ၢ်ပိာ်ကျိပ်န့ၣ်န့ၣ်ဒါတဖၣ်မ့ၢ်န့ၣ်ဟူဘၣ်ဝဲဒီးန့ၣ်ဝဲဒၣ်လၢ
တၢ်ဟးဂုၢ်ဟးဂီၤတၢ်သံတၢ်ပှၤကအိၣ်အါအယိပျံၤတၢ်ဖုးတၢ်ဂုၤကွံာ်အခံဒီးယုာ်မ့ၢ်
ဟးဖျိးကွံာ်ဝဲလီၤ. ကျိပ်တကလုာ်အံၤတၢ်ကိးစ့ၢ်ကီးအမံၤလၢ “ကျိပ်တၢ်သံဒိၣ်
(သေမင်းတမာန်ဖးစည်)” န့ၣ်လီၤ. လၢပျၢၤတၢ်န့ၣ်အိၣ်စ့ၢ်ကီးဝဲဒၣ်လၢတၢ်မ့ၢ်ပိာ်
သီၣ်ကျိပ်အံၤအကလုာ်တဘျီန့ၣ်ပှၤသဝီဖိသံဝဲတဂၤလီၤ. တၢ်ပိာ်ကျိပ်ဒီးတၢ်နီၣ်
ဟးထီၣ်ကွံာ်တၢ်တဂ့ၤတဘၣ်ခီဖျိတၢ်ပြီကျိပ်ဒီးတၢ်နၢမူအထံတဖၣ်ဝံၤတၢ်ကတဲာ်
ကတီၤန့ၣ်သဘျုၣ်, ကသံၣ်, လၢဖးတဖၣ်ဒီးတၢ်အိၣ်အုထါတဖၣ်ဒီးအူသမူန့ၣ်
လီၤက့ၤဝဲကျိပ်အသးသမူန့ၣ်လီၤ.

အဆာဒိဉ် -၅-

ကျိဉ်အလုာ်အပူၤဒီးကျိဉ်အပူၤလၢ ခုၤခါခဲအံၤတဖဉ်

ကျိဉ်န့ဉ်မ့ၢ်လၢတၢ်ကၢအီၤဒီးထူ, စု, တိာ်, ပုာ်ဒီးထးလၢအလုာ်အပူၤဒိဉ်တဖဉ်အယိကျိဉ်အတယၢ်အဖီခိဉ်တၢ်ဆၢတဲာ်ဝဲကျိဉ်အလုာ်အပူၤန့ဉ်လီၤ. ကျိဉ်န့ဉ်ပုၤကွၢ်စ့ၢ်ကိးပုၤကၢတၢ်ဖိအစုလီၢ်, တၢ်အက့ၢ်အဂီၢ်အပနီဉ်, တၢ်ဒီးကံဉ်ဒီးဝုၤဒီးတၢ်ကယၢ်ကယဲတဖဉ်လၢအအိဉ်လၢကျိဉ်အလီၤဒီးလၢအကလုာ်သီဉ်အဖီခိဉ်တၢ်ဆၢတဲာ်ဝဲအလုာ်အပူၤန့ဉ်လီၤ. မ့ၢ်လၢကျိဉ်န့ဉ်တၢ်စံးဝဲလၢတၢ်မ့ၢ်ပိာ်အီၤအနံဉ်ဒီးယံာ်ထီဉ်န့ဉ်အကလုာ်ဒီးမ့ၢ်ဝဲအယိန့ဉ်လီၤ. ကျိဉ်အမဲာ်လိၤဒုဉ်အနီဉ်ဂံၢ်အဖီခိဉ်ကျိဉ်အပူၤသ့တဖဉ်လီၤဆီလိာ်အသးစ့ၢ်ကိးလီၤ. ကျိဉ်အမိာ်ပုၤအဒိဉ်အဆံးအဖီခိဉ်အလုာ်အပူၤတဖဉ်လီၤဆီဝဲဒီးတၢ်ကွၢ်ဒီးနီၤဖးဝဲတၢ်ကဲဒိဉ်ထူးတီၤအပတီၢ်သ့တဖဉ်လၢကျိဉ်အလုာ်အပူၤဖီခိဉ်သ့ဝဲန့ဉ်လီၤ.

၅.၁. ကျိပ်အလုအပူတဖန်

ပအဲဒ်ဒီးတဲဖျါထီဉ်တဲဆါကျိပ်အဂုအကျါလၢပျါဒ်လဲဉ်တဆဲးတက့ၢ်န့ဉ်လီၤ. လၢညါတဲဆါတဲပူၤကျိပ်န့ဉ်တဲစူးကါဝဲစုနီၢ်, စုညဉ်တဖန်န့ဉ်လီၤ. လၢကညီတဲဆဲးတဲလၢအလံာ်ဟံးယာ်အပူၤ, ဟံးဖျါထီဉ်ဝဲဒုဉ်တဘျဉ်လၢကျိပ်တဖုအဖီခိဉ်န့ဉ်အလုအပူၤအိဉ်ဝဲစုညဉ်တကယၤဘး, ကျိပ်အလီၤဒုဉ်ခံဘျဉ်န့ဉ်အပူၤမ့ၢ်ဝဲစုညဉ်ခံကယၤဘးဒီးကျိပ်အလီၤဒုဉ်သၢဘျဉ်န့ဉ်မ့ၢ်ဝဲစုညဉ်သၢကယၤဘးလီၤ.

လၢလံာ်သံးစီရူးအပူၤစံးဝဲ, ကျိပ်န့ဉ်ပုၤလဲၤပူၤဝဲလၢကဝါကီၤသ့ၤအအိဉ်ဒီးပုၤတနီၤနီၤစံးဝဲလဲၤပူၤဝဲလၢစွာ်အအိဉ်န့ဉ်လီၤ. ပုၤလၢအလဲၤပူၤကျိပ်တဖန်န့ဉ်တထံဉ်ဘဉ်ဝဲကျိပ်ကစၢ်ဘဉ်, ထံဉ်ဝဲထဲကျိပ်စီၤလီၤ. ဒီးဘဉ်ဟံးလီၤတဲာ်တုၤစုဖဲကျိပ်အိဉ်အလီၤဒီးဟဲက့ၤစိာ်ဝဲကျိပ်လီၤ. ကျိပ်တဖုကၢပူၤကၢကလံၤထဲလဲဉ်န့ဉ်ကွၢ်ဝဲဒုဉ်အဂီၢ်လၢကျိပ်အလီၤလီၤ. ဒုဉ်မ့ၢ်အိဉ်ခံဘျဉ်န့ဉ်ဆၢတဲာ်ဝဲအပူၤလီၤလၢခံၣ်ဒီးဟဲက့ၤစိာ်ဝဲလီၤ. ဒီးကျိပ်ကစၢ်ဟဲက့ၤဟံးန့ဉ်ဝဲအပူၤလၢခံန့ဉ်လီၤ.

ဒီးပုၤပူၤတဲာ်ဖိတဖန်တထံဉ်လိာ်အသးဒီးကျိပ်အကစၢ်ဘဉ်. ပုၤလဲၤပူၤတဲာ်ဖိတဖန်မ့ၢ်တဟံးလီၤဘဉ်ဝဲအပူၤဒီးဟဲက့ၤစိာ်ထဲကျိပ်န့ဉ်အကျဲကမဉ်, ဒီးဟဲက့ၤတုၤက့ၤဒုဉ်ဖဲကျိပ်အလီၤဒီးကျိပ်ကစၢ်အိဉ်ကွံာ်အဝဲသ့ဉ်လီၤ. ပုၤသးပုၤတဲာ်ဒီးစုၢ်ကီးဝဲလၢထါဒ်အံၤ,-

ကျိပ်မုၢ်သီဉ်ပီၤကူးတသဲ
သကီၤဒိဉ်တဆိဉ်အပူၤ
ကျိပ်မုၢ်သီဉ်ပီၤကူးတတြး
သကီၤဒိဉ်တဆိဉ်အပူၤ
သးကွံကျိပ်မၤန့ၢ်လၢဘၤ
ဖိအိဉ်လၢခံဖိဘဉ်ယၤ
သးကွံကျိပ်မၤန့ၢ်လၢဝဲၤ
ဖိအိဉ်လၢခံဖိလိာ်ကွဲန့ဉ်လီၤ.

လၢနီၢ်လါပုၤအတၢ်ကွဲးအပူၤ, ကညီသးပုၤမုၢ်တကၤလၢချၢဉ်လွံာ်ထူဉ်စံးဝဲဒ်အံၤ,

“လာညါကျိပ်န့ၣ်ပှၤဟံၣ်ဖှိၣ်ကၢသကိးအိၤလၢအကရူၢ်ဝံၤဆါသကိးဝဲန့ၣ်လီၤ. ဒီးဆါဝဲအပူၤဒီးတၢ်ပီးတၢ်လီၤလၢဟံၣ်လၢကျိပ်အပူၤတဖၣ်န့ၣ်ကွဲးဟံၣ်ဖျါဝဲစ့ၢ်ကိးန့ၣ်လီၤ. ဝံၤဒီးအဝဲသ့ၣ်ဟံၣ်လၢတၢ်အိၣ်ဘျဲး (ဇရပ်) ဒီးတအိၣ်ခိးဝဲဒၣ်ဘၣ်. ပှၤလၢအပူၤတၢ်တကၤမ့ၢ်ဘၣ်အသးန့ၣ်ဟံၣ်တ့ၢ်ဝဲအပူၤလီၤလၢလၢတၢ်အိၣ်ဘျဲးဒီးက့ၤစိၣ်ဝဲသ့န့ၣ်လီၤ. နယုလိးအပူၤတန့ၢ်အသိးနမ့ၢ်တဟ့ၣ်စ့ဘၣ်န့ၣ်နက့ၤစိၣ်ကွံာ်ကျိပ်တန့ၢ်ဘၣ်. စံးဝဲလၢနမ့ၢ်မၤဘၣ်ဖုးဒ်န့ၣ်ဒီးနကျဲကကမၣ်, နကျဲကလီၤမၤဒီးနတက့ၤတုၤနသဝီဘၣ်” န့ၣ်လီၤ.

တလၢကွံာ်ဒုၣ်အဂီၤန့ၣ်အိၣ်ဒီးမုၢ်, ကဆိ, ထိၣ်ဒုၣ်, ထိၣ်လဲၤဝါ, ထိၣ်လွံၤ, ထိၣ်, ထိၣ်ကံာ်အမိၢ်အဖါ, ပဒဲ, ဆိ, ညၣ်အဂီၤဒီးတၢ်လုၢ်န့, တၢ်ထါလုၣ်ထါထၣ်, ကယံၤပှၤကညီအတၢ်စုသ့တဖၣ်ဒီးတၢ်ကယၢကယဲအိၤဒီးတၢ်ဂီၤအကွၢ်ပနီၣ်အဂၤတဖၣ်အိၣ်စ့ၢ်ကိးဝဲန့ၣ်လီၤ.

လၢဒီးကထၢၣ်သါထိအတၢ်ကွဲး, တၢ်ဟံၣ်ဖျါတၢ်ထံၣ်သနၢၣ်တခါအပူၤစံးဝဲ, တချုး ၁၈၈၉ နံၣ်န့ၣ်ကညီကျိပ်လၢစုကဖိ, ဟီၣ်ကီၣ်တၢ်ဆါတၢ်ပှၤကဝီၤအပူၤကျိပ်အပူၤအိၣ်ဝဲဒီလၣ် ၈၀၀၀ တုၤဒီလၣ် ၁၂၀၀၀ လီၤ. ဝဲ ၁၈၉၀ နံၣ်အလီၢ်ခံကညီကျိပ်အပူၤအိၣ်တ့ၢ်ဝဲဒၣ်ထဲဒီလၣ် ၃၅၀၀ တုၤ ၄၀၀၀ န့ၣ်လီၤ. မ့မ့ၢ်လၢတၢ်ထံၣ်အဂၤတမံၤလၢ “ကညီနံၣ်ထီၣ်သီကမံးတံာ် (ဝံၤတကူၣ်)တခီစ့ၢ်ကိးစံးဝဲ, ကျိပ်မုၢ်မဆါတနံၤအံၤမုၢ်လၢတၢ်ကၢအိၤအပီးအလီတဖၣ်တလၢတပွဲၤအယိအပူၤအိၣ်တ့ၢ်ဝဲထဲ ၅ ကလီၢ်ဘးဇိၤန့ၣ်လီၤ. ဒီးဖဲနီၢ်ဘျဲးဝါအတၢ်ကွဲးအပူၤ, ဖါတၢ်ဖုၤကဲၤစံးဝဲဒ်န့ၣ်စ့ၢ်ကိးန့ၣ်လီၤ. လၢတၢ်ယုသ့ၣ်ညါလၢအ့ထၢၣ်နဲးတဖၣ်အပူၤ, ဟံၣ်ဖျါဝဲဒၣ်လၢ, မုၢ်မဆါတနံၤအံၤကျိပ်အပူၤလီၤလၢစးထီၣ်လၢဒီလၣ် ၂၀၀ တုၤ ၁၅၀၀ ဒီးအပူၤတဖၣ်လီၤဆိလၢအကံာ်အစီအဖိခိၣ် န့ၣ်လီၤ. ဖဲဝံၤကံာ်မဲ, ကီၢ်ကီၣ်တဲာ်အပူၤ, ပှၤဆါတဖိလၢအဆါဝဲတဖိတၢ်လံၤလၢပျၢၤတဖၣ်စံးဝဲ, ကညီကျိပ်လၢအဆါကွံာ်ဝဲတယံာ်ဒီးဘၣ်တဖျၢၣ်န့ၣ်အပူၤအိၣ်ဝဲကီၣ်တဲာ်စ့ ၁ ကလီၢ်ဘျဲးန့ၣ်လီၤ.

ကညီကျိပ်ခဲလၢ်အကျါကျိပ်လၢကညီဖိတဖၣ်ကိးဝဲအမံလၢ “ကျိပ်ဂီၢ်ပၤဆိဒံ” န့ၣ်မ့ၢ်ကျိပ်လၢအကလုာ်အမုၢ်ကတၢၢ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်စံးဝဲဒၣ်လၢနီၣ်က့ၤလၢအပိာ်သီၣ်ကျိပ်အကလုာ်အံၤမ့ၢ်လီၤတၢ်ဘၣ်ဖုးလၢဟံၣ်ဖိလၢ်ဒီးန့ၣ်လဲၤထၢက့ၤအိၤဒီးန့ၣ်ဟဲက့ၤထီၣ်တုၤလၢဟံၣ်ပူၤအခါဒၣ်လဲၣ်ကျိပ်အကလုာ်သီၣ်အံၤတဟါမၢ်ဒီးဘၣ်န့ၣ်လီၤ. ပုၤလၢအအိၣ်လၢကျိပ်အံၤအကပၤတဂၤန့ၣ်ဟ့ၣ်တၢ်ပိာ်ကျိပ်အကလုာ်သီၣ်ကဖိကဖိဘၣ်ဆၣ်အကလုာ်တခီလဲၤဖျိးတုၤဝဲဒၣ်လၢတၢ်ဒုၤစၢၤဖးယံၤလီၤ.

လၢ Myanmar Online Encyclopedia အပူၤ, တၢ်ကွဲး“ကျိပ်” အဂ့ၢ်စံးဝဲ, ကျိပ်အိၣ်တကလုာ်လၢတၢ်ကိးအိၤလၢကျိပ်ဒီးမိၢ်ဖါတကလုာ်န့ၣ်မ့ၢ်ကျိပ်တကလုာ်လၢအပူၤဒိၣ်ဒိၣ်မးအယိပုၤတဂၤပူၤဝဲမ့ၢ်တန့ၢ်န့ၣ်ဟံၣ်ဖိယိဖိဒီးတန့ၢ်ဟံၣ်ဖိပူၤသကိးဝဲဒီးဟံၣ်လၢန့ၣ်ဖိထၢဖိတဂၤလၢပုၤအါဂၤယုထၢအၢၣ်လီၤတူၢ်လိာ်အိၤတဂၤအဟံၣ်လီၤ. ကျိပ်အံၤတၢ်ကၢအိၤလၢထူတဒုဒီးစ့တဒုလီၤ. တၢ်စံးဝဲလၢပုၤလၢအပၤဘၣ်ကျိပ်တစူၣ်အံၤန့ၣ်တၢ်ဟံၣ်ပနီၣ်အိၤလၢအမ့ၢ်ပုၤလၢအထူးအတီၤဒီးအိၣ်ဒီးတၢ်လၢတၢ်ပုၤန့ၣ်လီၤ.

၅.၂. တၢ်ထံၣ်ခ့ၢ်ခဲအံၤလၢကျိပ်အဖိခိၣ်တဖၣ်

မုၢ်မဆါတနံၤအံၤကျိပ်န့ၣ်မ့ၢ်ဝဲပနံၣ်တၢ်ကၢတၢ်ဖံးတၢ်မၤဒီးဘၣ်တၢ်စိာ်ဆါအိၤဆူထံၣ်ဂုၤကီၢ်ဂၤတဖၣ်အါမးန့ၣ်လီၤ. ဒီးတၢ်ဆါတၢ်ပူၤကျိပ်ဒီးတၢ်မၤအိၤလၢကျဲအဘိ, ဒ်အမ့ၢ် – ဟံၣ်ယိတၢ်ကယၢကယဲအသိးဒီးတနီၤနီၤဘၣ်တၢ်ဟံၣ်ကီၢ်ယာ်အိၤလၢတၢ်ကွၢ်ကီၤဒးတဖၣ်အလီၢ်န့ၣ်လီၤ. လၢတၢ်ဂ့ၢ်အံၤအဖိခိၣ်, ပသံကွၢ်သံဒီးကညီဖိစ့ၤဂၤဖဲပစုထူးဒီးအဝဲသ့ၣ်ဟ့ၣ်ထီၣ်အတၢ်ထံၣ်အကလုာ်ကလုာ်န့ၣ်လီၤ.

တနီၤနီၤစံးဝဲ, ကျိပ်မ့ၢ်တၢ်ပနီၣ်လၢအဟံၣ်ဖျါထီၣ်ကညီကလုာ်ဒီးတကလုာ်ဒီးဘၣ်တၢ်သ့ၣ်ညါဟံၣ်ကဲအိၤစ့ၢ်ကိးလၢထံၣ်ဂုၤကီၢ်ဂၤအယိ, ကညီဖိကိးဂၤဒဲးကဘၣ်ဟံၣ်သ့ၣ်ဟံၣ်သးဒီးတၢ်အံၤအဂ့ၢ်ဒီးတၢ်တကြၢးစူးကါအိၤလၢကျဲအဂၤလုၤတက့ၤဘၣ်န့ၣ်လီၤ.

ကျိပ်ဒီးကညီဖိ

စတါစံရိစံးဝဲ, “တကြားဘၣ်, ပမုၢ်ဟ်အိၣ်အိၣ်ဟ်တၢ်ကယၢကယဲအသိးန့ၣ်လီၤ ကၢ်ဒ်ပတဟ်ကဲတၢ်တမံၤလၢပှၤဟ်လုၢ်ဟ်ပှၤဝဲဘၣ်န့ၣ်လီၤ. ဒီးလီၤကၢ်ဒ်ပဲကညီဖိ တဖၣ်ပတဟ်သ့ၣ်ဟ်သးလၢတၢ်အံၤအယိဘၣ်စ့ၢ်ကိးန့ၣ်လီၤ. အယိ, သုတကဲ ထီၣ်ဒ်န့ၣ်အဂီၢ်မူဒါအိၣ်လၢပစုပူၤလီၤ.”

တနီၤနီၤထံၣ်ဝဲလၢတၢ်ဟ်အိၣ်အိၣ်ဟ်တၢ်ကယၢကယဲတခါအသိးသ့ဘၣ်ဆၣ်တၢ် တကြားဟ်အိၣ်အိၣ်စီၢ်နီၢ်ခိၣ်ဒီးဟ်တၢ်ပိးတၢ်လီၤအသိးဘၣ်. မ့ၢ်လၢကျိပ်န့ၣ်မ့ၢ် အိၣ်လၢဟ်ပှၤန့ၣ်မ့ၢ်တၢ်လၢကပိၤတခါအယိန့ၣ်လီၤ.

နီၢ်အဲၣ်ခုၣ်ဆ့ “ပမုၢ်ဟ်လုၢ်ဟ်ပှၤအိၣ်ဒီးဟ်အိၣ်လၢတၢ်လီၤလၢအကြးအဘၣ်န့ၣ်က မ့ၢ်တၢ်အဂ့ၢ်ကတၢ်လီၤ. မ့ၢ်မဆါတနံၤအံၤကျိပ်န့ၣ်ပယုထံၣ်န့ၣ်အိၣ်ကီၢ်ဒိၣ်မးလံ. ပ မ့ၢ်အိၣ်ဒီးကျိပ်တဖၣ်န့ၣ်ပမ့ၢ်ပှၤလၢအဘျုးဂ့ၢ်တၢ်ဘၣ်လံန့ၣ်လီၤ. အယိ, ယဆိက မိၣ်လၢပမ့ၢ်တဟ်အိၣ်အိၣ်တၢ်လိာ်ခိၣ်လိာ်ကွဲးဒီးတၢ်တကြားတဘၣ်ဘၣ်န့ၣ်မ့ၢ်တၢ်လၢ တၢ်ကပိၤတခါလၢအအိၣ်လၢဟ်ပှၤန့ၣ်လီၤ.”

ဒီးကညီဖိစ့ၢ်ကထံၣ်ဝဲလၢ, ပှၤအါဂၤသ့ၣ်ညါဟ်ပနီၣ်ဝဲလၢကျိပ်န့ၣ်မ့ၢ်ဝဲကညီဖိတ ဖၣ်အတၢ်ဆဲးတၢ်လၢတမံၤလီၤ. အယိဖဲပှၤအဲၣ်ဒီးစူးကါအိၣ်လၢကျဲမနုၤတဘိဂ့ၢ် တဘိဂ့ၢ်န့ၣ်ကမ့ၢ်တၢ်ဂ့ၢ်တမံၤလၢအမၤမံၤဟူသ့ၣ်ဖျါထီၣ်ကညီဖိတဖၣ်အမံၤန့ၣ် လီၤ. အဲၣ်နီၢ်စံးဝဲ, “ပှၤပှၤအိၣ်န့ၣ်ဒီးပှၤစူးကါအိၣ်လီၤ. ဒ်လဲၣ်ဂ့ၢ်, ပှၤအါဂၤသ့ၣ် ညါဝဲလၢကျိပ်န့ၣ်မ့ၢ်ဝဲကညီဖိတဖၣ်အတၢ်ဆဲးတၢ်လၢတမံၤန့ၣ်လီၤ. ဖဲပှၤစူးကါ အိၣ်န့ၣ်ကမ့ၢ်တၢ်လၢအမၤမံၤဟူသ့ၣ်ဖျါထီၣ်ကညီဖိအမံၤအယိယထံၣ်လၢမ့ၢ်တၢ် ဂ့ၢ်န့ၣ်လီၤ.”

လၢနီၢ်ဘျုးဝါအတၢ်ကွဲးအပူၤ, စါလၢညါဒီးစါခဲအံၤအတၢ်လီၤစၢၤအဂ့ၢ်ဒီးကျိပ် လၢအလီၤမၢ်တဖၣ်အဂ့ၢ်န့ၣ်ဖါတၢ်ဖုကဲၤတဲးဝဲဒ်အံၤန့ၣ်လီၤ. စံးဝဲ, “လၢညါကျိပ် န့ၣ်အကလုာ်မုၢ်ဒိၣ်မးလီၤ. အခဲအံၤကျိပ်တဖၣ်န့ၣ်အကလုာ်တမုၢ်လၢဘၣ်. တၢ် ကၢ်ကျိပ်တၢ်ဖိတၢ်လံၤတဖၣ်စ့ၢ်ကိးလီၤကၢ်ကွဲးဝဲလံန့ၣ်လီၤ. လၢညါကျိပ်တဖၣ်

န့ၣ်အပူၤလီၤလၢအါဒိၣ်မးန့ၣ်လီၤ. အဲၣ်အံၤကျိၣ်တဖၣ်ခီဖျိလၢတၢ်ကၢကျိၣ်တၢ်ဖိ
တၢ်လံၤတဖၣ်တလၢတပျဲၤလၢၤအယိတဖၣ်န့ၣ်တၢ်ဆါအီၤန့ၣ်ဒၣ်ထဲ ၅ ကလိၣ်ဇီၤ
လီၤ. အဲၣ်အံၤဖဲကညီသဝီတနီၤန့ၣ်ကျိၣ်ထူကျိၣ်စ့အိၣ်တၢ်ဒီးဝဲလီၤ. ဘၣ်ဆၣ်အဲၣ်
သ့ၣ်ပၣ်ခူသ့ၣ်ယၢ်ဝဲလီၤ. ပှၤမ့ၢ်ဟဲသံကွၢ်န့ၣ်အဲၣ်သ့ၣ်တတပွဲးဝဲဘၣ်. လၢန့ၣ်ဖိ
ထၢဖိတန့ၣ်အပူၤတဲပွဲးဝဲထဲတဂၤဇီၤလီၤ. အဲၣ်သ့ၣ်စံးဝဲလၢကညီအထံအကီၢ်တ
အိၣ်ဒီးအဆၢကတီၢ်န့ၣ်တအဲၣ်ဒီးဒုးန့ၣ်ဝဲဘၣ်. တၢ်ဆၢကတီၢ်တတုၤလၢကပွဲးဝဲ
ဒီးဘၣ်. မ့ၢ်ဒုးန့ၣ်ဝဲန့ၣ်ဘၣ်ယိၣ်ဝဲလၢပှၤကဂ့ၢ်ကွၢ်အတၢ်အယိလီၤ. ကညီမ့ၢ်ဒိၣ်စိ
က့ၤမ့ၢ်တနံၤမးကထုးထီၣ်ဒုးန့ၣ်ဝဲလီၤ ” န့ၣ်လီၤ. အါန့ၢ်အန့ၣ်, လၢအဲၣ်အတၢ်
ကွဲးအပူၤ, စံးစ့ၢ်ကီးဝဲဒၣ်လၢကျိၣ်လၢမ့ၢ်မဆါတနံၤအံၤန့ၣ်တၢ်ထံၣ်န့ၢ်အီၤအါဒၣ်
တၢ်တက့ၢ်ဖဲကညီပျီၣ်တဖၣ်အိၣ်တၢ်အလီၢ်န့ၣ်လီၤ. မ့ၢ်လၢကညီဖိတဖၣ်အိၣ်တၢ်
အလီၢ်န့ၣ်တၢ်တထံၣ်အီၤအါလၢၤဘၣ်. တနီၤန့ၣ်သ့ၣ်ညါဝဲကျိၣ်န့ၣ်အိၣ်ဘၣ်
ဆၣ်အဂ့ၢ်အပီၢ်ဟဲအသးဒ်လဲၣ်န့ၣ်တသ့ၣ်ညါဝဲတကူၢ်သ့ၣ်ဘၣ်လီၤ. အယိကညီ
တၢ်ဆဲးတၢ်လၢအမ့ၢ်ကညီကျိၣ်တဖၣ်အံၤလီၤမၢ်ကွၢ်ဝဲကယိယိလံၤန့ၣ်လီၤ.

လၢပျၢၤန့ၣ်တၢ်စူးကါကျိၣ်ဒီးတၢ်ဒူးတၢ်အပူၤကလံၤလၢတၢ်အိၣ်လိးတဖၣ်အဂီၢ်ဖဲ
တၢ်တုၤတၢ်ဖျိ, တၢ်စံၣ်ညီၣ်ပီတုၤတဖၣ်အဂီၢ်ဘၣ်ဆၣ်အဲၣ်အံၤဖဲကညီသဝီတဖၣ်အ
ပူၤတၢ်တထံၣ်ဘၣ်ကျိၣ်လၢၤဘၣ်. အယိဒ်ကျိၣ်မ့ၢ်ကညီဖိတဖၣ်အတၢ်န့ၢ်သါအသိး
ကညီဖိတဖၣ်ကြၢးကတီၢ်ယၢ်ဝဲဒီးကြၢးစိၣ်မူစိၣ်ဂဲၤတၢ်ကၢကျိၣ်တၢ်သ့တၢ်ဘၣ်အံၤ
န့ၣ်လီၤ. တၢ်မ့ၢ်အဲၣ်ဒီးယုသ့ၣ်ညါကညီအတၢ်ဆဲးတၢ်လၢန့ၣ်တၢ်ကြၢးယုသ့ၣ်ညါ
ကျိၣ်လၢအဆိန့ၣ်လီၤ. ထဲန့ၣ်မးကျိၣ်န့ၣ်မ့ၢ်တၢ်ပနီၣ်တမံၤလၢအဟံၤဖျါထီၣ်ကညီ
ဖိတဖၣ်အသကံၢ်ပဝးန့ၣ်ကညီဖိလၢစိၤခူခါခဲအံၤဒီးစိၤလၢကဟဲလၢလီၢ်ခဲတဖၣ်
ကသ့ၣ်ညါဝဲအဂီၢ်မ့ၢ်တၢ်လၢအလီၢ်အိၣ်ဝဲသပျံၤကတၢ်ဒီးကညီဖိတဖၣ်ကဘၣ်ဟံ
သ့ၣ်ဟံသးသကိးဝဲန့ၣ်လီၤ.

ဒ်လဲၣ်ဂ့ၤ, ဘၣ်ထွဲဒီးကျိၣ်အဂ့ၢ်ပှၤလၢအယုသ့ၣ်ညါတၢ်ဖိတဖၣ်ကွဲးဝဲအါမံၤအါမ့ၢ်
န့ၣ်လီၤ. ကျိၣ်အထူအထံးဟဲလီၤစၢၤဒ်လဲၣ်န့ၣ်တအိၣ်ဝဲလၢတၢ်ကွဲးနီၣ်နီတဘျီ
အပူၤလီၤတၢ်လီၤဆဲးဘၣ်လီၤ. ဒ်တၢ်ဟံၤဖျါတၢ်လၢထးတဖၣ်အသိး, ကျိၣ်န့ၣ်တၢ်

ကျိပ်ဒီးကညီဖိ

စူးကါတွာအီလပူကွံာ် ချ.ခ.န ၆ အခါလံန့ၣ်လီၤ. ဒီးကျိပ်လာတၢ်ထံၣ်န့ၣ်အီၤ လၢမ့ၢ်မဆါတနံၤစ့ၢ်ကိးစံးဝဲလၢ “ ကျိပ်ဟံးကၢၣ်ကရူၢ် ၃ ” န့ၣ်လီၤကံးဒီးကညီကျိပ် တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. ဒီးတၢ်ဆဲးတၢ်လၢအံၤရၤလီၤအသးသကုၤဆးဒးလၢကီၢ်မိၢ်ပှၢ်အူ ရှၢၣ်မ့ၢ်ထီၣ်ကလံၤထံးထံကီၢ်တဖၣ်အပူၤတလၢကွံာ်ကီၢ်ဖံးလံးပံန့ၣ်လီၤ. မ့ၢ်လၢ ကီၢ်ပယီၤအပူၤ, တၢ်ကၢကျိပ်တၢ်ဖံးတၢ်မၤအလီၢ်အကျဲအိၣ်အါကတၢ်ဖဲကယါကီၢ် စဲၣ်အပူၤန့ၣ်လီၤ.

ကျိပ်န့ၣ်မ့ၢ်ဝဲပှၢ်ကလုာ်ပှၢ်ကညီဒီးတကလုာ်အတၢ်ပနီၣ်လၢမ့ၢ်မိၢ်ပံၤဖုအတၢ်န့ၢ် သါလၢပျၢၤဒီးဘၣ်တၢ်သ့ၣ်ညါပာ်ကဲအီၤလၢကညီဖိဒီးပှၢ်အဂုၤအဂၤတဖၣ်စ့ၢ်ကိး အယိမ့ၢ်တၢ်လၢအရူၤဒိၣ်ဝဲန့ၣ်လီၤ. ဘၣ်ဆၣ်မ့ၢ်မဆါတနံၤအံၤလၢကညီသဝီတဖျၢၣ် ဘၣ်တဖျၢၣ်အပူၤကျိပ်တဖၣ်လဲၣ်တအိၣ်လၢၤ, မ့ၢ်လၢသဝီတဖၣ်ဘၣ်သးလီၢ်သး ကျဲခိဖျိထံၣ်ကီၢ်သးတဂၢ်တကျၢၤ, ဒီးတနီၤဘၣ်တၢ်ဆါလီၤအီၤကွံာ်အီၤဒ်တၢ်ဖိ တၢ်လံၤလီၢ်လံၤတဖၣ်ဒီးတနီၤဆါလီၤကွံာ်ဝဲမ့ၢ်လၢတၢ်ဖီၣ်လီၤယၢ်လီၤကွံာ်အယိ န့ၣ်လီၤ.

လၢကညီဖိအကျါစ့ၢ်ကိးတၢ်ကၢကျိပ်အတၢ်ဖံးတၢ်မၤတဖၣ်ပမ့ၢ်တဲလၢတအိၣ်လၢၤ ဘၣ်န့ၣ်သ့ဝဲဒၣ်လီၤ. မ့ၢ်လၢတၢ်ဂ့ၢ်လၢထးတဖၣ်အံၤအယိ, တၢ်ဘၣ်ယိၣ်အိၣ်ဝဲဒၣ် လၢကျိပ်လၢအမ့ၢ်ကညီဖိအတၢ်စုလီၢ်ခိၣ်ခိၣ်သ့ၣ်တဖၣ်ကလီၤမၢ်ကွံာ်ဝဲဒၣ်န့ၣ်လီၤ. ခဲအံၤတၢ်မ့ၢ်အိၣ်ဒီးစူးကါအီၤလၢနံၣ်ထီၣ်သီအဂီၢ်ဒၣ်လဲၣ်တၢ်ဘၣ်ဟးယုဒီးယုလီၢ် န့ၢ်အီၤကီၢ်ခဲဒီးတကးဒီးဘၣ်, တၢ်သ့ၣ်ညါန့ၢ်ပၢ်ဘၣ်ဃးကျိပ်အဂ့ၢ်တဖၣ်တ အိၣ်ဝဲအါအါလၢၤစ့ၢ်ကိးဘၣ်. အယိကညီဖိကိးဂၤဒဲးအိၣ်ဒီးမူဒါလၢကကၤယၢ် က့ၤမိၢ်ပၢ်လၢပျၢၤအတၢ်န့ၢ်သါလၢအမ့ၢ်ကညီအတၢ်ဆဲးတၢ်လၢတၢ်ပနီၣ်အံၤဒ်သိး အကအိၣ်ကၢအိၣ်ခိးလၢဖိစိၤလံၤစိၤအစိၤစိၤအယၣ်ယၣ်န့ၣ်လီၤ.

ထံကီၢ်အိၣ်ဒီးနီၣ်တယၢ်
 ကညီအိၣ်ဒီးနီၣ်တယၢ်
 တၢ်သဘျုးမ့ၢ်နီၣ်တယၢ်
 နီၣ်တယၢ်တၢ်ဆဲးတၢ်လၢ

လၢပနီၣ်တယၢ်အလံၤ
မုၢ်ဟဲထီၣ်ဒီးဒွၢ်ဒီးကျိၣ်
အဝါ,အဂီၤ,ဒီးလါအဲး
မုၢ်ပနီၣ်တယၢ်အလွၢ်

မုၢ်ဟဲထီၣ်အခိပညီ
ပဘၣ်လဲၤထီၣ်ဆူညါခိ
မ့မ့ကျိၣ်ကညီအဂီၤ
တၢ်ယူတၢ်ဖိးအပနီၣ်

ဒွၢ်မုၢ်ပၤကူၣ်ဘၣ်ကူၣ်သ့
အယိမၤနၤခွဲယုၢ်သ့
အလွၢ်ဂီၤအခိပညီ
နူလၢပၤကလုာ်ဂီၢ်

အဝါမုၢ်သူၣ်ဝါသးဆို
လါအဲးမုၢ်သူၣ်ဘျၢသးတီ
ကညီနီၣ်တယၢ်ပံလၢ
လၢပဲၤမုၢ်ပနီၣ်တယၢ်
(ဟံးန့ၢ်လၢကညီတၢ်ဆဲးတၢ်လၢအလံာ်ဟံးယၢ်)

• • • • •

လံာ်ကွာ်သတြု/လံာ်ဒီးသန့တဖဉ်

၁. “ကညီဖိကျိပ်အဂုာ်”, တံနိ, ကွဲၤကလုာ်တၢ်ကစီၣ်သန့
၂. “ကညီတၢ်ဆဲးတၢ်လၢအလံာ်ဟံးယၢ်”, ခ.န ၂၀၀၀ တၢ်ဆဲးတၢ်လၢကမံးတံာ်
၃. လံာ်သံးစီရူးအဘဉ် ၁, (ကဘျံးပၤ ၁၃၈)
၄. “The Karen Bronze Drums of Burma”, Richard M. Cooler
 - Chapter III, The Karens of Burma, Origin of the Karen bronze drum (page 28-30)
 - Chapter IV, The Use of the Bronze Drum among the Karens of Burma (page 31- 50)
 - PLATES
 - Chapter VI, The manufacturing process.
 - Chapter X, The iconographic development of the Karen Bronze Drum (Pictures)
၅. တိုင်းရင်းသားယဉ်ကျေးမှုရိုးရာဓလေ့ထုံးစံများ (ကရင်)၊ ဖားစည် (စာမျက်နှာ ၃၁၃)

လၢပုာ်ယဲၤသန့ (အ့ထၢၣ်နဲးအလိၤ)

၆. “ဖားစည်”၊ ကော်မတီ၊ ကရင်အမျိုးသားနှစ်သစ်ကူးပွဲတော်ကျင်းပရေးဗဟို ကော်မတီ (မဟာရန်ကုန်)၊ Myanmar Online Encyclopedia
၇. “ဖားစည်”၊ နော်ဘွေဝါး
၈. “ကရင်ဖားစည်” နော်လားပွယ်၊ အားမာန်သစ်စာစောင်
၉. “ကရင်အမျိုးသားယဉ်ကျေးမှုတူရိယဖားစည်”၊ ကရင်ဇွဲကပင်စာစောင်ဆိုက်
၁၀. “Restoration and Conservation of a Karen Bronze drum, Hall Conservaction”
၁၁. “ကရင်ဖားစည်” ဒေါက်တာသန်းထွန်း၊ သမိုင်းနှင့်စကားပြောခြင်း။
၁၂. ကညီတၢ်ကစီၣ်ဝဲၤလီၢ်ခိၣ်သ့ၣ်, ကညီနံၣ်ထီၣ်သီအမူးလံာ်ကုတၢ်ဂီၤ